

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАДВІРНЯНСЬКИЙ КОЛЕДЖ НТУ

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ВІСНИК

**З ДОСВІДУ ЦИКЛОВОЇ КОМІСІЇ ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВИХ ТА
ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН**

Випуск 10

НАДВІРНА

2019

1

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТРАНСПОРТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАДВІРНЯНСЬКИЙ КОЛЕДЖ НТУ

ДОСВІД РОБОТИ
ЦИКЛОВОЇ КОМІСІЇ
ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВИХ ТА
ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

НАДВІРНА

2019

Науково-методичний вісник Надвірнянського коледжу Національного транспортного університету. – Надвірна, 2019.- с.125

Редактор - Нагорний Р.В., директор коледжу.

Відповідальний за випуск – Дребот С.Д. , заступник директора, Мамчук М.Б., завідувач навчально-методичного кабінету

Відповідальний секретар – Гаєвська О.М. , голова циклової комісії обліково-фінансових та економічних дисциплін

Рекомендовано до друку
педагогічною радою коледжу
(Протокол №__ від _____р.)

ВСТУП

Роль економічної освіти в формуванні особистості студента вищого навчального закладу

Феномен сучасної економічної людини передбачає високий рівень соціально-економічної, громадянської, особистісно-моральної культури і свідомості, що означає необхідність високого рівня економічної освіти і виховання в суспільстві, де забезпечуються ключові основи для формування підприємця новітньої формації.

В Україні, як країні перехідного, трансформаційного типу, поки що відбувається лише процес становлення економічної освіти і виховання, необхідних для повноцінного розвитку в масовій та професійній свідомості елементів економічно-підприємницької культури сучасного характеру. Це надзвичайно актуалізує концептуально-теоретичний, філософсько-світоглядний аналіз розвитку в нашій країні економічної освіти і виховання як основних засобів становлення світоглядних засад сучасного підприємця. Зупинимось на цьому більш детально. У сучасному світі людина будь-якої професії та сфери діяльності має необхідність в достатньо високому рівні економічної освіченості, культури та свідомості, що особливо стосується тих, хто обрав для своєї професійної самореалізації сферу підприємницької діяльності.

Соціально-економічна сфера життєдіяльності загальносуспільної системи в глобальному інформаційному світі домінує над іншими, що вимагає відповідної орієнтації людини в цивілізаційному та соціокультурному просторі та формування певного рівня економічних знань, цінностей, орієнтирів і вмій.

Життєдіяльність людини протікає в соціальному просторі, де вона, як суб'єкт, характеризується, зокрема, і формами включення в економічну діяльність. Розгортання суб'єктності в процесі економічної соціалізації зумовлює формування в людини соціально-економічних настановлень, орієнтацій на певні економічні цінності, професійних знань і навичок, інших психологічних якостей, набутих особистістю при підготовці до економічної діяльності. Від успішності економічної соціалізації залежить активність людини в економічній сфері, її самореалізація протягом усього життя. Актуальність дослідження проблем формування соціально-економічних

настановлень визначається необхідністю розкриття ролі суб'єкта в процесі економічної соціалізації особистості, що дасть можливість активізувати розгортання потенцій суб'єкта, від чого залежить успішність самореалізації людини в економічній сфері. Особливо активною та ефективною економічна соціалізація має бути для тих суспільних суб'єктів, які цілеспрямовано орієнтуються на самореалізацію в рамках певних форм підприємницької активності.

Одним із ключових, фундаментальних структурних елементів соціалізації, у тому числі економічної, у сучасному світі є система освіти і виховання, від якісних та кількісних показників якої багато в чому залежить міжнародна конкурентоспроможність національної економіки, а також її внутрішня стабільність, прогресивність, здатність до інноваційного саморозвитку. Особливо актуальною проблематика економічної освіченості та соціалізованості постає для молоді трансформаційних суспільств, у яких не сформований ціннісноорієнтаційний, світоглядно-феноменологічний, національно-культурний фундамент для становлення підприємливої особистості в її сучасному цивілізованому розумінні. У зв'язку з цим саме перед системою економічної освіти і виховання постає комплексне завдання підготовки молоді до життя та самореалізації у фінансово-економічному середовищі сучасної світобудови.

Глибокі соціально-економічні зміни в світі, перехід до ринкової економіки ставлять перед сучасним суспільством важливу педагогічну проблему – сформувати економічну культуру молоді людини, яка сприятиме здійсненню ефективної економічної діяльності та дозволить оцінювати цю діяльність з позиції не тільки економічної доцільності, а й моральної цінності. У такій ситуації економічна освіта і виховання постають не лише як професійна необхідність, але й як засіб становлення світоглядно-ціннісних, морально-етичних засад сучасного українського підприємця.

Перехід до ринкової економіки, який вимагає глибоких соціально-економічних змін у державі, висуває перед суспільством важливу педагогічну проблему формування економічної культури молоді, її підготовки до входження в життя за нових умов, значної перебудови змісту шкільної та вищої освіти.

Таким чином, перед українською освітньою спільнотою та широкою громадськістю сьогодні стоїть важливе завдання створення відповідних умов для освітньо-виховної та світоглядно-моральної соціалізації національної

молоді в складних економічних умовах функціонування сучасного глобального інформаційного світу. У цьому аспекті постає важлива проблема, яка потребує концептуально-теоретичного аналізу, а саме: наскільки нагальною є потреба в загальній професійній та економічній освіті людини як суб'єкта ринкових відносин? Відповідь на це питання, на нашу думку, може бути лише однозначною, адже волею історичної долі ми опинилися в соціально-економічній ситуації, коли ринкова економіка диктує свої правила поведінки, а суспільна свідомість знаходиться під значним впливом ідеологем, вироблених тоталітарною машиною командно-адміністративної системи. «Ломка економічного і життєвого укладу співвітчизників йде дуже болісно. Сформована система цінностей радянського способу життя, правил і норм поведінки, традицій і звичаїв господарювання ще залишається діючою і вступає в протиріччя з новими реальними умовами.

Така ситуація нагально вимагає вироблення на загальнонаціональному рівні ефективних механізмів формування нових світоглядно-аксіологічних, професійно-інтелектуальних та творчо-інноваційних основ соціально-економічного, підприємницького менталітету українського населення, особливо молоді.

Ринкові відносини, навіть у зрілих, цивілізованих формах, породжують численні суспільні та особистісні проблеми, до адекватного сприйняття та розв'язання яких необхідно направлено готувати, і особливо, молодь. Саме забезпечення належного рівня життєздатності особистості, уміння орієнтуватись в швидкозмінних умовах дійсності і при цьому зберігати високу толерантність до невизначеності стає актуальним в рамках дослідження економічного аспекту соціалізації особистості.

Ці та інші виклики, що постають перед сучасною людиною, особливо молоддю, визначають за необхідне отримання принаймні загальної економічної освіти, а для майбутніх підприємців і професійної. Окрім того, на нашу думку, в світі, що швидко змінюється, особливо в його фінансово-економічному вимірі, існує постійна необхідність збільшувати свою економічну компетентність, навчаючись упродовж життя. Сучасна економічна освіта, як загальна, так і професійна, є необхідною умовою формування особистісних та професійних компетенцій людини, необхідних для всебічної самореалізації в умовах глобалізаційних інформаційно-інноваційних тенденцій. При цьому, така освіта має носити не тільки вузькоспеціалізований, але й загальносвітоглядний, особистісно-формувальний характер.

В умовах глобалізації інформаційноінноваційних тенденцій та створення системи безперервної освіти першочергового значення набуває проблема формування особистості сучасного фахівця, виховання в нього якостей ділової людини, що характеризують можливості особистісного потенціалу в суспільно-громадській, державно-політичній, виробничій сферах. Отже, виникає потреба у переосмисленні та теоретико-методологічному обґрунтуванні процесу підготовки майбутніх фахівців, зокрема, економічного профілю.

Дійсно, економікопедагогічна спільнота як один з ключових елементів української системи освіти має сьогодні докладати надзвичайних зусиль заради забезпечення методологічної, навчально-виховної, компетентісно-формуючої, світоглядно-ціннісної єдності у викладанні дисциплін економічного профілю як для майбутніх фахівців підприємців, так і для спеціалістів в інших сферах професійної діяльності. Учені наголошують, що в нових соціально-економічних та соціокультурних умовах існування незалежної України освіта в економічній галузі має бути спрямована не тільки на формування певної кількості компетенцій, але й на виховання в майбутніх фахівців прагнення до діяльності в економічній галузі, формування самостійного дбайливого господаря, який відчуває потребу в особистій економічній культурі, у інноваційному застосуванні знань на практиці, у прагненні до ділового успіху.

Таким чином, загальна та професійна економічна освіта сьогодні для будь-якого суспільства, особливо трансформаційного, є ключовим фактором забезпечення його поступального розвитку в рамках загальносвітових глобальних тенденцій. Це, у свою чергу, актуалізує проблему диверсифікації та урізноманітнення форм, методів та організаційних режимів надання громадянам України високоякісних освітніх послуг у сфері економічних наук та навчальних дисциплін. У країнах з розвинутою формою ринкової економіки економічна освіта, просвітництво, виховання є необхідною умовою та обов'язковим складовим елементом функціонування національної соціально-економічної системи. Високий рівень економічної освіченості, культури та свідомості в таких країнах забезпечується як наявністю економічної реальності сучасного типу, так і розвинутою економічною освітою, тоді як в трансформаційних суспільствах, зокрема в Україні, ці два елемента знаходяться в зародковому стані.

Перехід нашої країни до ринкової економіки висуває актуальну проблему сучасності – формування готовності молоді та студентів до

адаптації в умовах соціально-економічного життя, що змінюється. Ця проблема може бути вирішена тільки за умови розвитку у молоді підприємницьких здібностей, які забезпечуватимуть досягнення реальних успіхів в будь-якій області вибраної ними професійної діяльності. Особливості сучасного адаптаційного процесу в Україні обумовлені не тільки глибокою трансформацією всього устрою суспільства, радикальною зміною форм власності, становленням і розвитком ринкових відносин, що визначають якісні зміни в соціально-економічній поведінці людей, але і у високому ступені нестабільності самого середовища, темпи зміни якого далеко не завжди враховують адаптивні можливості населення.

Таким чином, розвиток економічної системи нашого національного суспільства прямо залежить від того, чи в змозі буде українська освітня спільнота виробити адекватні механізми прищеплення молоді високого рівня економічної та підприємницької культури сучасного типу. У той же час і реальні економічні процеси, безумовно, впливають на економічну соціалізацію молоді та на рівень її економічно-підприємницької освіченості та вихованості. У зв'язку з цим, професійна економічна освіта сьогодні має формуватися у тісному взаємозв'язку з підприємницькою конкретною діяльністю, що забезпечуватиме повноціннішу соціалізацію підприємливої молоді в умовах надшвидких змін в соціально-економічному житті трансформаційного суспільства глобалізаційної доби.

Одним із важливих аспектів теорії формування і розвитку економічних знань, що, власне, і вказує на їх зміст, є професійна підготовка. Саме вона є однією з головних ланок побудови ефективної системи економічної освіти особистості. Економічна освіта дозволяє виявити певний рівень забезпечення особистості знаннями, необхідними для формування морально-економічних рис студента, підготовки його до навчально-пізнавальної та господарсько-побутової діяльності. Надалі ж саме від креативно-інноваційних здатностей самої особистості безпосередньо залежатиме успішність її професійної підприємницької активності. В той же час, необхідно чітко усвідомлювати, що саме освіта, в тому числі загальна та професійна економічна, покликана розвивати в людині перетворююче ставлення до дійсності, креативне відношення до буденної та професійної самореалізації, що є необхідною умовою і для ведення успішної підприємницької діяльності в умовах розвитку ринкової економіки.

Таким чином, в умовах становлення молоді ринкової економіки, коли загальноосвітні, глобальні тенденції диктуються на основі знань

принципів, концептуально-теоретичний аналіз національної системи освіти є надзвичайно актуальним. У зв'язку з цим, вважаємо за необхідне зупинитися на аналізі сучасного стану та головних суперечностей економічної освіти в Україні. Соціальні зміни, що відбулися в нашій країні, зумовлюють значні перспективи у житті українського народу, переоцінку й оновлення всіх сфер його діяльності, в тому числі науки, освіти і культури. Одним із головних напрямків такого оновлення є пошук нових засобів формування кваліфікованих фахівців для всіх галузей і, в першу чергу, спеціалістів з економіки, які будуть здатні в найближчому майбутньому організувати та здійснити такі економіко-соціальні перетворення, що дозволять молодій незалежній Україні стати в один ряд із розвинутими європейськими державами. На сучасному етапі вищі навчальні заклади, які готують економістів, повинні ще ретельніше розв'язувати актуальні завдання дальшого поліпшення їхньої професійної підготовки, зосереджувати свої зусилля на вдосконаленні змісту освіти, впровадженні в навчальний процес нових, більш ефективних методів, форм і засобів організації навчання, на формуванні в майбутніх спеціалістів активного творчого ставлення до економічної діяльності.

Нагальне зростання вимог до підготовки економістів-спеціалістів, які будуть відповідати перед народом за визнання держави в цивілізованому світі, продиктоване самим часом.

Звідси, існує нагальна необхідність світоглядно-ціннісного, науково-методичного, інструментально-інноваційного поліпшення стану економічної освіти в нашій країні, а також подолання ключових суперечностей в її структурі, які, на нашу думку, виникають насамперед через невідповідність об'єктивної економічної реальності, що наявна в Україні, та провідних теоретичних розробок підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки та глобального світорозвитку.

Важливою ланкою в організації навчально-методичної роботи в коледжі є циклова комісія обліково-фінансових та економічних дисциплін. Головна мета роботи циклової комісії полягає в забезпеченні якості підготовки фахівців, здатних у нових соціально-економічних умовах вирішувати складні питання господарської практики. Для досягнення цієї мети циклова комісія працює в таких напрямках:

- впровадження інформаційно-комунікативних технологій навчання;
- удосконалення методичної роботи кожного викладача - члена комісії;
- підвищення кваліфікаційного рівня викладачів, вивчення, узагальнення і розповсюдження передового педагогічного досвіду, застосування нових педагогічних технологій;
- вдосконалення навчально-матеріальної бази;
- розробки методичних рекомендацій з використання технологій дистанційної та змішаної форм навчання;
- ефективна організація самостійної роботи студентів;
- удосконалення різних форм організації роботи циклової комісії.

Методична робота викладачів циклової комісії обліково-фінансових та економічних дисциплін носить системний, цілеспрямований характер. На основі аналізу роботи за попередні роки та з урахуванням завдань, що стоять перед закладом освіти, виробляються основні напрями, формулюється проблема, над якою комісія працює протягом року.

Викладачі циклової комісії розробляють та впроваджують в освітній процес заходи, спрямовані на забезпечення якісної підготовки фахівців і чіткої організації освітнього процесу, методики викладання дисциплін економічного циклу із застосуванням прогресивних педагогічних технологій.

Циклова комісія здійснює керівництво пошуково-дослідницькою роботою викладачів і студентів. Науково орієнтоване навчання, як перспективний напрям розвитку освіти, переносить акценти із засвоєння знань на їх здобування. Організація дослідницької діяльності студентів у процесі професійної підготовки вимагає від них певного рівня сформованих умінь проводити експерименти і вирішувати неординарні завдання і задачі. Пошукова робота передбачає вирішення науково-дослідницьких проблем у ході підготовки курсових робіт. Важливе значення для формування таких умінь має робота студентів у Клубі економічних знань, що сприяє згуртуванню студентської молоді в пошуку шляхів вирішенні актуальних питань у сфері економіки, фінансів, обліку.

Індивідуальний підхід та врахування особливостей кожного студента - один з ключових принципів роботи циклової комісії. Методика індивідуального підходу ґрунтується на пристосуванні

форм і методів педагогічної взаємодії до індивідуальних особливостей з метою забезпечення запроєктованого рівня розвитку особистості. Індивідуальний підхід створює найсприятливіші можливості для розвитку пізнавальних сил, активності, здібностей кожного студента.

Циклова комісія бере участь у виховній роботі навчального закладу. Викладачі циклової комісії постійно ведуть пошук нетрадиційних форм та методів організації не тільки аудиторної, але й позааудиторної роботи студентів для формування професійної майстерності, виховання громадянської позиції, шанування українських традицій, формування багатогранної та цілеспрямованої особистості студента.

Ефективність підготовки висококваліфікованих фахівців залежить від рівня педагогічного професіоналізму викладацького складу. Перехід від знань до професійної підготовки спеціалістів ставить неординарні вимоги до особистості викладача. Розвиток фахового молодшого бакалавра, професійно-компетентного, умілого керівника, ініціативного, творчого, ділового, який володіє особливостями економічних взаємовідносин, незалежного, досвідченого, самостійного, може здійснити тільки такий педагог, який має вищезазначені якості та систематично розвиває їх у собі.

Викладачі циклової комісії постійно проводять відкриті заняття з застосуванням інноваційних методів, інтерактивних засобів навчання; гурткову роботу, спрямовану на формування

творчого, мислячого фахівця в галузі економіки, фінансів та бухгалтерського обліку; позааудиторні заходи – олімпіади, науково-практичні конференції, конкурси з імітацією функцій бухгалтера/працівника банку; виставки творчих та пошуково-дослідницьких робіт студентів; тижні циклової комісії/фаху, зустрічі з фахівцями підприємств області тощо.

Висока кваліфікація педагогічних працівників, відповідна матеріально-технічна база на основі сучасних комп'ютерних технологій та програмного забезпечення дозволяє здійснювати підготовку висококваліфікованих фахівців з економіки, обліку та фінансів, здатних утвердити себе в умовах конкуренції на ринку праці.

Професія бухгалтера, фінансиста, економіста вимагає надзвичайного таланту і терпіння. Однак тим, хто її опанував, дається особливий дар бачити за цифрами складний світ економіки в її взаємозв'язках і гармонії. Здійснювати обліково-фінансову, аналітичну і управлінську діяльність згідно з вимогами сьогодення можуть тільки висококваліфіковані фахівці.

Викладачі комісії – професіонали своєї справи, кваліфіковані фахівці, які якісно організують освітній процес, володіють методикою викладання та інноваційними технологіями навчання.

СКЛАД ЦИКЛОВОЇ КОМІСІЇ ОБЛІКОВО-ФІНАНСОВИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Гаєвська Оксана Михайлівна

Посада: голова циклової комісії обліково-фінансових та економічних дисциплін, викладач.

Освіта: повна вища, закінчила Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, 2005 р.

Спеціальність: «Облік і аудит».

Кваліфікаційна категорія: спеціаліст першої категорії.

Дисципліни, які викладає: «Фінансовий облік», «Фінансовий контроль», «Основи економічної теорії», «Контроль і ревізія».

Стаж роботи: у коледжі працює з 2002 року.

Дребот Світлана Дмитрівна

Посада: заступник директора з навчально-виробничої роботи, викладач.

Освіта: повна вища, закінчила Чернівецький державний університет ім. Ю.Федьковича, 1998 р., аспірантуру в Національному транспортному університеті, 2009 р., захистила дисертацію «Формування системи економічного моніторингу антикризового управління підприємством».

Спеціальність: «Економіка підприємства».

Кваліфікаційна категорія: спеціаліст вищої категорії, викладач-методист,

відмінник освіти України, кандидат економічних наук,
автор понад 20 наукових праць.

Наукові інтереси: антикризове управління
підприємством.

Стаж роботи: у коледжі працює з 1993 року.

Багровецька Ірина Василівна

Посада: завідувач економічного відділення, викладач.

Освіта: повна вища, закінчила Тернопільську академію
народного господарства, 1997 р.

Спеціальність: «Економіка підприємства».

Кваліфікаційна категорія: спеціаліст вищої категорії,
викладач-методист.

Дисципліни, які викладає: «Зовнішньоекономічна
діяльність підприємства», «Економіка підприємства».

Стаж роботи: у коледжі працює з 1997 року.

Дубінська Надія Юріївна

Посада: викладач.

Освіта: повна вища, закінчила Тернопільську академію народного господарства, 1998 р.

Спеціальність: «Економіка підприємства».

Кваліфікаційна категорія: спеціаліст вищої категорії, викладач-методист.

Дисципліни, які викладає: «Економіка підприємства, планування та організація діяльності підприємства».

Стаж роботи: у коледжі працює з 1997 року.

Купчак Світлана Василівна

Посада: викладач.

Освіта: повна вища, закінчила ІваноФранківський державний технічний університет нафти і газу, 1985 р.

Спеціальність: «Економіка і організація нафтової та газової промисловості».

Кваліфікаційна категорія: спеціаліст вищої категорії.

Дисципліни, які викладає: «Політекономія».

Стаж роботи: у коледжі працює з 1999 року

Юрчило Інна Йосипівна

Посада: викладач.

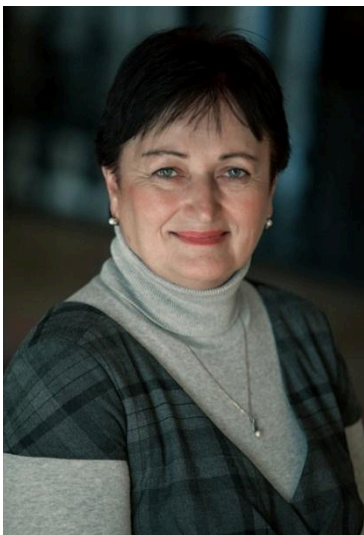
Освіта: повна вища, закінчила Чернівецький державний університет ім. Ю.Федьковича, 1978 р.

Спеціальність: «Планування промисловості».

Кваліфікаційна категорія: спеціаліст вищої категорії, викладач-методист.

Дисципліни, які викладає: «Менеджмент», «Маркетинг».

Стаж роботи: у коледжі працює з 1995 року.

Тимчук Мар'яна Миколаївна

Посада: викладач.

Освіта: повна вища, закінчила Тернопільський національний економічний університет, 2002 р.

Спеціальність: «Інформаційні технології»,
«Економіка підприємства».

Кваліфікаційна категорія: спеціаліст вищої категорії.

Дисципліни, які викладає: «Інформаційні системи на підприємствах».

Стаж роботи: у коледжі працює з 2003 року.

Нагорна Наталія Вікторівна

Посада: викладач.

Освіта: повна вища, Тернопільський національний економічний університет, 2008 р.

Спеціальність: «Фінанси і кредит».

Кваліфікаційна категорія: спеціаліст другої категорії.

Дисципліни, які викладає: «Казначейська справа», «Фінанси».

Стаж роботи: у коледжі працює з 2010 року.

Богославець – Дроздук Тетяна Ігорівна

Посада: голова профспілкової організації студентів ВСП «Надвірнянський коледж НТУ», викладач.

Освіта: повна вища, Інститут менеджменту та економіки м. Івано-Франківськ, 2002 р.

Спеціальність: «Спеціаліст з фінансів».

Кваліфікаційна категорія: спеціаліст вищої категорії.

Дисципліни, які викладає: «Навчальна практика», «Податкова система».

Стаж роботи: у коледжі працює з 2002 року

Грицак Любов Миколаївна

Посада: викладач.

Освіта: повна вища, Львівський торгово-економічний інститут, 1983р.

Спеціальність: «Бухгалтерський облік і аналіз господарської діяльності».

Кваліфікаційна категорія: спеціаліст вищої категорії.

Дисципліни, які викладає: «Основи бухгалтерського обліку і фінансів», «Організація обліку на підприємствах малого бізнесу», «Страхування».

Стаж роботи: у коледжі працює з 1995 року.

Галайчук Світлана Петрівна

Посада: викладач.

Освіта: повна вища, Івано-Франківський інститут менеджменту та економіки, 2002 р.

Спеціальність: «Фінанси».

Кваліфікаційна категорія: спеціаліст першої категорії.

Дисципліни, які викладає: «Навчальна практика», «Фінанси», «Бюджетна система».

Стаж роботи: у коледжі працює з 2004 року.

Гаврилюк Аліна Володимирівна

Посада: викладач.

Освіта: повна вища, закінчила Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, 2004 р.

Спеціальність: «Економіка підприємства».

Кваліфікаційна категорія: спеціаліст I категорії.

Дисципліни, які викладає: «Економіка будівництва».

Стаж роботи: у коледж і працює з 2005 року.

Томчук Наталія Михайлівна

Посада: викладач.

Освіта: повна вища, закінчила Чернівецький державний університет ім. Ю. Федьковича, 1997 р.

Спеціальність: «Фінанси та кредит».

Кваліфікаційна категорія: спеціаліст вищої категорії.

Дисципліни, які викладає: «Гроші та кредит», «Банківські операції».

Стаж роботи: у коледжі працює з 1998 року..

Тимків Надія Романівна

Посада: викладач.

Освіта: повна вища, Тернопільський фінансово-економічний інститут, 1970 р.

Спеціальність: «Бухгалтерський облік і аналіз господарської діяльності».

Кваліфікаційна категорія: спеціаліст вищої категорії.

Дисципліни, які викладає: «Економічний аналіз», «Навчальна практика», «Податкова система».

Стаж роботи: у коледжі працює з 1979 року.

Савчук Ірина Василівна

Посада: викладач.

Освіта: повна

Спеціальність: «Облік і аудит».

Кваліфікаційна категорія: спеціаліст вищої категорії старший викладач.

Дисципліни, які викладає: «Бухгалтерський облік», «Фінансовий облік», «Навчальна практика»,

«Бухгалтерський облік і звітність комерційних банків».

Стаж роботи у коледжі працює з 1998 року .

Андрейчук Руслан Васильович Михайлівна

Посада: викладач.

Освіта: повна вища, Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2006 р.

Спеціальність: «Міжнародні економічні відносини».

Кваліфікаційна категорія: спеціаліст вищої категорії.

Дисципліни, які викладає: «Економіка і нормування праці», «Організація і планування роботи підприємств».

Стаж роботи: у коледжі працює з 2001 року.

.

Андрейчук Людмила Михайлівна

Посада: викладач.

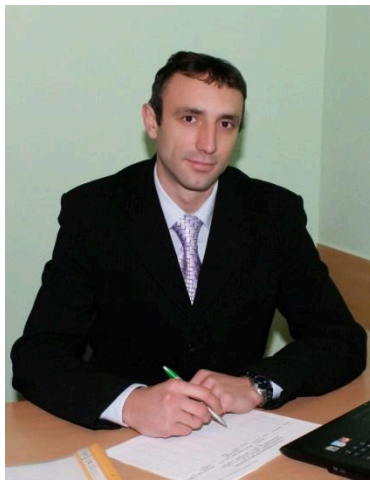
Освіта: повна вища, Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2006 р.

Спеціальність: «Міжнародні економічні відносини».

Кваліфікаційна категорія: спеціаліст вищої категорії.

Дисципліни, які викладає: «Економіка і нормування праці», «Організація і планування роботи підприємств».

Стаж роботи: у коледжі працює з 2001 року.

Білецька Сніжана Михайлівна

Посада: викладач.

Освіта: повна вища, закінчила Національний транспортний університет, 2014 р.

Спеціальність: «Економіка підприємства».

Кваліфікаційна категорія: спеціаліст.

Дисципліни, які викладає: «Управління витратами та методи прийняття управлінських рішень в

бізнесі».

Стаж роботи: у коледжі працює з 2010 року.

Заходи в рамках декади циклової комісії обліково-фінансових та економічних дисциплін

З 04.11.2018 по 15.11.2018 в коледжі відбулися заходи в рамках декади циклової комісії обліково-фінансових та економічних дисциплін.

Розпочались заходи з проведення відкритого практичного заняття з дисципліни «Планування і організація діяльності підприємства» викладачем економічних дисциплін Дубінською Н.Ю. на тему: «Планування витрат та фінансових результатів підприємства» в групі І-31. Метою проведення заняття була демонстрація нерозривного зв'язку теорії і практики у виробничій діяльності та ознайомлення майбутніх фахівців з реальними завданнями з планування витрат підприємства. В ході заняття був проведений аналіз окремих тем навчальної дисципліни, продемонстровані шляхи їх практичного застосування через індивідуальне виконання відповідно сформульованих завдань.

05.11.2018 р. викладачі Гаєвська О.М. і Багровецька І.В. для студентів групи І-31 організувати квест «Я - професіонал», в якому брали участь 3 команди, сформовані із студентів групи.

Завдання, які виконували учасники команд охоплювали 2 дисципліни – «Фінансовий облік» і «Економіка підприємства».

Правильні відповіді приводили команди до пункту призначення, де їх чекало наступне завдання. В результаті виконання завдань була визначена команда переможців. Всі учасники отримали солодкі подаруночки.

06.11.2018 р. проведений виховний захід у формі конференції «Снід – чума 21 століття», організатором якого виступила Юрчило І.Й. Мета проведення заходу - підвищення обізнаності молоді з проблемами ВІЛ СНІДу.

Також викладачем Юрчило І.Й. 08.11.2018 р. проведений навчальний захід «Рольова гра «Функціонування підприємства в ринковому середовищі» з участю груп ІС-31, І-21, ТТ-42, метою якого було розвинути інтелектуальне і творче мислення студентів, виробити практичні навички аналізувати взаємозв'язок між ринковим попитом і діяльністю конкурентів та потребами і можливостями підприємства.

11 листопада 2018р. викладачем Савчук І.В. з групою ОП – 31 було проведено відкрите заняття з дисципліни «Організація бухгалтерського обліку на підприємстві» на тему «Організація виробничого процесу на підприємстві». На занятті використано метод навчання: робота в групах.

Групове обговорення максимально підвищує активність і внесок кожного учасника. Дискусія допомагає учням уточнити свої уявлення, усвідомити почуття і ставлення. Обговорення у групах дає змогу більше дізнатися одне про одного, стимулює вільний обмін думками, збільшує ймовірність того, що студенти краще зрозуміють почуття і позиції інших, більше зважатимуть на них. Робота у групах розвиває навички активного слухання, співпереживання, співпраці, впевненої поведінки і толерантності

Економічне бліц опитування проводилось із застосуванням QR-коду.

Головною перевагою QR-коду над звичайним штрих-кодом є можливість сканування звичайною камерою смартфона та великий обсяг інформації, що кодується. Готовий QR-код являє собою зображення в форматі JPG, яке можна розмістити на своєму веб-ресурсі, опублікувати в соціальній мережі, роздрукувати на будь-якій поверхні (папір, футболка, чашка, пластик тощо) та повісити на стіні чи дошці або просто відкрити на своєму смартфоні та показати іншим.

Штрихове кодування документів дозволяє автоматизувати облік документів, а також контролювати їх оброблення та рух по відділах та підрозділах підприємства. На документах QR-коди можна друкувати за допомогою офісного принтера або наносити за допомогою етикеток.

13 листопада 2018 року відбулося відкрите засідання Клубу Економічних Знань, керівниками яких є Савчук І.В., Томчук Н.М., Тимчук М.М. Тема засідання «Особливості роботи та обліку в об'єднаних територіальних громадах». Студенти презентували свої дослідження стосовно децентралізації та об'єднаних територіальних громад.

На засідання були запрошені експерти з даного питання, випускники нашого навчального закладу - голова села Гаврилівка Переріслянської ОТГ Грицяк В.В. та провідний бухгалтер Делятинської ОТГ Римарук М.М., які зазначили, що головна мета децентралізації — зробити українців самостійнішими. Передача додаткових прав, а разом з тим і обов'язків, дозволить розвантажити "голову" центральної влади від місцевих проблем. Завдяки цьому керівники всеукраїнського рівня більше думатимуть про загальнодержавні проблеми і менше — про те, як витягнути гроші з місцевих бюджетів, не загубивши самі міста та села. В свою чергу, мешканці громад стануть ближче до влади, а влада — ближче до мешканців. Адже вона тепер не у Києві, а безпосередньо у адміністративному центрі громади. Віднині їх головам вже не вдасться перекладати відповідальність на абстрактний "Київ". Людям доведеться взяти створення міста (села, селища) своєї мрії у власні руки. Ми тільки вчимося

керувати спільним, тому спочатку буде важко. Проте скоро ми звикнемо. А з появою перших суттєвих поліпшень у наших населених пунктах навіть не уявлятимемо, як ми жили раніше. Тож не варто остерігатися змін.

Все своє життя людина використовує статистику, часто навіть не усвідомлюючи цього. На сучасному етапі розвитку соціально-економічних відносин статистика стала наукою, за допомогою якої можна не лише вивчити і пояснити економічні явища, але і виміряти рівень щастя людини.

Щоб довести такі «навики» статистичної науки викладач економічних дисциплін Дубінська А.А. провела відкритий виховний захід під назвою «Статистика щастя», який включав в себе статистичне дослідження рівня щастя студентів Надвірнянського коледжу НТУ. Вибірка дослідження охопила студентів різних курсів всіх відділень коледжу. Крім того, викладач підготувала відео-інтерв'ю про щастя студентів, до якого були залучені представники груп І-31, АТ-31, Ф-31, І-21.

Історичний екскурс до витоків статистичної науки провела для присутніх студентка групи І-21 Вікторія Хашук, студентки групи І-31 Анастасія Барчук та Анна Тимчишин розповіли про статистику сучасну і продемонстрували результати статистичного дослідження щастя студентів, а викладач Дубінська А.А. поділилася «рецептом» щастя українців.

Тематичний навчальний захід «Логістика в сучасному житті» проведений викладачем Юрчило І.Й. з метою ознайомлення студентів спеціальності «Транспортні технології» з практичною роботою логістів. Також до Дня

логістики студенти коледжу разом з викладачами випустили тематичний відеоролик.

В Україні вже сім років поспіль успішно реалізують ідею Міжнародного дня економії (заощаджень), основна місія якого – розповісти якнайширшому колу громадян про те, наскільки важливо заощаджувати і правильно розпоряджатися зекономленими грошима.

Не оминула увагою цей день і циклова комісія обліково-фінансових та економічних дисциплін Надвірнянського коледжу НТУ. 08.11.2019 викладачі Андрейчук Л.М., Томчук Н.М., Галайчук С.П., Тимчук М.М. провели тематичний захід приурочений святкуванню Міжнародного дня економії (заощаджень) на тему «Історія та сьогодення функціонування банків». Метою заходу є підвищення розвитку фінансової грамотності та фінансової обізнаності студентів, активізація мислення над проблемними питаннями грошей у житті людини, формування аналізу над витратами й можливістю економії, а також доцільності здійснення заощаджень.

Студенти II та III курсів спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» під керівництвом викладачів підготували низку цікавих фактів щодо актуальності проведення свята та наведуть історичні факти про створення банківської системи в цілому та її функціонування в теперішній час.

Запрошені представник банку, а саме Керуючий відділенням КБ «Приватбанк» проаналізували виступи студентів та окреслили перспективи

заощадження коштів населення на вигідних умовах, які пропонують банківські установи м. Надвірна для різних вікових категорій населення.

В процесі проведення заходу для розминки і для перевірки активності студентів були проведені цікаві вікторини.

Презентація нового проекту «Школа-HUB», авторами якого є викладачі Гаєвська О.М. і Богославець Т.І. за підтримки зав.економічного відділення Багровецької І.В. та Гаврилюк А.В. відбулась 14.11.2019 р. Тема першого заняття «Шлях до успіху» була пізнавальна і цікава для студентів.

HUB дослівно означає центр, або вузол діяльності, який об'єднує під'єднані пристрої в одну мережу. у переносному сенсі «центр діяльності». З першого погляду може здатися, яке відношення цей технічний термін має до освіти, навчання?

Перший Хаб з'явився в Лондоні в 2005 році. У всьому світі Хаби надихають і об'єднують людей для співпраці та підприємницьких інновацій навколо глобальних цілей сталого розвитку.

Хаби – це спільнота людей із різних сфер, котрі генерують нові ідеї, діляться практиками створення корисних проєктів, стартують та підсилюють суспільно важливі ініціативи. І ми хочемо об'єднати активних та відповідальних людей, готових і до нових викликів, і до нових можливостей навколо нашого ЦЕНТРУ ДІЯЛЬНОСТІ.

ШКОЛА-HUBНІК НТУ

- це буде демократичний, живий і креативний простір, що стимулює творчість і розвиток;
- організація, що не боїться бути у колі генераторів нових ідей та підходів в Україні;
- наша команда планує реалізувати проєкти у сфері соціальних інновацій, розвитку, самоосвіти та навчання і налаштована на довгострокові результати;
- ми завжди відкриті до нових ідей та партнерств.

Метою створення такої школи є навчання, постійне навчання нового, навчання впродовж життя, вироблення такої звички. Отож, що таке “навчання впродовж життя”? Насправді, все просто, це безперервне отримання та розвиток знань і вмінь, яке триває все життя

людини. Таке навчання може здійснюватися завдяки отриманні освіти, тренінгів, курсів, або ж шляхом отримання досвіду з самого життя. Це концепція добровільного пошуку знань, який необхідний як з професійних, так і з особистих причин.

Але наполегливо і безперервно вчитись — не просте рішення. Студентам про свої інструменти розповіла Тетяна Богославець, викладач ЦК обліково-фінансових та економічних дисциплін.

Темою першого заняття було «Шлях до успіху», на якому успішні випускники навчального закладу поділились своїми думками, спогадами, інструментами щодо досягнення професійної мети та особистого щастя.

Мар'яна Пороговська, директор Надвірнянського відділення №2 АТКБ «Приватбанк», випускниця Надвірнянського коледжу спеціальності «Бухгалтерський облік» 2003 року, яка повідомила, що сучасний банкір характеризується не тільки наявністю професійних знань, а й розширює діапазони діяльності. Значимість і необхідність кваліфікованих банкірів на сьогоднішній день неймовірно велика. Жодна економічно розвинена країна не

зможе процвітати без людей, здатних налагодити механізм здійснення грошових операцій як внутрішньо, так і зовнішньодержавного масштабу. Сфера діяльності банкіра охоплює не тільки грошові операції, але й надання фінансових послуг юридичним і фізичним особам. На ділі ж банкір – це багатогранний фахівець, що відрізняється схильністю до прогнозування і аналітичним складом розуму.

Тетяна Гайдук, випусниця Надвірнянського коледжу 1995 року, головний бухгалтер ДП «Надвірнянське лісове господарство», розповіла студентам про основні переваги та недоліки роботи на посаді головного бухгалтера та вивела основні правила на шляху до успіху у сфері бухгалтерського обліку.

Володимир Гринішак, голова ГО «Надвірнянський туристично-інформаційного центру», мандрівник, дослідник, випусник Надвірнянського коледжу спеціальності «Бухгалтерський облік» 2003 року, розповів студентам про необхідність мріяти і здійснювати свої найбожевільніші мрії, привівши в приклад власну мрію, яка реалізується наступного року і Володимир відвідає всі країни Європи.

Ірина Багровецька та Аліна Гаврилюк провели з присутніми вікторину «Історії успіху, що вражають», де студенти перевірили свої знання видатних успішних людей, та навели шокуючі факти їх невдач, які привели їх до успіху.

Голова ЦК обліково-фінансових та економічних дисциплін Оксана Гаєвська провела тест для присутніх «Чи здатні ви досягти успіху» та розповіла про роль таланту на шляху до успіху.

На завершення декади циклової комісії обліково-фінансових та економічних дисциплін були проведені профорієнтаційні заходи з участю Лоївської та Пнівської ЗОШ профорієнтаційному заході з участю НРФОЦЗ. Викладачі Савчук І.В., Гаврилюк А.В., Гаєвська О.М., Багровецька І.В., Івасик Л.В. провели зі школярами майстер – клас «Sweet accounting».

Школярі мали можливість визначити собівартість торта та визначити прямі і непрямі витрати. Складові торта були представлені англійською мовою. На завершення заходу викладачі пригостили школярів тортом.

Підвели підсумки декади на засіданні циклової комісії, де обговорили результати проведення заходів.

МЕТОДИЧНА РОБОТА

Толерантність педагога, як ключовий фактор взаємовідносин викладача і студента

Гаєвська О.М.

Голова циклової комісії,

викладач першої категорії

Глобальні зміни, які охопили всі сфери існування людини, якісно характеризує сучасне суспільство. У процесі цих змін відбувається заміна попередніх ціннісних орієнтирів на нові, іще недостатньо сформовані, щоб почувати себе впевнено.

Одним із принципів ціннісного самовизначення є ціннісний підхід, при якому толерантність не зводиться до простих стереотипних дій, - це цінність і життєва позиція, вона проявляється внаслідок сподівань особистості, орієнтацій і вчинків із відповідними ідеалами, цінностями та змістами на основі здійснення свідомого вибору певної позиції, прийняття відповідального рішення. Ціннісне самовизначення допомагає зрозуміти суть відносин між особистістю і цінностями.

Нескінченність процесу ціннісного самовизначення підтверджується постійною переоцінкою цінностей і відбувається впродовж усього життя. В умовах посилення взаємодії країн міжнародні організації визнали завдання підготовки молоді до життя в полікультурному світі пріоритетною, а отже і необхідність активної розробки й уточнення цілей, задач, функцій, змісту виховання в дусі миру і толерантності. Цінності виховання не існують в

ізолюваному просторі. Соціальнодуховні сфери різних країн впливають одна на іншу. Криза чи підйом в одних викликає відповідні зміни в інших, оскільки всі локальні підсистеми культури (і освіта у тому числі) складають відкриту і динамічну систему, де розвиток окремих елементів веде до її трансформації в цілому. Така моральна якість, як толерантність має бути притаманна молодим людям для досягнення компромісу, що дуже важливо у сучасній політичній та економічній ситуації.

Поняття «толерантність» розглядається як соціально важливе явище, норма життя у демократичному суспільстві. Це один з головних принципів взаємовідносин між людьми. Толерантність визначається як інтегративна якість 8 особистості, що відображає активну моральну позицію і готовність до конструктивної взаємодії з людьми і групами незалежно від їх національної, соціальної, релігійної, гендерної приналежності, поглядів, світогляду, стилю мислення і типу поведінки; сприяє успішному самоствердженню особистості та її самореалізації у суспільстві.

Педагогічна діяльність насичена різного роду напруженими ситуаціями, пов'язаними з підвищеним емоційним реагуванням. Причини цієї напруженості пов'язані із зовнішніми і внутрішніми чинниками. До зовнішніх умов педагогічної праці відносяться: характер вирішуваних завдань і відповідальність за виконувани функції, завантаженість робочого дня, високі інтелектуальні та емоційні навантаження, велика кількість учнів у групі, важкий, складний контингент тощо. Серед суб'єктивних, внутрішніх факторів виділяються індивідуальні властивості нервової системи, рівень чутливості до професійних труднощів, досвід, знання, навички.

Напруженими для педагога можуть бути складні ситуації взаємодії вчителя та учнів, пов'язані з порушенням дисципліни, ігноруванням педагогічних вимог; взаємодії з колегами та адміністрацією, засновані на розходженні поглядів, думок, розподілі та обсязі педагогічного навантаження; взаємодії вчителя з батьками учнів, що викликані розбіжністю в оцінці учня педагогом і батьками. У якій би ситуації спілкування і діяльності не виявлялася, напруженість здатна викликати стрес. А при частому повторенні подібних ситуацій формуються симптоми емоційного вигорання. Тому з метою зняття емоційної напруги та розвитку емоційної стійкості необхідно розвивати толерантну культуру педагога. Необхідною умовою успішності педагогічної діяльності є прийняття дитини такою, якою вона є.

Толерантний педагог, завдяки особливій тактиці побудови своєї поведінки по відношенню до дітей, домагається більшої результативності. У сучасній освіті роль особистості педагога істотно зростає. Толерантність є практичною нормою спілкування і пов'язана із самовизначенням особистості, її цілісності в діяльності і спілкуванні. 56 Психологічні знання необхідні педагогу для володіння здібностями толерантної взаємодії з усіма суб'єктами навчального процесу. За результатами деяких психологічних досліджень (А.Г. Асмолов, В.В. Бойко, Г.О.Євдокімова, Д.В. Зінов'єв, С.Д.Максименко, В.Г. Маралів, АА Реан, В.В.Рибалка, В.А.Семиченко, В.М.Синьов, В.А. Ситаров, Г.У. Солдатова,) визначено вплив комунікативно-педагогічної толерантності на ефективність навчальної та виховної діяльності вчителя і обґрунтовано закономірності розвитку педагогічної толерантності як професійно важливої якості вчителя в процесі його діяльності; виявлено взаємозв'язок комунікативно-педагогічної толерантності з особистісними якостями вчителя і з'ясовано індивідуально-психологічні характеристики, які лежать в основі формування педагогічної толерантності. У психології толерантність як феномен вивчається порівняно недавно.

Розуміння толерантності як поваги і визнання рівності, відмови від домінування і насильства, визнання багатовимірності і різноманіття людської культури, норм, вірувань, відмова від зведення цього різноманіття до однаковості або до переваги якоїсь однієї точки зору знаходить відображення в роботах А.Г. Асмолова, Г.У. Солдатовой. Толерантність, на думку Є.В. Магомедової, необхідно розглядати на двох рівнях людської свідомості: на раціонально-логічному і емоційно-чуттєвому. Толерантність розглядається з трьох позицій: у контексті антропологічної проблеми «Я і Ти», в аксіологічному аспекті проблеми цінностей і в праксеології, зокрема, діяльності, спілкування (Л. Фейєрбах, М. Бубер, С.Л. Франк, Г. Зіммель, Н.А Бердяєв, П.Ф. Комогоров, С.М. Шалютін).

З позиції гуманістичного підходу, толерантність - це прояв свідомого, осмисленого і відповідального вибору людини, її власної позиції та активності з побудови певних відносин (К. Роджерс, Е. Фромм, М. Хоркхаймер, М. Рокич, Л.І. Рюмшина). Психологічний зміст толерантності не може бути зведений до окремої властивості, характеристики. Це складний, багатоаспектний і 57 багатокомпонентний феномен (Г. Кристал, О.Б. Скрябіна, С.Л. Братченко). Толерантність не може бути результатом лише зовнішніх впливів: вона не стільки формується, скільки розвивається. Сприятли становленню толерантності – це створювати умови для її розвитку (О.Б. Скрябіна, П.Ф. Виноградова, Н.Я. Макарова та ін.). Толерантність як

особливий спосіб взаємин передбачає діалогічний підхід до міжособистісної взаємодії (С.Л. Братченко, П.Ф. Комогоров).

Науковий аналіз і синтез перерахованих результатів досліджень психологів дозволили сформулювати визначення педагогічної толерантності як володіння вміннями і навичками толерантної взаємодії з усіма суб'єктами освітнього процесу. Педагогічна толерантність є соціальною категорією і проявляється в установці на прийняття іншої людини, на емпатичне розуміння, на відкрите і довірче спілкування. Педагогічна толерантність може бути виражена через соцікультурний підхід і обов'язково пов'язана з процесом спілкування. Комплексна діагностика педагогічної толерантності вчителя загальноосвітньої школи (О.Б.Нурлигаянова) дозволила стверджувати, що комунікативно-педагогічна толерантність є професійно важливою якістю вчителя, оскільки сприяє підвищенню ефективності його виховної та навчальної діяльності.

Методологічною умовою дослідження проблеми толерантності є вивчення якостей особистості вчителя, що впливає на формування педагогічної толерантності та особливості сприйняття партнера по спільній діяльності. З'ясовано, що на комунікативно-педагогічну толерантність позитивно впливає низький рівень тривожності, щирість і товариськість у відносинах з оточуючими, емоційна залученість, природність і безпосередність у поєднанні з високим рівнем інтелекту. Упевнена адекватність вчителя, яка проявляється як життєрадісність, спокій і відчуття себе в безпеці сприяє зняттю напруги у взаєминах з усіма суб'єктами освітнього процесу, прийняттю іншої людини такою, яка вона є. 58 Проведена класифікація емпіричних даних дозволила виділити чотири типи особистості вчителів з високим рівнем комунікативно-педагогічної толерантності (перший тип: сильний характер, стриманість, довірливість; другий тип: високий інтелект, довірливість, консерватизм темпераменту, групова залежність, низький рівень тривожності; третій тип: імпульсивність, наївність, консерватизм темпераменту; четвертий тип: висока покірність, доброзичливість, уважність і дипломатичність).

Аналіз факторних навантажень кожного показника комунікативної та соціокультурної толерантності дозволив визначити три компоненти педагогічної інтолерантності вчителя: цілеспрямована активність перевиховання партнера під свої погляди і переконання; оцінка партнерів на основі своїх звичок, установок і настрою, демонстрація нездатності співчувати; небажання прийняти індивідуальність іншої людини і невміння

прощати помилки партнера. Зі стажем роботи зменшується або збільшується частка таких компонентів комунікативно-педагогічної інтолерантності як невміння вчителя приховувати або хоча б згладжувати неприємні почуття, що виникають при зіткненнями з некомунікабельними партнерами і невміння або небажання розуміти або приймати індивідуальність інших людей. Показник дивергентності (кількість позитивних зв'язків) у педагогів з високим рівнем комунікативно-педагогічної толерантності вище, ніж у інтолерантних педагогів.

Структура особистості толерантного педагога відрізняється більшою організованістю і інтегративністю. Фактори особистості утворюють цілісну структуру на відміну від розрізної структури якостей особистості інтолерантних педагогів. При оцінці особистості учнів вчителі з високим рівнем педагогічної толерантності використовують диференційовані характеристики. Для таких вчителів ідеальний учень відрізняється активністю, самостійністю, ініціативністю, а у вчителя з низьким рівнем толерантності – він тільки працьовитий, посидючий, тихий. 59 Соціальна дистанція між суб'єктами навчально-виховного процесу у педагогів з недостатньо розвинутою толерантністю характеризується офіційністю, скороченням міжособистісних відносин до мінімуму. Вчителі з високим рівнем педагогічної толерантності мають меншу соціальну дистанцію, і вона з усіма суб'єктами освітнього процесу позитивна. Толерантність не може бути гарантована ні знаннями-уміннями-навичками, ні набором тих чи інших «психічних рис», ні зовнішніми умовами як такими.

Толерантні відносини не дані людині, а задані - так само, як у гуманістичному трактуванні людини йому задана можливість, потенціал реалізації здорового і конструктивного початку, який актуалізується не тільки за певних умов, але і за відповідних зусиль самої людини. В кожній конкретній життєвій ситуації зовнішні умови і внутрішній стан людини є основою для її активності, вільному і відповідальному самовизначенню. Тому толерантність – це особливий принцип існування того світу, який людина будує на основі розуміння множинності і різноманіття буття, а також визнання і прийняття неминучості співіснування відмінностей. Усвідомлення сили різноманіття робить багатоаспектним саме життя людини. Вона прагне будувати свій світ і своє буття таким, щоб бути відкритою для співіснування та взаємодії з іншими.

Психологічні дослідження свідчать, що толерантність пронизує всі сфери соціального та індивідуального життя людини, є важливим виміром

практично будь-якого психологічного процесу і стану, однією з ключових характеристик людського життя. З усвідомлення різноманітності видів і форм толерантності стає ясно, що навряд чи коректно вести мову про «толерантну (інтолерантну) особистість» як таку. Коректніше говорити про рівень або ступень прояву толерантності (інтолерантності), про варіанти і форми, про ті чи інші акценти і аспекти застосування принципів толерантності в конкретних ситуаціях. 60 Багатоаспектність і неоднорідність психологічного змісту толерантності означає, що неможливо з достатньою повнотою описати толерантність з опорою тільки на один зміст поняття, тільки в одному вимірі. Тому має сенс виділити не всі, а лише основні, найбільш важливі психологічні виміри міжособистісної толерантності, які можна розглядати як пріоритетні напрями її дослідження та розвитку.

Традиційно для опису складних психологічних процесів і явищ (наприклад, спілкування) використовується тріада компонентів – когнітивний, емоційний і поведінковий. З'явилися спроби застосування цієї схеми і для толерантності. Когнітивний компонент толерантності (за О.Б. Скрябіною) в найбільшій мірі досліджений і тому найчастіше описується. Центральним моментом тут є визнання складності, багатовимірності різноманіття світу і інтерпретативної природи індивідуальних суджень про нього, і тому неможливо звести усе різноманіття точок зору до «загальної істини». Когнітивний компонент толерантності полягає в усвідомленні та прийнятті людиною складності, багатовимірності - як самої життєвої реальності, так і варіативності її сприйняття, розуміння і оцінювання різними людьми, а також відносності, неповноти та суб'єктивності (щонайменше - часткової) власних уявлень і своєї картини світу.

Толерантність у когнітивному «вимірі» найяскравіше проявляється саме в ситуаціях протиріч - при розходженні думок, зіткненні поглядів, що дозволяє розглядати цю розбіжність як прояв плюралізму, багатства індивідуальних сприйнять і інтерпретацій. Когнітивна інтолерантність - навпаки, виходить з позиції наявності «норми», «відповідності правильному» і тому відкидає саму можливість множинності поглядів, зводячи всякі розбіжності між поглядами і оцінками різних людей до помилок, або навмисної протидії.

Толерантності притаманна і така важлива якість, як здатність людини до розбіжності з співрозмовником 61 в думках, тобто виникне ний когнітивний «конфлікт» не має перетворюватися в конфлікт між особистостями. Емоційний компонент толерантності полягає в тому, що роль

емпатії в толерантних відносинах досить очевидна і з цим погоджуються майже всі дослідники. Емоційна складова толерантності має особливе значення завдяки тому, що саме в цьому вимірі комунікативної ситуації співрозмовники мають можливість знайти якусь спільність, відновити розрив людських зв'язків, який багато в чому і робить людей роз'єднаними і нетерпимо налаштованими один відносно іншого. Емпатія дозволяє компенсувати (або хоча б пом'якшити) можливі розбіжності між співрозмовниками в когнітивній або поведінкової площинах, перешкоджаючи їх переростанню в міжособистісне протистояння і нетерпимість. В якості окремої складової емоційного компонента може бути названий і особливий вид емоційної стійкості – «афективна толерантність» (за Г. Кристалом, 2001), суть якої полягає в здатності справлятися з емоційною напругою, терпимо ставитися до хворобливих переживань, тривозі.

Розвинена афективна толерантність дозволяє людині краще усвідомлювати як власні емоційні процеси, так і переживання інших людей, не дратуючись і не приписуючи їм негативного сенсу. Інший аспект цього виду толерантності пов'язаний з терпимим ставленням до різних емоційних проявів інших людей. Поведінковий компонент толерантності становить найбільш видиму частину «айсберга толерантності» і традиційно привертає особливу увагу. До поведінкової толерантності відноситься велике число конкретних умінь і здібностей, серед яких виділимо: здатність до толерантного вислову і відстоювання власної позиції як точки зору; готовність до толерантного ставлення і до сприйняття висловлювань думок і оцінок інших людей; здатність до «взаємодії різномислящих» і вміння домовлятися (погоджувати позиції, досягати компроміс і консенсус); толерантна поведінка в 62 напружених ситуаціях (при відмінності в точках зору, зіткненні думок або оцінок).

Саме ці аспекти когнітивного, емоційного і поведінкового компонентів толерантності розкриваються в Декларації принципів толерантності, де стверджується, що толерантність – це насамперед правильне розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовиявлення і способів проявів людської індивідуальності». Існує ще один умовний «компонент толерантності» толерантності – вербальний, який обмежується лише «знанієвою складовою». Якщо когнітивний компонент передбачає реальну зміну сприйняття, розуміння, мислення, інтерпретації в напрямку реалізації принципів толерантності, то вербальний компонент – найбільш простий і поверхневий «вимір» толерантності (часто, по суті, декларативний), який може свідчити про знайомство людини з ідеями толерантності та здатності

більш-менш виразно розповісти про це. Наступний компонент, який умовно можна назвати «особистісним компонентом» або, точніше - особистісний вимір толерантності. Основний зміст особистісного виміру толерантності включає в себе відповідну ціннісно-смыслову систему – в якій центральне місце займають цінності поваги людини, цінності її прав і свобод, рівноправності людей щодо вибору світогляду і життєвої позиції, відповідальності за власне життя і визнання цього за кожною людиною та інші цінності демократичного громадянського суспільства.

Особистісний компонент толерантності можна важити основою відносно до всіх інших компонентів і розглядати його як «системоутворюючий фактор», що інтегрує і регулює дію всіх інших психологічних складових толерантності. Можна погодитися з відомим дослідником психології спілкування Л.І.Рюмшіною, що при вивченні толерантності як стійкої позиції в руслі ціннісно-смыслового підходу вона ця позиція постає як проблема особистісних установок, цінностей і смислів, бо бз саме вони визначають внутрішній світ особистості, її відчуття і переживання, а також є мотиваційно-регулюючим фактором, що визначає реальну поведінку особистості. Такий підхід представляється перспективним, оскільки дозволяє зрозуміти внутрішні механізми прояви толерантності.

Отже, основними вимірами міжособистісної толерантності є:

- особистісний
- когнітивний
- емоційний
- поведінковий
- вербальний.

Доцільно мати на увазі, що таке «структурування» (як і будь-яке інше у сфері психології) - дуже умовно, тому що між компонентами існують складні взаємозв'язки і взаємовпливи. В якості головного психологічного базиса міжособистісної толерантності може виступати усвідомлений, ціннісноосмыслений особистісний вибір, відповідно до якого людина, маючи власну думку, позицію, поважає і визнає право іншого сприймати і мислити інакше. Вона має бачити цінність різноманіття думок і бути готовою будувати взаємодію на основі розуміння і врахування інших точок зору.

Налагодження ефективного педагогічного спілкування «викладач – студент»

*Тетяна Богославець-Дроздюк,
викладач*

Найяскравіше особистість розкривається у спілкуванні. «Скажи мені що-небудь, щоб я тебе побачив», — звертався давногрецький філософ Сократ до своїх учнів. У всі часи вчителя-майстра вирізняє вміння налагоджувати спілкування з учнями та колегами, досягати взаєморозуміння з ними та вести за собою .

Найважливішою складовою вербальних засобів зовнішньої педагогічної техніки є здатність викладача організувати ефективне педагогічне спілкування. Адже у процесі спілкування проявляються професіоналізм учителя, його педагогічна майстерність і педагогічний артистизм. Педагогічна діяльність ґрунтується на спілкуванні з учнями. А вміння майстерно організувати його, урахувавши особистісні якості учнів, знання правил та вимог педагогічного спілкування — головне завдання кожного вчителя.

Педагогічне спілкування — це форма комунікативної взаємодії викладача зі студентами, їхніми батьками, колегами, у якій реалізуються наперед визначені педагогічні функції та яка спрямована на інтелектуальноособистісне зростання студентів. Російський педагог Віктор Кан-Калик запропонував дотримуватися загальних принципів оптимізації спілкування зі студентами. Так, на його думку, педагог має:

- заходити до аудиторії бадьорим, упевненим, енергійним;
- демонструвати готовність до спілкування;

- створювати в аудиторії необхідний емоційний настрій;
- здійснювати органічне керування власним самопочуттям та спілкуванням;
- проявляти гнучкість, оперативність, правильно добирати методику впливу на студентів.

До засобів педагогічного спілкування педагог пред'явив такі вимоги:

до вербальних — мова має бути яскрава, образна, педагогічно доцільна;

до невербальних — міміка повинна бути енергійною, виразною; пантоміміка — пластичною й адекватною жестикуляції.

Ораторське мистецтва і риторика

Для досягнення майстерного рівня взаємодії зі студентами, викладачу варто опанувати прийоми ораторського мистецтва і риторики. У минулому столітті фахівець з ораторського мистецтва Євген Адамов сформулював шість вимог до успішного оратора, які назвав «шість Е», а саме: ерудиція, енергія, емоційність, експресивність, етика, естетика.

Найважливішою якістю оратора є ерудиція. Тут актуальним стає відоме правило: «Треба знати небагато про багато чого і багато про небагато чого». Тобто ерудиція — це знання про предмет, а також загальнокультурний рівень оповідача.

Вирізняють такі три виміри ерудиції:

- глибина (проникнення до витоків знань із предмета);
- широта (охоплення суміжних галузей знань);
- достовірність (відповідність знань новітнім досягненням науки).

Емоційність оратора проявляється в його здатності захоплювати слухачів, змушувати їх переживати те, про що йдеться. Слова, що не викликають в аудиторії образів, стомлюють. Також слід ураховувати, що емоційній виразності мовлення найбільше сприяють дієслова.

Виразність мовлення, його образність, уміле і доцільне використання стилістичних та риторичних засобів, як-от приказок, прислів'їв, афоризмів, цитат тощо — складові експресивного ораторського виступу. Безумовно, образне мовлення вчителя є запорукою уваги та позитивного ставлення до нього учнів, тож необхідно усіяко урізноманітнювати мовлення та дбати, щоб воно було енергійним.

Етична складова ораторського мистецтва передбачає відсутність запізнь, порушень регламенту, недобррозичливого ставлення до реплік та запитань аудиторії, ігнорування інтересів та запитів слухачів. Тільки за таких умов педагог реалізує морально-етичну складову педагогічного спілкування.

Успіх ораторського виступу забезпечує не тільки його зміст, але й цікава, естетично привабливо форма подання матеріалу. Тут у пригоді викладачу стануть елементи театральної педагогіки, зокрема, педагогічного артистизму. Те, що Костянтин Станіславський називав «внутрішнім баченням», знадобиться вчителю-оратору, щоб «прожити» той матеріал, який він викладає.

Необхідна також чітка дикція, яку називають ввічливістю актора, та не менш важливою вона є і для педагога.

Ураховуємо характеристики студента

Основою педагогічного процесу є особистість студента. Тож організовуючи педагогічне спілкування, викладачеві насамперед необхідно враховувати особистісні якості здобувачів освіти. Наприклад, яким чином можуть поводитися студенти різного темпераменту в запропонованих обставинах.

- **Темперамент:**

Кожний тип темпераменту має свої переваги і недоліки, і до представників кожного з них педагог має знайти підхід, керуючись певними психологічними принципами.

До студентів-холериків доцільно застосовувати підхід, що ґрунтується на використанні переваг цього виду темпераменту — енергійності,

захопленості, пристрасності, рухливості, — і нейтралізації його недоліків — запальності, конфліктності, нестриманості. Холерик постійно має бути чимось зайнятий.

Сангвінік завжди обіцяє, але не завжди виконує обіцянки, тому його потрібно постійно контролювати. Такий підхід дає викладачу змогу активізувати переваги студентівв-сангвініків — життєрадісність, захопленість, чуйність, товариськість, і звести до мінімуму недоліки темпераменту, як-от: легкодумство, ненадійність, зазнайство.

Флегматик ніколи не може працювати в умовах дефіциту часу, йому необхідний індивідуальний темп роботи. Його не слід квапити, він сам розрахує час і зробить справу. Відповідним має бути підхід педагога до роботи з студентом-флегматиком — задіяти такі його якості, як стійкість, сталість, терплячість, надійність, нейтралізуючи таким чином повільність і байдужість.

Принцип роботи зі студентами-меланхоліками, які теж мають свої переваги (чутливість, м'якість, людяність, доброзичливість) і недоліки (низький рівень працездатності, поміркованість, сором'язливість), передбачає категоричну заборону для викладача кричати або підвищувати голос на таких учнів, давати їм різкі, жорсткі вказівки.

- Тип мислення:

Для налагодження ефективного педагогічного спілкування викладачеві також слід враховувати відмінності типів мислення студентів, що відповідають трьом основним сферам сенсорного досвіду — візуальній, аудіальній і кінестетичній.

Візуали сприймають інформацію у вигляді яскравих картин, зорових образів. Переповідаючи історію, вони часто жестикулюють, використовують фрази: «От подивіться», «Уявіть собі». Згадуючи щось, вони зазвичай дивляться перед собою, угору, уліво вгору або вправо вгору.

Аудіали, тобто ті, для кого процес сприймання зорієнтований насамперед на аудіальні (слухові) канали, найчастіше під час спілкування

вживають фрази на кшталт: «я вас чую», «це звучить так», «ось послушайте» тощо. Під час роздумів або згадування чогось їхній погляд спрямований управо, уліво або уліво вниз.

Кінестетики найліпше сприймають та запам'ятовують рухи, жести. Під час розмови такі учні найчастіше вживають слова «взяти», «відчути», «не можу схопити думку» тощо. Згадуючи щось, вони дивляться униз або управо вниз.

Недопустимим у педагогічному спілкуванні є упереджене ставлення викладача до студента. У жодному разі не можна орієнтуватися на невинуваті стереотипи за зовнішніми даними студента (в окулярах — отже, розумний, спортсмен — тугодум тощо), оцінювати студентів за їхнім соціальним статусом або формувати уявлення про них на основі попередньо отриманої інформації. Викладачу необхідно уважно придивлятися до кожного студента, вивчати його особистість, перевіряти будь-яку інформацію, пов'язану з ним, та переоцінювати внутрішні установки — тільки за таких умов він зможе побудувати з учнями справжнє, дієве, педагогічно доцільне спілкування.

Стилі педагогічного спілкування

Викладач-майстер залежно від обставин обирає найзручніший спосіб організації діяльності студента: захоплює їх власним прикладом, радиться з ними щодо розв'язання певних питань або ж просто дає завдання щось виконати. Тобто, у взаємодії викладача зі студентами важливу роль відіграє стиль педагогічного спілкування.

Стиль педагогічного спілкування — вироблена в процесі педагогічної діяльності усталена форма використання певних засобів і прийомів взаємодії зі студентами.

За Віктором Кан-Каликом розрізняють такі основні стилі педагогічного спілкування:

- спілкування-співтворчість: вирішальним для цього стилю є активно-позитивне ставлення до студентів, захопленість

справою, що передається студентам. Здебільшого за таким педагогом студенти «ходять по п'ятах», адже він наповнює їхнє життя радістю, почуттям гордості за власні успіхи;

- спілкування-дружба: демонстрація викладачем такого ставлення до студентів є запорукою успішної взаємодії. Цей стиль базується на особистісному позитивному сприйнятті студентами особистості викладача, який виявляє до них повагу та приязнь. Проте педагогу завжди варто враховувати, що дружні взаємини в жодному разі не мають перетворитися на панібратство;
- спілкування-дистанція: під час такого спілкування у викладача в цілому відмічають ставлення до дітей, але організація діяльності тяжіє до авторитарності, що знижує загальний творчий рівень спільної зі студентами роботи;
- спілкування-залякування: негативний стиль педагогічного спілкування, до якого здебільшого вдаються педагоги, які не вміють організувати спільну творчу діяльність. За умов такого стилю спілкування жорстка регламентація взаємодії учасників педагогічного процесу руйнує творчу атмосферу;
- спілкування-загравання: до цього стилю зазвичай вдаються малодосвідчені педагоги під час роботи з «важкими» студентами. Щоб уникнути складних ситуацій на занятті, їм ставлять спрощені запитання та пропонують нескладні завдання, невмотивовано хвалячи їхні відповіді.

Отже, стиль педагогічного спілкування, який ґрунтується на індивідуальних, зокрема психологічних, особливостях викладача, водночас відображає рівень його професіоналізму.

Успіх педагогічної діяльності насамперед залежить від культури спілкування викладача зі студентами та іншими учасниками освітнього процесу. Дотримуючись загальних принципів організації педагогічної

взаємодії, застосовуючи різні стилі та моделі спілкування, що відповідають конкретній педагогічній ситуації, розвиваючи комунікативну пам'ять та постійно вдосконалюючи педагогічну техніку, викладач має змогу побудувати ефективний діалог зі здобувачами освіти та досягти справжньої майстерності у мистецтві впливу на своїх вихованців. Від багатьох труднощів, помилок та конфліктів учителя вбереже дотримання правил педагогічного спілкування.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ВІДКРИТИХ ЗАНЯТЬ ТА ЗАХОДІВ

ГРА «БРЕЙН-РИНГ» ЯК ОДНА З НЕТРАДИЦІЙНИХ ФОРМ ВИВЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Томчук Н.М.

викладач

Вступ

Економічна освіта в Україні набуває свого розвитку. Одночасно зростають і вимоги до неї. Тому дедалі частіше при вивченні економічних дисциплін доводиться відходити від використання традиційних форм навчання, їхнє місце займають інші – активні методи та форми навчання.

З метою підвищення інтересу до економічних знань, розвитку творчого мислення, ініціативи, вміння обґрунтовувати свої думки і організації колективної розумової діяльності студентів, необхідно урізноманітнювати освітній процес.

Значне місце серед активних форм навчання економіки посідає гра. Саме під час гри студенти активізують свою пізнавальну діяльність, вони окрилені духом змагання і бажанням перемогти.

Заняття, які проводяться методом навчальної вікторини, належать до типу уроків узагальнення та систематизації знань. Вікторини можуть охоплювати зміст як теоретичних, так й практичних питань. Головною їхньою метою є повторення і закріплення вивчених теоретичних матеріалів з теми чи цілої дисципліни, формування пізнавального інтересу до вивчення

дисципліни, розвиток умінь швидко реагувати в екстремальних обставинах, працювати в команді тощо.

Заняття-вікторина має у своїй моделі елементи мозкової атаки, невимушеного змагання, конкуренції між командами, інсценізації та різних видів контролю (тестів, економічних диктантів, розв'язування задач тощо).

І саме тому проведення ігор-вікторин, що моделюють особливості ринкової економіки, дають змогу наблизитись до реальних життєвих ситуацій та перевіряють набуті студентами знання на практиці.

Як відомо, брейн-ринг – це інтелектуальна гра-змагання між двома і більше командами, яка передбачає правильну відповідь на запитання. Перемагає команда, яка набрала більше очок.

На думку дослідників, гра «Брейн-ринг» є формою заохочення студентів до активізації навчально-творчої діяльності під час проведення проміжного або підсумкового контролю знань за тематикою навчальних модулів. Крім розв'язання питань дидактичного характеру, подібна форма навчання сприяє реалізації виховних і творчих компонентів діяльності студентів у процесі отримання знань.

Нині відомі кілька версій правил брейн-рингу, що відрізняються кількістю розіграваних питань та способом нарахування очок за правильні відповіді, перемагає команда з найбільшою кількістю очок.

У ролі ведучого може бути викладач або найбільш здібний студент, а до складу журі брейн-рингу можна запросити студентів старших курсів. Студентська група має поділитися на дві команди (зазвичай це різні академічні групи), дібрати цікаві назви цим командам, обрати капітанів. Крім того, заздалегідь варто запропонувати студентам домашнє завдання.

Завдання до брейн-рингу сформовані так, щоб отримані на лекціях знання студенти могли закріпити практично. Більшість завдань укладено з урахуванням потреби актуалізації зв'язку між навчальними дисциплінами

«Гроші та кредит», «Політична економія» «Фінанси» та реальним економічним життям.

Головна мета брейн-рингу – формування економічного мислення та економічної культури, прищеплення любові до обраної спеціальності, мотивація до вивчення економічних дисциплін, набуття важливого досвіду розв’язання економічних проблем і завдань шляхом участі в ігрових ситуаціях, налагодження контактів з товаришами і набуття навиків до командної роботи.

У даній роботі представлена гра-вікторина «Економічний брейн-ринг» як одна з нетрадиційних форм проведення підсумкового заняття. Окремі елементи цієї гри можна використовувати під час занять.

ЕКОНОМІЧНИЙ БРЕЙН-РИНГ

Мета заходу:

- визначити рівень оволодіння студентами основними теоретичними економічними категоріями;
- закріпити теоретичні знання у вирішенні практичних завдань використання грошей у життєвих ситуаціях;
- розвивати навички самоконтролю та взаємоконтролю, уміння працювати в групі.
- розвивати образне і логічне мислення, формувати вміння висловлювати власні думки, розвивати професійне зв’язне мовлення, пам’ять, увагу, економічний світогляд;
- виховувати доброзичливого, ввічливого, комунікабельного фахівця з фінансів.

Засоби навчання:

- друкарські (роздатковий матеріал, підручники з дисципліни «Гроші та кредит»);

- електронні освітні ресурси (освітні мультимедіа, електронні підручники, мережеві освітні ресурси);
- аудіовізуальні (мультимедійна презентація, відео фрагменти);
- наочно-площинні (кросворди).

Міждисциплінарні зв'язки: економіка підприємства, політична економія, фінанси, фінансовий облік.

Компетентності: пізнавальні, інформаційні, життєві.

ХІД ЗАХОДУ

Вступне слово викладача.

Доброго дня всім присутнім на нашому заході , який буде проведений у формі економічної вікторини, яка допоможе зрозуміти, як ви орієнтуєтесь у дисципліні «Гроші та кредит»

Вікторину проведемо у формі брейн - рингу, тому ми з вами поділились на команди «Орел» і «Решка».

Щоденно ми з вами використовуємо поняття «гроші». Воно настільки щільно увійшло в наше життя, що нам здається що ми про гроші знаємо все.

Гроші – це загадка людства, один з найвеличніших його винаходів. Вони чарують людей, через них люди страждають, для них вони працюють.

Гроші – єдиний товар, із якого не можна отримати користі, лише як позбавившись їх. Вони не нагодують вас, не одягнуть, не дадуть притулку та не розважать доти, доки ви не витратите їх або не інвестуєте. Матеріальний та освітній рівень людини, її соціальний статус, життєвий успіх і багато чого іншого в ринковій системі залежить від грошей. *Бертольд Ауербах сказав:*

Нажити багато грошей — хоробрість;

зберегти їх — мудрість;

а вміло потратити — мистецтво.

«Гроші мучать людей, які у поті чола заробляють їх. Люди вигадують найоригінальніші способи, щоб роздобути їх і найрізноманітніші способи, щоб їх розтратити...Люди зроблять майже все заради грошей...Гроші зроблять майже все для людей. Гроші – це загадка, яка змінює людей, приваблює і зачаровує».

Л.Макконнелл, С.Брю «Економіст»

Обрана вами професія тісно пов'язана з грошима, тому сьогодні ви доведете, що володієте необхідними знаннями і зумієте їх вміло застосувати на практиці.

1-й раунд. Презентація

Кожна команда презентує себе та навчальну дисципліну «Гроші та кредит». Перемагає в цьому раунді та команда, презентація якої була найоригінальнішою за змістом і формою, у якій наявні елементи гумору.

Епіграф заходу: «Гроші – поганий хазяїн, але дуже гарний слуга»
(Френсіс Бекон).

Запитання до студентів: «Як ви розумієте ці слова?»

2-й раунд. Інтелектуальна розминка . Виконання тестових завдання.

Чим більша кількість представників команди відповідь на тестові завдання, тим більше балів отримає команда і особисто кожен учасник.

Варіант 1.

1. З означених нижче тверджень, які характеризують економічну сутність грошей, виберіть правильне:

- a) гроші - це продукт певної раціональної угоди між людьми;
- б) гроші, у яких номінальна вартість відповідає реальній вартості, тобто вартості матеріалу, з якого вони зроблені;
- в) гроші - це загальний товар-еквівалент.
- г) немає правильної відповіді.

2. З означених нижче тверджень, які характеризують раціоналістичну концепцію, виберіть правильне:

- а) гроші виникли в результаті певної раціоналістичної угоди між людьми;*
- б) виникнення і розвиток грошей - тривалий еволюційний процес;*
- в) виникнення грошей викликане розвитком товарного виробництва та обміну.*
- г) немає правильної відповіді.*

3. З означених нижче тверджень, які характеризують повноцінні гроші, виберіть правильне:

- а) гроші, у яких номінальна вартість відповідає реальній вартості, тобто вартості матеріалу, з якого вони зроблені;*
- б) гроші, які виникли на основі кредитних відносин;*
- в) гроші, які з'явилися як замітники золотих монет.*
- г) немає правильної відповіді.*

4. Виберіть із змінних функцій ті, що характеризують гроші:

- а) розподільча; міра вартості; акумулююча*
- б) міра вартості; засіб обігу; засіб платежу;*
- в) контролююча; загальний еквівалент; світові гроші.*
- г); засіб платежу; засіб нагромадження; акумулююча;*

5. Які форми грошей належать до повноцінних?

- а) товарні гроші;*
- б) чек;*
- в) вексель;*
- г) металеві гроші;*

6. Дайте правильне визначення чека як однієї із форм кредитних грошей:

- а) усний наказ поточного рахунка банку про виплату певній особі вказаної суми грошей;*
- б) цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов'язання боржника оплатити після закінчення строку визначену суму грошей;*
- в) це різновид переказного векселя який власник рахунку виписує на комерційний банк;*
- г) немає правильної відповіді.*

7. За видами інструментів грошовий ринок поділяється на три окремо функціонуючих ринки:

- а) ринок позичкових капіталів; валютний ринок, ринок цінних паперів;*
- б) валютний ринок; ринок капіталів; ринок грошей;*
- в) ринок капіталів; ринок цінних паперів; ринок грошей;*
- г) ринок цінних паперів; фондовий ринок; ринок грошей.*

8. Які форми грошей належать до кредитних грошей?

- а) металеві гроші;*
- б) паперові гроші;*
- в) товарні гроші;*
- г) вексель*

9. У якому році відбувся процес демонетизації золота?

- а) у 1929-1933 роках;*
- б) у 1944 році;*
- в) у 1976-1978 роках;*
- г) у 1914 році.*

10. Експансійна політика центрального банку призводить до:

- а) збільшення обсягу грошової маси в країні.*
- б) зменшення грошової маси в обороті;*
- в) розширення ліній рефінансування комерційних банків;*
- г) зниження рівня процентних ставок закладами населення;*

11. Визначте, які гроші перебувають у сучасних умовах у грошовому обігу України:

- а) повноцінні;*
- б) неповноцінні;*
- в) обидва види.*
- г) немає правильної відповіді.*

12. Паралельне виконання срібними і золотими монетами функцій грошей називається:

- а) монометалізмом;*
- б) біметалізмом;*
- в) демонеталізмом.*
- г) немає правильної відповіді.*

13. Розмінна монета з дрібною вартістю, яка карбується не з дорогоцінного металу - це:

- а) казначейська;*
- б) білонна;*
- в) повноцінна.*
- г) немає правильної відповіді.*

Варіант 2

1. Гроші, обслуговуючи погашення боргових зобов'язань між суб'єктами економічних відносин, виконують функцію:

- а) засобу нагромадження;*
- б) засобу платежу;***
- в) світових грошей.*
- г) засіб обігу.*

2. Яке з наведених нижче визначень відповідає терміну сеньйораж?

- а) банк, який має право проводити емісію грошей;*
- б) прибуток, отриманий з різниці між номінальною вартістю випущених в обіг грошей й витратами на їх емісію;***
- в) прибуток, отриманий з різниці між: номінальною вартістю випущених в обіг грошей і їх ринковою вартістю.*
- г) банківського кредитування держави.*

3. Яке з наведених нижче визначень найбільш точно виражає грошовий ринок?

- а) це система економічних відносин, що забезпечує акумуляцію вільних коштів, перетворення їх у позичковий капітал і його перерозподіл між учасниками суспільного відтворення;*
- б) це сукупність економічних відносин, що забезпечують урівноваження попиту і пропозиції грошей та формування їх ціни;***
- в) система фінансово-економічних відносин, пов'язаних із здійсненням операцій купівлі-продажу (обміну) чужоземних валют і платіжних документів у чужоземних валютах*
- г) всі відповіді вірні.*

4. Яке з наведених нижче визначень найбільш точно виражає суть неповноцінних грошей?

- а) гроші, які виготовляються не з дорогоцінного металу;***
- б) гроші, які знецінюються;*
- в) гроші, які функціонують в обігу з власною вартістю.*
- г) немає правильної відповіді.*

5. За інвестиційними ознакам грошових потоків грошовий ринок поділяється:

- а) ринок банківських кредитів; ринок послуг парабанків;***
- б) фондовий ринок; валютний ринок;*
- в) валютний ринок; ринок цінних паперів*

г) ринок послуг парабанків; ринок грошей.

6. Назвіть чинники впливу на попит на гроші:

а) зміна обсягів виробництва;

б) накопичення багатств;

в) чинник інфляції;

г) всі відповіді вірні.

7. Грошовий ринок можна умовно поділити на два сектори:

а) сектор прямого фінансування; сектор паралельного фінансування

б) сектор паралельного фінансування; сектор непрямих фінансування

в) сектор непрямих фінансування; сектор прямого фінансування;

г) немає правильної відповіді.

8. У якому році була проведена грошова реформа в незалежній Україні?

а) 1995 р.;

б) 1993р.;

в) 1996 р.;

г) 1998 р.

9. Яке з наведених нижче тверджень характеризує різновид грошової реформи - деномінацію?

а) оголошення державного знецінення грошових знаків недійсними;

б) знецінення національної грошової одиниці порівняно з іноземною валютою;

в) обмін усіх старих грошових знаків на нові у певній пропорції з одночасним перерахунком у цій пропорції цін, заробітної плати, пенсій тощо.

г) немає вірної відповіді.

10. В Україні деномінацію було проведено в 1996 р. у співвідношенні 1 гривня до:

а) 100 000 крб.;

б) 1000000 крб.;

в) 1 0000 крб.

г) 100 крб.

11. Закріплення за центральним банком з моменту його створення монопольного права випуску грошей у країні притаманно:

а) еволюційному шляху створення центрального банку;

б) директивному шляху створення центрального банку;

в) раціоналістичному шляху створення центрального банку.

г) немає правильної відповіді.

12. Рестрикційна політика центрального банку призводить до:

а) зменшення грошової маси в обороті;

- б) розширення ліній рефінансування комерційних банків;*
- в) зниження рівня процентних ставок за вкладами населення;*
- г) зменшення облікової ставки НБУ;*

13. Монопольне право на емісію банкноти в обігу належить:

- а) казначейству країни;*
- б) центральному банку країни;*
- в) казначейству і центральному банку країни;*
- г) уряду країни.*

3-й раунд . (Бліц-турнір на швидкість).

Ведучий дає визначення економічних понять, деякі їхні ознаки, властивості, а гравці повинні їх назвати.

У цій грі протягом 90 секунд учасники повинні дати відповідь на як можна більше число запитань. За кожну правильну відповідь команда одержує 1 бал. Якщо відповіді на запропоноване запитання немає, гравці говорять «далі...». Виграє та команда, яка за визначений час дасть більше правильних відповідей.

Варіант1.

1. Скільки місяців має квартал? *(Три)*
2. Процес знецінення грошей *(Інфляція)*
3. Зниження офіційного курсу національної валюти по відношенню до іноземної. *(Девальвація)*
4. Грошова одиниця певної країни. *(Валюта)*
5. Як називається зворотний бік грошового знака? *(Реверс)*
6. Фінансова операція, яка полягає в отриманні грошей у борг на певних умовах. *(Кредит)*
7. Скільки номіналів обігових банкнот української національної валюти перебуває в обігу? *(9)*
8. У якій країні вперше з'явилися паперові гроші? *(У Китаї у 812 році до н. е.)*

9. Чий портрет зображений на 500-гривневій купюрі? (*Григорій Сковорода*)
10. Скільки функцій виконують гроші ?(6)
11. Абсолютно ліквідним товаром є (*Гроші*)
12. Назвіть концепції походження грошей. (*Еволюційна і раціоналістична*)
13. Яку роль виконують гроші у функції засобу платежу? (*Погашення боргу*)
14. Назвіть епохи грошей. (*Товарні, металеві, паперові*)
15. Гроші, у яких номінальна вартість (позначена на них) відповідає реальній вартості, тобто вартості матеріалу, з якого вони зроблені (*Повноцінні*)
16. Що таке електронні гроші? (*Абстрактна назва грошей, які використовуються їх власниками на основі електронної системи банківських послуг*)
17. Що характеризує купівельну спроможність грошей? (*Кількість товарів та послуг, які можна придбати за грошову одиницю.*)
18. Властивість грошей, що виявляється у високій зручності користування ними у повсякденному житті. (*Портативність*)
19. Чим відрізняється монетарний ринок від грошового? (*Нічим*)
20. Що таке «транзакційні гроші»? (*Гроші які обслуговують операції купівлі-продажу*)

Варіант 2.

1. Як називається підвищення офіційного курсу національної валюти по відношенню до іноземної. (*Ревальвація*)
2. Як називається лицьовий бік грошового знака (купюри чи монети)? (*Аверс*)
3. Скільки кварталів у році? (*Чотири*)

4. Боргове зобов'язання (*Вексель*)
5. Спосіб розрахунку між підприємствами без участі готівки (через установу банку). (*Безготівкові розрахунки*)
6. Обмін товару на товар без грошей. (*Бартер*)
7. З якого виду металу були зроблені перші монети? (*Мідь*)
8. Як називають вартість зазначену на банкноті чи монеті? (*Номінальна вартість*)
9. Від чого походить назва „гривня”? (*Від назви прикраси із золота або срібла у вигляді обруча, який носили на шиї, тобто на – на „загровку” і звали гривня*)
10. Перша згадка про гривню як грошової одиниці. (*Повість минулих літ*)
11. Чий портрет зображений на 50-гривневій купюрі. (*М.Грушевський*)
12. Який показник застосовують для виміру грошової маси в обороті? (*Грошовий агрегат*)
13. Яку роль виконують гроші у функції засобу нагромадження. (*Роль скарбу*)
14. Закон грошового обігу. (*Фактична маса грошей в обігу дорівнює необхідній їх масі*)
15. Назвіть сектори грошового обороту. (*Грошовий обіг, бюджетний, кредитний*)
16. Як називаються гроші, які виникли на основі кредитних відносин? (*Кредитні*)
17. Вкажіть різницю між строковим депозитом та депозитом до запитання. (*Термін зберігання*)
18. Хто здійснює регулювання грошового обігу в Україні? (*НБУ*)
19. Найбільший номінал євро? (*500*)
20. Назвіть фінансових посередників грошового ринку. (*Банки,*

страхові компанії, кредитні спілки, інвестиційні компанії, та ін.)

4-й раунд. Сучасні гроші.

Відгадай якої країни валюта.

Обрана вами професія зобов'язує вас знати нашу національну валюту – гривню а також валюти інших країн.

Хто першим підніме руку і дасть правильну відповідь, той зможе заробити для своєї команди бали.

Білорусія

Болгарський лев

Англійський фунт

Швейцарський франк

Польський злотий

Норвезька крона

Румунський лей

Хорватська куна

Шведська крона

Китайський юань

Дирхам ОАЕ

Японська ієна

Єгипетський фунт

5-й раунд. Знайди помилку.

Завдання виконує капітан команди. Кожна правильна відповідь приносить команді 1 бал.

Завдання 1.

- 1.Емітентом грошей є комерційний банк.(НБУ)
2. Грошовий агрегат M_0 показує масу безготівкових грошей.*(Тільки готівкові)*
- 3.Гроші є абсолютно ліквідним активом.*(Вірно)*
- 4.Грошові агрегати - це економічні важелі з допомогою яких центральні банки впливають на пропозицію грошей. *(Грошова база, грошовий мультиплікатор, банківські резерви)*
5. Грошова база розраховується за формулою $G_b = M_0 + M_k + M_{рез} + M_1$
($G_b = M_0 + M_k + M_{рез}$)
6. $MV = PQ$ - рівняння Фішера. За його допомогою можна знайти швидкість обігу грошей, масу грошей, швидкість обігу грошей.*(Вірно)*
7. Закон грошового обігу виражається формулою $M_n = M_f$. *(Вірно)*
8. На грошовому ринку купляються і продаються товари та послуги. *(Гроші)*

9. Нееквівалентність та зворотність характерні фінансовому сектору грошового обороту. (*Кредитному*)
10. Грошовий оборот і грошовий обіг характеризують одне і теж саме явище. (*Грошовий обіг відображає операції купівлі-продажу, грошовий оборот – сукупність усіх платежів*)

Завдання 2.

1. Функцію засобу обігу гроші виконують при погашенні боргу. (*При здійсненні операцій купівлі -продажу*)
2. Грошовий агрегат МЗ включає готівку в касах юридичних осіб. (*Кошти за трастовими операціями банків*)
3. Фінансовий сектор грошового обороту опосередковує формування доходів держави. (*Вірно*)
4. У грошовому обігу України в сучасних умовах перебувають повноцінні гроші. (*Неповноцінні*)
5. Швидкість обігу грошей можна знайти за формулою $m=(1/r)*100\%$ (*$MV=PQ$*)
6. За видами фінансових інструментів грошовий ринок поділяється на ринок позичкових капіталів, валютний ринок, ринок цінних паперів. (*Вірно*)
7. Об'єктивно необхідну масу грошей в обігу знаходять за формулою $M_n=M_f$ (*Невірно*)
8. Паралельне виконання срібними і золотими монетами функцій грошей називається демонеталізмом. (*Біметалізм*)
9. Гроші виконують контрольну функцію (*Міра вартості, засіб обігу, засіб платежу, нагромадження, світові гроші, інформаційна*)
10. Виділяють такі форми грошей: товарні, металеві, паперові, продуктові. (*Товарні, металеві, паперові*)

6- й раунд . «Економічний практикум» який включає розв’язання задач та домашнє завдання «В морі інформації »

«В морі інформації» - метод активізації навчальної діяльності студентів, який прищеплює любов до читання, навчальної дисципліни та обраної професії, формує навички роботи з економічною інформацією, мотивує пізнавальний інтерес. Передбачає використання довідкової літератури, словників, періодичної літератури .

Для цього студентам команди потрібно опрацювати статті з газети на економічну тематику, в якій підкреслити економічні терміни та нижче подати їх пояснення.

Капітани коротко переказують статтю, яку вони опрацювали, називають економічні терміни, що зустрічаються і розкривають їх сутність.

Варіант 1

Задача 1.

Знайдіть первісну вартість вкладу за простим процентом, якщо через 4 роки вкладник отримає 5000 грн. (щоквартальна ставка відсотка - 4,5%)

Задача 2.

На 15.11.2018р. Національний банк України встановив такий курс долара США: купівля-26,25 грн., продаж-5,41 грн. Визначити:

1. Скільки доларів США можна купити за 50 тис, грн.?
2. Скільки гривень можна одержати за 540 доларів 50 центів США?

Варіант 2.

Задача 1.

Знайдіть реальну майбутню вартість вкладу, якщо початкова сума вкладу 1500 грн., ставка складного процента - 12% річних, термін угоди 5років.

Задача 2.

Визначити кількість грошей, необхідних як засіб обігу, якщо відомо:

- сума цін за реалізовані товари, роботи, послуги - 5100 млрд. грн.;

- сума цін товарів, робіт, послуг, що реалізовані з відтермінуванням платежу, - 117 млрд. грн.;
- сума платежів за зобов'язаннями, термін оплати яких настав, -130 млрд. грн.;
- сума платежів, що взаємно погашаються, - 240 млрд. грн.;
- середня кількість оборотів грошової одиниці за рік - 8.

7-й раунд «Сенкан».

Складіть «Сенкан» на тему: гроші, кредит.

Сенкан — це вірш, що складається з п'яти рядків. Слово "сенкан" походить від французького слова "п'ять" і позначає вірш у п'ять рядків.

Перший рядок має містити слово, яке позначає тему (звичайно, це іменник).

Другий рядок – це опис теми, який складається з двох слів (два прикметники)

Третій рядок називає дію, пов'язану з темою, і складається з трьох слів (звичайно, це дієслова).

Четвертий рядок є фразою, яка складається з чотирьох слів і висловлює ставлення до теми, почуття з приводу обговорюваного.

Останній рядок складається з одного слова — синоніма до першого слова, в ньому висловлюється сутність теми, ніби робиться підсумок.

Або ж так (формула):

1. Тема (іменник).
2. Опис (два прикметники).
3. Дія (три слова).
4. Ставлення (фраза – чотири слова).
5. Перефразування сутності, синонім (одне слово).

Приклад:

ЦІНА

Ринкова, адміністративна

Інформує, регулює, стимулює

Грошове вираження вартості товару

Price

Оцінювання: за швидкість виконання – 1 бал, за правильність виконання – по 1 балу за кожний термін, 1 бал – за правильне визначення запропонованого у завданні терміна.

8-й раунд "Веббінг" («Більше термінів»)

Веббінг перекладається як "павутиння слів". Це метод побудови логічних структурованих зв'язків між явищами і подіями. Ґрунтується він на асоціативних і логічних елементах розумової діяльності. Веббінг починається з ключового слова, навколо якого "нарощуються" інші терміни, що пов'язані з ним асоціативно або логічно.

До запропонованого економічного терміну команди повинні написати економічні поняття, які починаються на вказані літери. (Допускається вказувати терміни, що складаються з двох слів). Також необхідно пояснити названий економічний термін.

Оцінювання: за швидкість виконання – 1 бал, за правильність виконання – по 1 балу за кожний термін, 1 бал – за правильне визначення запропонованого у завданні терміна.

Інфляція, валюта.

Психологічний тест «Чи в грошах щастя?»

Студентам пропонується дати відповідь на питання тесту, підрахувати свої бали й отримати відповідь на поставлене запитання.

1. Перед вами постав вибір: багата людина з машиною чи людина ерудована, яка може знайти вихід з будь-якої ситуації, але без грошей. Кого ви виберете?
- а) того, хто симпатичніший;
  - б) того, хто багатший;
  - в) я оцінюю людей за їх особисті якості, тому віддам перевагу другій людині.
2. Великий прийом, прем'єра в театрі, дискотека, виставка.
- а) іноді мені це цікаво;
  - б) завжди сприймаю із захватом;
  - в) утомлюють.
3. Як ви ставитесь до хобі, яке вимагає значних грошових витрат?
- а) мені шкода на це гроші;
  - б) у мене немає можливості мати таке хобі;
  - в) на одне з хобі я віддав би всі гроші.
4. Коли ви думаєте про гроші, які розраховуєте витратити впродовж тижня:
- а) витрачаєте за один тиждень;
  - б) іноді їх вистачає, а іноді — ні;
  - в) розподіляєте їх рівномірно.
5. Люди, які під словом «щастя» розуміють багатство і гарне життя:
- а) викликають співчуття, адже справжнє щастя проходить повз них;
  - б) мені неприємні, адже вони не вміють цінувати справжні цінності;
  - в) розумні, адже краще бути здоровим і багатим, ніж бідним і хворим.
6. Чому люди беруть гроші в борг?
- а) їхній середній дохід занадто низький;
  - б) хочуть жити краще, ніж можуть;
  - в) у них весь час з'являються непередбачувані витрати.

Ключ до тесту

	А	Б	В
1	3	1	5
2	1	2	0

3	2	1	3
4	4	3	1
5	2	0	4
6	4	1	2

Від 4 до 9 балів. Гроші вас не цікавлять. Для вас важливіші духовні цінності.

Від 10 до 16 балів. У житті ви впадаєте в крайності. Життя на широку ногу подеколи приносить вам велике задоволення, але і що таке бути без копійки, ви добре знаєте.

Від 17 до 22 балів. Гроші й багате життя для вас — найголовніше.

ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ ГРИ.

На занятті працювали,
Все про гроші ми вивчали.
Знаємо, як їх збирати,
Ефективно витрачати.
Гроші - цінний наш товар
Дає в банку всім навар.
Будемо всі краще жити,
З економікою дружити.
Зичим доларів, і гривні,
Євро мати треба нині.
Тож навчайтесь ефективно
Й заробляйте гроші креативно.

МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА

відкритого заняття з дисципліни «Податкова система» за темою: «Податок на додану вартість»

*Автор: викладач ЦК обліково-фінансових дисциплін
Богославець-Дроздюк Т.І.*

ВСТУП

Перед вищою школою стоять важливі завдання щодо підвищення ефективності навчання і якості підготовки майбутніх фахівців. На сучасному етапі становлення освіти особливої значущості набуває потреба насичення навчально-виховного процесу сучасними психолого-педагогічними технологіями.

Розвиток закладів освіти інноваційного типу, які повинні відповідати вимогам сьогодення, зумовлюють пошук нових організаційних форм навчання і виховання, оновлення змісту навчально-виховного процесу. Необхідність підвищення рівня вищої освіти потребує розробки нової стратегії і тактики викладання.

Згідно з навчальними планами, за якими працюють вищі навчальні заклади I—II рівнів акредитації, основною формою проведення занять залишається лекційно-семінарсько-практична. Більшість занять у ВНЗ проводиться саме за такою, вже традиційною формою, до якої всі звикли.

Здійснення нових планів вимагає перегляду підходів до роботи тих, хто забезпечує навчально-виховний процес, в першу чергу, викладачів.

Відповідно до Законів України "Про освіту", "Про вищу освіту" постійне удосконалення методики викладання дисциплін, передбачених навчальними планами закладу освіти, повинно супроводжуватися педагогічним контролем і насамперед проведенням відкритих занять. Вони є невід'ємним елементом методичної діяльності викладача, а також компонентом атестації науково-педагогічних працівників, що проводиться для активізації їх творчої професійної діяльності, стимулювання безперервної фахової та загальної освіти, якісної роботи, підвищення відповідальності за результати навчання і виховання, забезпечення соціального захисту компетентної педагогічної праці.

Відкрите заняття - це одна з форм педагогічного контролю, метою якого є виявлення рівня професійної та педагогічної майстерності викладача з ціллю подальшого удосконалення викладацької діяльності.

Такий контроль базується на трьох основних принципах:

систематичність. Систематичний контроль створює належний порядок у процесі навчання, стимулює мотивацію і викладачів, і студентів;

спонукання. Контроль спонукає викладача не заспокоюватися на досягнутому, а постійно самовдосконалюватися, професійно зростати;

всесторонність. Коло критеріїв оцінки педагогічної діяльності викладача, з одного боку, дозволяє розглянути цю діяльність у комплексі, виявити, що заслуговує на увагу, може бути розповсюджено, а з іншого — саме аспекти потребують подальшого коригування або удосконалення.

Відкрите заняття - загальноприйнятий методичний захід, під час якого відбувається показ кращого досвіду, пропаганда нових педагогічних надбань і актуальних питань методики (наприклад, розвиток пізнавальної самостійності студентів, комплекси використання засобів навчання тощо). Без відкритого заняття (виховного заходу) неможливо здійснити поширення і впровадження кращого педагогічного досвіду.

Отже, підготовка відкритого заняття не дається "на відкуп" одному викладачеві, а обмірковується, конструюється за участю голови циклової комісії, голови методичного об'єднання. Дата його проведення оголошується заздалегідь. Обов'язково зазначається не лише тема й мета заняття розвивальна та виховна, а й методична мета відвідування, план відкритого заняття.

Кожне відвідане заняття необхідно ретельно розібрати разом з викладачем. Під час аналізу необхідно звернути увагу на те, чи вчасно почалося заняття, який характер перевірки знань, який зв'язок між попереднім і наступним матеріалом. Необхідно відзначити, у якій мірі

викладач володіє матеріалом. Кожна неточність викладача повинна бути відзначена під час аналізу заняття.

Аналіз повинен розкривати всі позитивні та негативні сторони заняття, виявлені в результаті його відвідування.

Важливою складовою навчального процесу є контроль якості викладання.

1. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВІДКРИТОГО ЗАНЯТТЯ

Відкрите заняття проводиться відповідно до оптимальних вимог методики проведення занять: аналізу змісту навчального матеріалу; аналізу особливостей конкретного контингенту студентів на даному занятті; вибору методів, форм і засобів навчання; короткого опису ходу заняття відповідно до плану навчального заняття.

Відкрите заняття виконує низку функцій, а саме:

- інформаційну, з одного боку, з'являється інформація щодо рівня професійної компетенції та педагогічної майстерності викладача, з іншого — щодо рівня підготовленості студентів групи;
- діагностувальну - виявляються провідні методи і прийоми, що застосовуються викладачем, їх відповідність цілям заняття, урахування специфіки аудиторії; встановлюють причини певних помилок у знаннях студентів;
  - мотивувальну — стимулює подальше удосконалення професіоналізму викладача і навчальної діяльності студентів;
  - прогнозувальну - дозволяє розповсюджувати у наступників передовий досвід, окреслювати шляхи зростання педагогічної майстерності викладача.

Тема відкритого заняття обирається викладачем з урахуванням аналізу навчального матеріалу, на якому він може краще показати розроблені ним удосконалення, прийоми та методи своєї професійної майстерності, організацію навчальної діяльності студентів на різних етапах заняття.

Підготовку відкритого заняття було розпочато з формулювання методичної мети відкритого заняття. Вона відображає вибрану домінуючу методику та технологію проведення заняття. Це допомагає найконструктивніше й об'єктивно підходити до самоаналізу та аналізу заняття, оцінювати правильність підібраних методів і прийомів, форм організації заняття.

Відповідно до методичної мети заняття обрано навчальний матеріал у такий спосіб, щоб дозволить якнайповніше розкрити ті методи, прийоми та засоби, що і складають основу власної педагогічної майстерності, та продемонструвати ті технології, за якими працює викладач.

При підготовці до відкритого заняття викладачем використовується найсучасніша інформація в повному обсязі, підібрано матеріали з педагогічної, науково-технічної та методичної літератури, застосовано результати відвідин виставок, презентацій, майстер-класів. Усе це допомагає зробити заняття цікавим і пізнавальним, дозволить студентам бути в курсі сучасних досягнень.

Наочні посібники й аудіовізуальні засоби відібрані так, що їх використання дає оптимальний ефект для досягнення поставлених цілей.

При підготовці навчальних мультимедійних презентацій враховано загально дидактичні принципи та вимоги, що диктуються психологічними особливостями сприйняття інформації з екрану та на друкованій основі, а також максимально використано можливості телекомунікаційної мережі та сучасних інформаційних технологій. Оскільки ефективність мультимедійних презентацій залежить від якості використаних матеріалів з навчальної дисципліни, то педагогічна, змістовна складова мультимедійних презентацій як на етапі проектування презентації, так і у процесі її використання є пріоритетною. Звідси впливає важливість обґрунтування вибору концептуальних педагогічних положень, на яких передбачається будувати сучасне заняття з використанням мультимедійних презентацій.

Використання мультимедійних технологій для створення навчальних матеріалів диктує свої закони та пред'являє певні вимоги до підходів і методів їх розробки. Майстерно зроблена презентація може привернути увагу більшості студентів і пробудити в цілому інтерес до навчання.

1.1 Особливості методики проведення відкритих лекцій

Гарно підготовлена лекція, безумовно, є запорукою успішного її проведення. Разом з тим, чимало залежить і від того, наскільки вдало викладач вміє реалізувати все заплановане.

Традиційна структура лекції виглядає так:

- повідомлення теми;
- ознайомлення з планом;
- перелік рекомендованих літературних джерел;
- нагадування змісту попередньої лекції, поєднання його з новим матеріалом;
- реалізація тез лекції (змістовна частина лекції) з підведенням

підсумків кожного питання;

- підведення підсумків лекції, відповіді на питання;
- повідомлення теми наступного заняття.

Разом з тим, такий порядок не є допомогою. Іноді оголошенню теми може передувати невеликий вступ, конкретний випадок, цікава історія, що, з одного боку, допоможе зосередити увагу, з іншого — логічно підведе до значущості самої теми. Крім того, цей перелік може доповнюватися вказівкою на міждисциплінарні зв'язки або методичними рекомендаціями щодо підготовки до семінарських, практичних занять. Все залежить від індивідуального бачення самого викладача, в чому полягає його творчість і неповторність. Однакових рецептів немає і не може бути. Хоча існують і деякі універсальні поради.

1. Лекція за законом діалектики повинна охопити всі зазначені в плані питання, і залишити простір для подальшої самостійної роботи. Вже на цьому етапі слід спроектувати, що подальший семінар — це не репродукція, не переказ базових положень лекції, а сумісне обговорення проблеми.

2. Лекція не повинна перетворюватися на диктант. Тому темп мовлення повинен коливатися. Там, де надаються важливі положення, тлумачення термінів, темп має уповільнюватися. Там, де наводяться приклади, загальні моменти, темп можна прискорити.

3. Інтонація, з якою надається теоретичний матеріал, відіграє дуже важливу роль. Монотонне бубоніння призводить до швидкої втомлюваності слухачів, втрати цікавості до проблеми. Саме інтонація підкреслює, що є найважливішим. При цьому особлива увага повинна звертатися на логічний наголос, яким виділяються ключові слова.

4. Увага не буває постійною. Після 12—15 хвилин її рівень починає знижуватися. Тому необхідно слідкувати за аудиторією, і при появі перших ознак втоми, зниження рівня уваги необхідно розповісти цікавий приклад, кумедну ситуацію, пов'язану з проблемами, розглядуваними під час лекції.

5. Для встановлення і підтримання контакту з аудиторією не зайве після викладання певних положень перепитати, чи всім зрозуміло сказане. За необхідності стисло переказати головне у вигляді резюме.

Можна виділити три етапи формування нової установки на співпрацю. На першому етапі знайомлячись зі студентами, лектор може повідомити їм, як буде проходити лекція. Успіх першого етапу полягає у тому, що у студента виникає бажання спілкуватися з викладачем як з людиною і професіоналом. В основі другого етапу лежить відношення співробітництва, яке передбачає, що всі проблеми вирішуються разом

викладачами і студентами. Співпрацюючи, сторони разом думають над проблемою і шукають вихід. На третьому етапі дії студенти ще не впевнені, вони не почувають себе розкуто, допускають помилки. Важливо не оцінювати дії студентів, а показувати їх можливості, використовувати цікаве в подальшій роботі. До висловлювань студента рекомендується відноситись, як до думки співробітника.

6. У кінці лекції необхідно пов'язати закінчення з початком, щоб підкреслити вичерпність теми. Важливою складовою частиною всього лекційного процесу є відповіді на запитання. Саме питання є показником того, наскільки лекція захопила студентів. Чіткі і короткі відповіді на них мають велику смислову цінність. Вони не лише доводять і уточнюють матеріал лекції, але мають також самостійне значення.

Методика проведення лекції знаходиться у повній відповідності до наступних аспектів її оцінювання, а саме:

1. **Зміст лекції** - науковість, відповідність сучасному рівню розвитку науки, наявність проблемних питань, вірне їх трактування. Висвітлення історії питання, різних концепцій, зв'язок з практикою. Зв'язок з попереднім і наступним матеріалом, внутрішньодисциплінарні та міждисциплінарні зв'язки.

2. **Специфіка викладання лекції** - чітка структура лекції. Дотримання плану лекції. Доступність та послідовність викладання матеріалу, роз'яснення нових термінів і понять. Доказовість та аргументованість. Виділення головної думки та висновків. Використання методів індукції (приклади, факти, які підводять до наукових висновків), дедукції (роз'яснення загальних положень з наступним показом можливості їх використання на прикладах), евристичного методу (розділення проблеми на частини і здійснення студентами окремих кроків з вирішення нових проблем), методу проблемного викладення (лектор формулює проблему і показує шляхи її вирішення, студенти спостерігають за логікою вирішення). Використання лектором наочних посібників, технічних засобів навчання, опорних матеріалів (таблиці, алгоритми, конспекти з опорними сигналами, схеми тощо).

3. **Керівництво роботою студентів** - надання можливості студентам конспектувати лекцію (повільний темп - за необхідності, повтор, пауза). Активізація мислення шляхом висунування проблемних питань та вирішення суперечок у ході лекції. Підтримка уваги - риторичні питання, ораторські прийоми.

4. **Лекторські дані** - знання дисципліни, емоційність, голос, дикція, ораторське мистецтво, культура мови, зовнішній вигляд, вміння встановити контакт.

Проблемна лекція – один із заходів раціоналізації та інтенсифікації навчального процесу, вона забезпечує об'єктивний контроль знань студентів, що сприяє підвищенню ефективності і якості навчальної, пізнавальної та виховної роботи, розвитку пізнавальних інтересів студентів і набуттю навичок самостійного поповнення знань.

Саме проблемна лекція припускає розумовий діалог викладача зі студентами: викладач постійно звертається до студентів з питаннями, які збуджують думку, мобілізують до використання наявних знань для подальшого навчання нового матеріалу. Розумова діяльність студентів на інформативних або орієнтуючих лекціях не виходить за межі репродуктивної; це сумлінне осмислення матеріалу, який викладається.

На проблемних лекціях студенти залучаються до продуктивної діяльності, прагнуть поставати питання самому собі, своєму товаришу, викладачу, щоб дійти до істини.

1.2 Особливості методики проведення відкритих практичних занять

Традиційно до складових елементів практичного заняття належить такі етапи роботи:

- повторення базового теоретичного матеріалу шляхом фронтальної бесіди у вигляді питань студентам з певною послідовністю або відповіді викладача на незрозумілі питання лекції;
- пояснення нового типу задач з демонстрацією як загальних шляхів та правил рішення, так і розробки алгоритму їх розв'язку (для великої групи задач);
- організація розв'язку задач біля дошки (окремі студенти повністю або самостійно);
- розбір їх розв'язку із опорою на теоретичний матеріал: пояснення домашнього завдання - зміст, методика роботи з ним, включаючи посилання на теоретичний матеріал.

На практичному занятті студенти під керівництвом викладача глибоко і всебічно обговорюють питання теми. Для посилення активності і закріплення знань викладач повинен залучати до участі в обговоренні теоретичних і практичних питань якомога більшу кількість студентів. Це досягається постановкою додаткових питань, спрямованих на розкриття,

деталізацію різних аспектів основного питання, особливо практичного досвіду, складних ситуацій.

Після обговорення кожного питання викладачу доцільно дати оцінку виступів, акцентувати увагу на найбільш суттєвих положеннях, проблемах і можливих варіантах їх вирішення.

Велику користь на практичних заняттях дають розв'язування задач за методом конкретних ситуацій на основі первинних матеріалів. У кінці заняття викладач виставляє студентам оцінки за ступінь активності під час обговорення питань, за глибину засвоєння матеріалу, а також за належне виконання індивідуальних завдань і вміння використовувати отриманий матеріал. Оцінки, одержані студентом на практичних заняттях, враховуються під час виставлення підсумкової оцінки з певної дисципліни.

Якщо студент пропустив заняття або під час занять не показав відповідних знань, йому призначається індивідуальна співбесіда як одна з форм контролю за засвоєнням навчального курсу.

Методика проведення практичних занять може бути різноманітною, вона залежить від авторської індивідуальності викладача, важливо, щоб різноманітними методами досягалася загальна дидактична мета.

На практичному занятті викладач організовує детальний розгляд окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентами відповідно до сформульованих завдань.

Найтипівішими помилками під час проведення відкритих практичних занять є:

1. Робота лише з тими студентами, які мають високі показники успішності.
2. Низький рівень активності групи, відсутність співробітництва і взаємодопомоги.
3. Неврахування рівня підготовленості групи: занадто складні чи занадто легкі завдання.
4. Намагання уникнути проблемних питань, що можуть виникати під час вирішення завдань.
5. Відрив теорії від потреб практики.
6. Відсутність проміжних висновків, що відокремлюють одне завдання від іншого.
7. Занадто велика дистанція між викладачем і слухачами, скутість викладача.

Безумовно, будь-яке відкрите заняття є своєрідним стресом і для викладача, і для групи, але вміння працювати з повною віддачею кожний

раз, наявність глибокої професійної компетенції дозволяють продемонструвати високий рівень незалежно від присутності сторонніх осіб.

2. МЕТОДИЧНА КАРТКА ЛЕКЦІЙНОГО ВІДКРИТОГО ЗАНЯТТЯ

Тема: Податок на додану вартість

Тип заняття: Лекція

Вид заняття: проблемна лекція

Форма та методи проведення заняття: аналіз і обговорення лекційного матеріалу, індивідуально-групова робота, заслуховування доповідей, тестування студентів, огляд інформаційних файлів

Мета: розкрити студентам суть непрямого оподаткування, розглянути податок на додану вартість, його основні елементи, недоліки та переваги; довести методику включення податку на додану вартість в ціни товарів, робіт, послуг; вказати на порядок обчислення і сплату податку в бюджет.

План

1. **Вступне слово.**
2. **Виклад основного матеріалу:**
  - 2.1 Платники та ставки податку на додану вартість. Об'єкт оподаткування.
  - 2.2 Порядок визначення бази оподаткування щодо ПДВ.
  - 2.3 Пільги з податку на додану вартість.
  - 2.4 Методика включення податку в ціни товарів, робіт та послуг.
  - 2.5 Порядок обчислення і сплати податку на додану вартість.
  - 2.6 Податкова накладна. Звітні (податкові) періоди. Порядок надання податкової декларації та строки розрахунків з бюджетом
3. **Обговорення питань для перевірки засвоєння теми.**
4. **Проведення тестового контролю для перевірки засвоєння теми.**

Міжпредметна інтеграція: фінанси, фінанси підприємства, економіка підприємства, бухгалтерський облік, контроль і ревізія, планування і організація діяльності підприємства.

Після вивчення теми студент повинен

знати:

- особливості об'єкта оподаткування ПДВ;
- порядок формування бази оподаткування ПДВ; операції, що звільнені від оподаткування ПДВ;
- ставки податку;
- порядок обчислення та сплати податку;
- дату виникнення податкових зобов'язань та податкового кредиту;

вміти:

- розрізняти операції, що є об'єктом оподаткування і операції, що звільнені від оподаткування;
- визначати податкове зобов'язання і податковий кредит;
- визначати правило першої події та інше.

Опорний конспект лекції

1. Платники та ставки податку на додану вартість. Об'єкт оподаткування.

Податок на додану вартість – це непрямий податок, що є частиною новоствореної вартості, утворюваної на кожному етапі виробництва або обігу, його сума входить до ціни продажу на товари (роботи, послуги), котру сплачує кінцевий споживач.

Платником податку є:

- 1) будь-яка особа, що провадить господарську діяльність і реєструється за своїм добровільним рішенням як платник податку;
- 2) будь-яка особа, що зареєстрована або підлягає реєстрації як платник податку;
- 3) будь-яка особа, що ввозить товари на митну територію України в обсягах, які підлягають оподаткуванню, та на яку покладається відповідальність за сплату податків у разі переміщення товарів через митний кордон України відповідно до Митного кодексу України;
- 4) особа, що веде облік результатів діяльності за договором про спільну діяльність без утворення юридичної особи;
- 5) особа – управитель майна, яка веде окремий податковий облік з ПДВ щодо господарських операцій, пов'язаних з використанням майна, що отримане в управління за договорами управління майна;
- 6) особа, що проводить операції з постачання конфіскованого майна, знахідок, скарбів, майна, визнаного безхазяйним, майна, за яким не звернувся

власник до кінця строку зберігання, та майна, що за правом успадкування чи на інших законних підставах переходить у власність держави;

7) особа, що уповноважена вносити податок з об'єктів оподаткування, що виникають внаслідок поставки послуг підприємствами залізничного транспорту з їх основної діяльності, що перебувають у підпорядкуванні платника податку, в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

У разі коли загальна сума від здійснення операцій з постачання товарів/послуг, що підлягають оподаткуванню, у тому числі з використанням локальної або глобальної комп'ютерної мережі, нарахована (сплачена) такій особі протягом останніх дванадцяти календарних місяців, сукупно перевищує 300 000 гривень (без урахування податку на додану вартість), така особа зобов'язана зареєструватися як платник податку в органі державної податкової служби за своїм місцезнаходженням (місцем проживання), крім особи, яка є платником єдиного податку.

Якщо особи, не зареєстровані як платники податку, ввозять товари на митну територію України в обсягах, що підлягають оподаткуванню згідно із законодавством, такі особи сплачують податок під час митного оформлення товарів без реєстрації як платники такого податку.

Ставки податку встановлюються від бази оподаткування в таких розмірах:

- 20%;
- 0%.

Об'єктом оподаткування є операції платників податку з:

а) постачання товарів, місце постачання яких розташоване на митній території України, в тому числі операції з передачі права власності на об'єкти застави позичальнику (кредитору), на товари, що передаються на умовах товарного кредиту, а також з передачі об'єкта фінансового лізингу в користування лізингоотримувачу/орендарю;

б) постачання послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України;

в) ввезення товарів (супутніх послуг) на митну територію України в митному режимі імпорту або реімпорту;

г) вивезення товарів (супутніх послуг) у митному режимі експорту або реекспорту;

г) постачання послуг з міжнародних перевезень пасажирів і багажу та вантажів залізничним, автомобільним, морським і річковим та авіаційним транспортом.

2. Порядок визначення бази оподаткування щодо ПДВ.

База оподаткування операцій з постачання товарів/послуг визначається виходячи з їх договірної (контрактної) вартості, але не нижче за звичайні ціни, з урахуванням загальнодержавних податків та зборів (крім податку на додану вартість та акцизного податку на спирт етиловий, що використовується виробниками - суб'єктами господарювання для виробництва лікарських засобів (у тому числі компонентів крові і вироблених з них препаратів), крім лікарських засобів у вигляді бальзамів та еліксирів).

До складу договірної (контрактної) вартості включаються будь-які суми коштів, вартість матеріальних і нематеріальних активів, що передаються платнику податку безпосередньо покупцем або через будь-яку третю особу у зв'язку з компенсацією вартості товарів/послуг.

База оподаткування операцій з постачання товарів, ввезених на митну територію України, визначається виходячи з їх договірної (контрактної) вартості, але не нижче митної вартості товарів, з якої були визначені податки і збори, що справляються під час їх митного оформлення, з урахуванням акцизного податку та ввізного мита, за винятком податку на додану вартість, що включаються у ціну товарів/послуг згідно із законодавством.

У разі коли постачання товарів/послуг здійснюється за регульованими цінами (тарифами), база оподаткування визначається виходячи з їх договірної (контрактної) вартості, визначеної за такими цінами (тарифами).

Визначена вартість перераховується в українські гривні за валютним (обмінним) курсом Нацбанку України, що діяв на момент виникнення податкових зобов'язань.

Сума ПДВ нараховується за формулами:

- 1) на товари, що обкладаються митом та акцизним збором:

$$\text{ПДВ} = (MB + CM + CAZ) \times 20\% : 100; \quad (1)$$

- 2) на товари, що обкладаються тільки митом:

$$\text{ПДВ} = (MB + CM) \times 20\% : 100; \quad (2)$$

- 3) на товари, що обкладаються тільки акцизним збором:

$$\text{ПДВ} = (MB + CAZ) \times 20\% : 100; \quad (3)$$

- 4) на інші товари, що не підлягають обкладанню митом та акцизним збором:

$$\text{ПДВ} = MB \times 20\% : 100, \quad (4)$$

де MB — митна вартість;

CM — сума ввізного мита;

CAZ — сума акцизного збору.

3. Пільги з податку на додану вартість

Українське законодавство передбачає три види пільг щодо ПДВ:

- 1) операції, що підлягають оподаткуванню за нульовою ставкою;
- 2) операції, що не є об'єктом оподаткування;
- 3) операції, звільнені від оподаткування.

За нульовою ставкою оподатковуються операції з:

1. експорту товарів (супутніх послуг), якщо їх експорт підтверджений митною декларацією, оформленою відповідно до вимог митного законодавства;

2. постачання товарів:

- a) для заправки або забезпечення морських суден, що:

використовуються для навігаційної діяльності, перевезення пасажирів або вантажів за плату, промислової, риболовецької або іншої господарської діяльності, що провадиться за межами територіальних вод України;

використовуються для рятування або подання допомоги у нейтральних або територіальних водах інших країн;

входять до складу Військово-Морських Сил України та відправляються за межі територіальних вод України, у тому числі на якірні стоянки;

- b) для заправки або забезпечення повітряних суден, що:

виконують міжнародні рейси для навігаційної діяльності чи перевезення пасажирів або вантажів за плату;

входять до складу Військово-Повітряних Сил України та відправляються за межі повітряного кордону України, в тому числі у місця тимчасового базування;

в) для заправки (дозаправки) та забезпечення космічних кораблів, космічних ракетних носіїв або супутників Землі;

г) для заправки (дозаправки) або забезпечення наземного військового транспорту чи іншого спеціального контингенту військових сил України, що бере участь у миротворчих акціях за кордоном України, або в інших випадках, передбачених законодавством;

г) постачання товарів/послуг підприємствами роздрібною торгівлі, які розташовані на території України у зонах митного контролю (безмитних магазинах), відповідно до порядку, встановленого Кабінетом Міністрів України.

3. постачання таких послуг:

a) міжнародні перевезення пасажирів і багажу та вантажів залізничним, автомобільним, морським і річковим та авіаційним транспортом.

б) послуги, що передбачають роботи з рухомим майном, попередньо ввезеним на митну територію України для виконання таких робіт та вивезеним за межі митної території України платником, що виконував такі роботи, або отримувачем-нерезидентом.

Не є об'єктом оподаткування операції з:

1. випуску (емісії), розміщення у будь-які форми управління та продажу (погашення, викупу) за кошти цінних паперів, що випущені в обіг (емітовані) суб'єктами підприємницької діяльності, Національним банком України, Міністерством фінансів України, органами місцевого самоврядування відповідно до закону, включаючи інвестиційні та іпотечні сертифікати, сертифікати фонду операцій з нерухомістю, деривативи, а також корпоративні права, виражені в інших, ніж цінні папери, формах; обміну зазначених цінних паперів та корпоративних прав, виражених в інших, ніж цінні папери, формах, на інші цінні папери; розрахунково-клірингової, реєстраторської та депозитарної діяльності на ринку цінних паперів, а також діяльності з управління активами (у тому числі пенсійними активами, фондами банківського управління), відповідно до закону.

2. передачі майна у схов (відповідальне зберігання), а також у лізинг (оренду), крім передачі у фінансовий лізинг;

повернення майна із схову (відповідального зберігання) його власнику, а також майна, попередньо переданого в лізинг (оренду) лізингодавцю (орендодавцю), крім переданого у фінансовий лізинг;

нарахування та сплати процентів або комісій у складі орендного (лізингового) платежу у межах договору фінансового лізингу; по об'єкту фінансового лізингу, оціненого в іноземній валюті, сплата процентів, з метою оподаткування визначається у гривнях по курсу валют, визначеного Національним банком України на момент сплати;

передачі майна у заставу (іпотеку) позикодавцю (кредитору) та/або у забезпечення іншої дійсної вимоги кредитора, повернення такого майна із застави (іпотеки) його власнику після закінчення дії відповідного договору, якщо місце такої передачі (повернення) знаходиться на митній території України;

грошових виплат основної суми консолідованої іпотечної заборгованості та процентів, нарахованих на неї, об'єднання та/або купівлі (продажу) консолідованої іпотечної заборгованості, заміною однієї частки консолідованої іпотечної заборгованості на іншу, або поверненням (зворотним викупом) такої консолідованої іпотечної заборгованості відповідно до закону резидентом або на його користь;

3. надання послуг із страхування, співстрахування або перестрахування особами, які мають ліцензію на здійснення страхової діяльності відповідно до закону, а також пов'язаних з такою діяльністю послуг страхових (перестрахових) брокерів та страхових агентів;

надання послуг із загальнообов'язкового соціального та пенсійного страхування, недержавного пенсійного забезпечення, залучення та обслуговування пенсійних вкладів та рахунків учасників фондів банківського управління, адміністрування недержавних пенсійних фондів;

4. обігу валютних цінностей (у тому числі національної та іноземної валюти), банківських металів, банкнот та монет Національного банку України, за винятком тих, що використовуються для нумізматичних цілей, базою оподаткування яких є продажна вартість; випуску, обігу та погашення лотерейних білетів державних грошових лотерей, інших документів, що засвідчують право участі у державних грошових лотереях; виплати грошових виграшів (призів) і грошових винагород; поставки негашених поштових марок України, конвертів або листівок з негашеними поштовими марками України, крім колекційних марок, конвертів чи листівок для філателістичних потреб, базою оподаткування яких є продажна вартість;

5. надання послуг з інкасації, розрахунково-касового обслуговування, залучення, розміщення та повернення коштів за договорами позики, депозиту, вкладу (у тому числі пенсійного), управління коштами та цінними паперами (корпоративними правами та деривативами), доручення, надання, управління і переуступки фінансових кредитів, кредитних гарантій і банківських поручительств особою, що надала такі кредити, гарантії або поручительства;

торгівлі за грошові кошти або цінні папери борговими зобов'язаннями, за винятком операцій з інкасації боргових вимог та факторингу (факторингових) операцій, крім факторингових операцій, якщо об'єктом боргу є валютні цінності, цінні папери, у тому числі компенсаційні папери (сертифікати), інвестиційні сертифікати, іпотечні сертифікати з фіксованою дохідністю, операції з відступлення права вимоги за забезпеченими іпотекою кредитами (позиками), житлові чеки, земельні бони та деривативи;

6. виплат у грошовій формі заробітної плати (іншим прирівняним до неї виплатам), а також пенсій, стипендій, субсидій, дотацій за рахунок бюджетів або Пенсійного фонду України чи фондів загальнообов'язкового соціального страхування (крім тих, що надаються у майновій формі);

виплат дивідендів, роялті у грошовій формі або у вигляді цінних паперів, які здійснюються емітентом;

надання комісійних (брокерських, дилерських) послуг із торгівлі та/або управління цінними паперами (корпоративними правами), деривативами та

валютними цінностями, включаючи будь-які грошові виплати (у тому числі комісійні) фондовим або валютним біржам чи позабіржовим фондовим системам або їх членам у зв'язку з організацією та торгівлею цінними паперами ліцензованими торговцями цінними паперами, а також деривативами та валютними цінностями;

7. реорганізації (злиття, приєднання, поділу, виділення та перетворення) юридичних осіб.

8. з постачання позашкільним навчальним закладом вихованцям, учням і слухачам платних послуг у сфері позашкільної освіти;

9. надання уповноваженими банками послуг з довірчого управління фондами банківського управління, виплати винагороди за здійснення управління фондом операцій з нерухомістю, за перерахування коштів на фінансування будівництва із фонду фінансування будівництва, за здійснення платежів за іпотечними сертифікатами відповідно до законодавства;

10. з оплати третейського збору та відшкодування інших витрат, пов'язаних з вирішенням спору третейським судом відповідно до законодавства;

11. надання послуг з агентування і фрахтування морського торговельного флоту судновими агентами на користь нерезидентів, які надають послуги з міжнародних перевезень пасажирів, їхнього багажу, вантажів чи міжнародних відправлень;

12. вивезення товарів за межі митного кордону України у митному режимі тимчасового вивезення згідно з положеннями глави 34 Митного кодексу України або у митному режимі переробки згідно з положеннями глави 39 Митного кодексу України, у тому числі об'єктів оперативного лізингу або транспортних засобів з метою їх ремонту;

13. постачання товарів (супутніх послуг) на митну територію України у митному режимі відмови на користь держави згідно з положеннями глави 41 Митного кодексу України.

Звільняються від оподаткування операції з:

1. постачання продуктів дитячого харчування, дитячого одягу та взуття, товарів дитячого асортименту для немовлят за переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

2. постачання послуг із здобуття вищої, середньої, професійно-технічної та дошкільної освіти навчальними закладами, в тому числі навчання аспірантів і докторантів, навчальними закладами, що мають ліцензію на постачання таких послуг, а також послуг з виховання та навчання дітей у будинках культури, дитячих музичних, художніх, спортивних школах і клубах, школах мистецтв. До таких послуг належать послуги з:

а) виховання та навчання дітей, які постачаються дитячими музичними та художніми школами, школами мистецтв, будинками культури (гра на музичних інструментах, хореографія, образотворче мистецтво, гуртки (факультативи) іноземних мов, комп'ютерного навчання);

б) утримання, виховання та навчання дітей у дошкільних навчальних закладах як в межах обсягу, установленого навчальними планами і програмами, так і понад зазначений обсяг;

в) усіх видів освітньої діяльності, які постачаються загальноосвітніми навчальними закладами I - III ступеня;

г) усіх видів освітньої діяльності, які постачаються професійно-технічними навчальними закладами;

г) усіх видів освітньої діяльності, які постачаються вищими навчальними закладами III - IV рівня акредитації, у тому числі для здобуття іншої вищої та післядипломної освіти;

д) навчання слухачів підготовчих відділень вищих навчальних закладів;

е) повторного вивчення відрахованими студентами (курсантами) окремих дисциплін і курсів з подальшим складенням іспитів;

є) навчання аспірантів і докторантів;

ж) приймання кандидатських іспитів;

з) надання наукових консультацій для осіб, що підвищують кваліфікацію самостійно;

и) довузівської підготовки;

і) проведення лекцій з питань науки і техніки, культури та мистецтва, фізичної культури і спорту, правових знань, туризму і краєзнавства;

ї) надання консультацій для учнів, вихованців, студентів, курсантів понад обсяги, встановлені навчальними планами і програмами, для аспірантів, докторантів;

й) організації літніх мовних курсів, шкіл, семінарів; групових та індивідуальних занять фізичною культурою та спортом на стадіонах, у спортивних залах, і плавальних басейнах, на тенісних кортах для дітей, учнів і студентів;

3. постачання:

а) технічних та інших засобів реабілітації (крім автомобілів), послуги з їх ремонту, товарів спеціального призначення для інвалідів та інших пільгових категорій населення, визначених законодавством України за переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

б) вузлів, деталей і напівфабрикатів для виготовлення технічних та інших засобів реабілітації (крім автомобілів), товарів спеціального призначення для

інвалідів та інших пільгових категорій населення за переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України;

в) легкових автомобілів для інвалідів уповноваженому органу виконавчої влади з їх оплатою за рахунок коштів державного чи місцевих бюджетів та коштів фондів загальнообов'язкового державного страхування, а також операції з їх безоплатної передачі інвалідам;

4. постачання послуг із доставки пенсій, страхових виплат та грошової допомоги населенню (незалежно від способу доставки) на всіх етапах доставки до кінцевого споживача;

5. постачання послуг з охорони здоров'я закладами охорони здоров'я, що мають ліцензію на постачання таких послуг, а також постачання послуг реабілітаційними установами для інвалідів та дітей-інвалідів, що мають ліцензію на постачання таких послуг, крім таких послуг:

а) надання косметологічної допомоги, крім тієї, що надається за медичними показаннями;

б) масаж для зміцнення здоров'я дорослого населення, корекції осанки тощо;

в) проведення профілактичних медичних оглядів із підготовкою висновку про стан здоров'я на прохання громадян;

г) проведення гігієнічної експертизи проектних матеріалів та попередніх проектних пропозицій, у тому числі щодо розміщення об'єкта, а також нормативної документації на нові технології виробництва продукції та нові види продукції за заявкою замовника, гігієнічна оцінка зразків нових видів продукції;

г) надання консультаційної допомоги з питань проведення державної санітарно-гігієнічної експертизи;

д) обстеження за заявкою замовника об'єктів, що будуються, реконструюються або функціонують, з метою їх відповідності санітарному законодавству;

е) проведення за заявкою замовника токсиколого-гігієнічних, медико-біологічних, санітарно-гігієнічних, фізіологічних та інших обстежень з метою визначення безпеки продукції для здоров'я людини;

є) видача суб'єктам господарювання дозволів на виробництво, використання, транспортування, зберігання, реалізацію, захоронення, знищення, утилізацію продукції і речовин вітчизняного та імпортного виробництва, що потенційно небезпечні для здоров'я людини;

ж) надання юридичним і фізичним особам консультаційної допомоги з питань застосування законодавства про охорону здоров'я, в тому числі щодо забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення;

з) проведення медичного огляду осіб для видачі:

дозволу на право отримання та носіння зброї громадянам, крім військовослужбовців і посадових осіб, носіння зброї якими передбачено законодавством;

відповідних документів на виїзд громадян за кордон за викликом родичів, що проживають у зарубіжних країнах, оздоровлення в зарубіжних лікувальних або санаторних закладах за власним бажанням, а також у службові відрядження (крім державних службовців, робота яких пов'язана з такими виїздами і які мають відповідні медичні документи);

посвідчення водія транспортного засобу;

и) медичне обслуговування з'їздів, конференцій, симпозіумів, фестивалів, нарад, змагань тощо;

і) медичне обслуговування громадян за їх бажанням у медичних закладах із поліпшеним сервісним обслуговуванням;

ї) організація медичного контролю осіб, які займаються фізичною культурою і спортом в оздоровчих закладах;

й) проведення профілактичних щеплень громадянам, які від'їжджають за кордон за викликом, для оздоровлення в зарубіжних лікувальних або санаторних закладах за власним бажанням, а також у туристичні подорожі (крім тих, що від'їжджають на лікування та у службові відрядження);

к) складення за заявками замовників санітарних паспортів радіотехнічних об'єктів та проведення досліджень для їх підтвердження;

л) проведення за заявками замовників державної санітарно-гігієнічної експертизи з акредитації та атестації підприємств, установ, організацій на право проведення токсиколого-гігієнічних, медико-біологічних, санітарно-гігієнічних та інших досліджень;

м) визначення за заявками замовника шкідливих і небезпечних факторів виробничого середовища, технологічного та трудового процесів, проведення досліджень для розробки засобів і заходів щодо усунення або зменшення їх небезпечної дії;

н) навчання за заявками замовників на робочих місцях фахівців підприємств, установ, організацій в установах санітарно-епідеміологічної служби, державних науково-дослідних інститутах гігієнічного та епідеміологічного профілю, а також фахівців підприємств, установ, організацій, проведення санітарно-гігієнічних та бактеріологічних досліджень;

о) надання за заявками замовників послуг з організації роботи відомчих санітарних лабораторій, оснащення їх медичною технікою (обладнанням,

апаратурою, приладами); навчання на місці фахівців таких лабораторій методики проведення санітарно-гігієнічних досліджень;

6. поставки путівок на санаторно-курортне лікування, оздоровлення та відпочинок на території України фізичних осіб віком до 18 років, інвалідів, дітей-інвалідів;

7. постачання послуг з:

а) утримання дітей у дошкільних навчально-виховних закладах, школах-інтернатах;

б) утримання осіб у будинках для престарілих та інвалідів, реабілітаційних центрах, територіальних центрах соціального обслуговування пенсіонерів, одиноких непрацездатних громадян та відділеннях соціальної допомоги вдома;

в) харчування та облаштування на нічліг та надання інших соціальних послуг бездомним громадянам у центрах обліку, закладах соціального захисту для бездомних громадян, а також особам, звільненим з місць позбавлення волі, у центрах соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі;

г) харчування дітей у загальноосвітніх та, професійно-технічних навчальних закладах та громадян у закладах охорони здоров'я;

г) харчування, забезпечення майном, комунально-побутовими та іншими послугами, що надаються особам, які утримуються в установах пенітенціарної системи, реабілітаційних центрах, територіальних центрах соціального обслуговування пенсіонерів, одиноких непрацездатних громадян та відділеннях соціальної допомоги вдома, центрах обліку та закладах соціального захисту для бездомних громадян, центрах соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, санаторіях для ветеранів та інвалідів, а саме:

харчування, в тому числі приготування їжі;

забезпечення одягом, білизною, взуттям та постільними речами;

користування кімнатами тривалих побачень;

послуги поштового та телефонно-телеграфного зв'язку;

постачання продуктів харчування і предметів першої необхідності;

ремонт взуття та одягу;

додаткове медичне обслуговування;

банно-пральні послуги;

прокат кіно- та відеофільмів, культурно-освітні заходи;

8. постачання послуг з перевезення пасажирів міським пасажирським транспортом (крім таксі), тарифи на які регулюються в установленому законом порядку.

9. постачання релігійними організаціями культових послуг та предметів культового призначення за переліком, а саме:

а) культові послуги: хрещення, укладення церковного шлюбу, похорон, молебен, панахида, освячення (помешкань, автомобілів тощо), обрізання, перше причастя, бар-міцво (повноліття);

б) предмети культового призначення: свічки, ікони (образи), хрести (натільні, погребальні, вівтарні, требні, водосвятні, ієрейські, з прикрасами тощо), вервиці, покривала (вівтарні, погребальні тощо), медальйони з релігійною символікою, вугілля кадильне, ладан, лампадне масло, миро, лампади, кадила, підсвічники (семисвічники, трисвічники пасхальні тощо), плащаниці, облачення священнослужителів (ризни, підризники, воздухи, орлиці, стихарі, скуфії, митри, камілавки тощо), вінці, граматки, приладдя для хрещення (хрестильна скринька), дароносиці, дарохранильниці (реліквіарії), купелі, печатки для просфор, кропила, копія, стрючці, чаші (потир), блюда, звідци, лжиці, ковшики, дискоси, поплавки, дзвони, органи, фісгармонії, прохідні молитви, пояс “живий в допоміжній”, мезузи, талеси, тфіліни (філактерії), скульптурні зображення святих, хоругви, фани, маца, проскури, облатки, богослужбова література;

10. постачання послуг з поховання та постачання ритуальних товарів державними та комунальними службами, а саме:

а) виклик агента ритуальної служби для оформлення замовлення на організацію та проведення поховання;

б) оформлення медичної довідки про причини смерті;

в) доставка замовникові ритуальних атрибутів для організації поховання;

г) навантаження, розвантаження та перенесення ритуальних атрибутів;

г) транспортні послуги, що надаються у процесі організації поховання;

д) продаж стандартної труни;

е) продаж контейнера для перевезення оцинкованої труни; запаювання оцинкованої труни;

є) утримання тіл померлих у холодильних камерах понад норму перебування (після смерті у лікувальному закладі, а також тих, що померли вдома чи інших місцях);

ж) послуги з підготовки тіла покійного до поховання або кремації (послуги перукаря та косметолога, обмивання, бальзамування, укладання в труну);

з) копання могили;

и) перенесення труни з тілом покійного (додому, до квартири в багатоповерховому будинку, до моргу; з дому, квартири, моргу тощо до місця поховання);

- і) музичний супровід обряду поховання;
- ї) проведення громадянської панахиди;
- й) послуги організатора обряду поховання;
- к) виготовлення та встановлення металеві намогильної таблички, хреста, надголовника або тимчасового пам'ятного знака;
- л) продаж стандартних похоронних вінків і траурних стрічок для них;
- м) організація відправлення труни з тілом покійного чи урни з прахом покійного за кордон;
- н) у разі проведення підпоховання в могилу послуги з демонтажу елементів існуючого надгробка (пам'ятника) та їх установка;
- о) написання тексту на траурній стрічці;
- п) кремація;
- р) продаж урни;
- с) продаж кубка для урни;
- т) поховання урни з прахом у могилу, у колумбарії, розвіювання праху;

11. звільнення, зазначені у підпункті 10 цього пункту, не поширюються на операції з постачання послуг з поховання та кремації трупів тварин і пов'язану з цим діяльність;

12. безкоштовної передачі рухомого складу однією залізницею або підприємством залізничного транспорту загального користування іншим залізницям або підприємствам залізничного транспорту загального користування державної форми власності.

13. безоплатної приватизації житлового фонду, включаючи місця загального користування у багатоквартирних будинках, присадибних земельних ділянок відповідно до законодавства, а також постачання послуг, отримання яких згідно із законодавством є обов'язковою передумовою приватизації житла, присадибних земельних ділянок;

безоплатної передачі працівникам радгоспів та інших сільськогосподарських підприємств, що приватизуються, та прирівняним до них особам частки державного майна (акцій) відповідно до Закону України "Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі". Перелік підприємств, які підлягають приватизації, визначається Кабінетом Міністрів України;

14. постачання житла (об'єктів житлового фонду), крім їх першого постачання.

У цьому підпункті перше постачання житла (об'єкта житлового фонду) означає:

а) першу передачу готового новозбудованого житла (об'єкта житлового фонду) у власність покупця або постачання послуг (включаючи вартість

придбаних за рахунок виконавця матеріалів) із спорудження такого житла за рахунок замовника;

б) перший продаж реконструйованого або капітально відремонтованого житла (об'єкта житлового фонду) покупцю, який є особою, іншою, ніж власник такого об'єкта на момент виведення його з експлуатації (використання) у зв'язку з такою реконструкцією або капітальним ремонтом, або постачання послуг (включаючи вартість придбаних за рахунок виконавця матеріалів) на таку реконструкцію чи капітальний ремонт за рахунок замовника.

15. надання благодійної допомоги, зокрема, безоплатне постачання товарів/послуг благодійним організаціям, утвореним і зареєстрованим відповідно до законодавства, а також надання такої допомоги благодійними організаціями набувачам (суб'єктам) благодійної допомоги відповідно до законодавства про благодійництво та благодійні організації.

16. безоплатної передачі у державну власність чи комунальну власність територіальних громад сіл, селищ, міст або у їх спільну власність об'єктів усіх форм власності, які перебувають на балансі одного платника податку і передаються на баланс іншого платника податку, якщо такі операції проводяться за рішенням Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, прийнятим у межах їх повноважень. Норми цього підпункту поширюються також на операції з безоплатної передачі об'єктів з балансу юридичної особи будь-якої форми власності на баланс іншої юридичної особи, яка перебуває в державній або комунальній власності, що проводяться за рішенням органу державної влади України або органу місцевого самоврядування, прийнятим у межах їх повноважень, незалежно від того, чи є суб'єкти операції платниками податку;

17. безоплатного постачання товарів/послуг власного виробництва підсобними господарствами і лікувально-виробничими трудовими майстернями (цехами, дільницями) будинків-інтернатів, територіальних центрів обслуговування самотніх громадян похилого віку (пенсіонерів), центрів реінтеграції бездомних громадян, центрів соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, спеціалізованих лікарень, лікувально-профілактичних закладів особливого типу та диспансерів за умови, що така передача здійснюється для задоволення власних потреб зазначених закладів;

18. постачання державних платних послуг фізичним або юридичним особам органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, а також іншими особами, уповноваженими такими органами або

законодавством надавати зазначені послуги, обов'язковість отримання (надання) яких установлюється законодавством, включаючи плату за реєстрацію, видачу ліцензії, сертифікатів у вигляді зборів, державного мита тощо;

19. надання послуг з реєстрації актів громадянського стану державними органами, уповноваженими здійснювати таку реєстрацію згідно із законодавством;

20. постачання бібліотеками, які перебувають у державній або комунальній власності, платних послуг з комплектування реєстраційно-облікових документів (квитків, формулярів), користування рідкісними, цінними довідниками, книгами (в тому числі нічний абонемент), тематичного добору літератури за запитом споживача та надання тематичних, адресно-бібліографічних та фактографічних довідок;

21. поставки (продажу, передачі) земельних ділянок, земельних паїв, крім тих, що розміщені під об'єктами нерухомого майна та включаються до їх вартості відповідно до законодавства;

орендної плати за земельні ділянки, що перебувають у власності держави або територіальної громади, якщо така орендна плата повністю зараховується до відповідних бюджетів;

22. оплати вартості фундаментальних досліджень, науково-дослідних і дослідницько-конструкторських робіт особою, яка безпосередньо отримує такі кошти з рахунка Державного казначейства України;

23. безкоштовної передачі приладів, обладнання, матеріалів, крім підакцизних, науковим установам та науковим організаціям, вищим навчальним закладам III - IV рівня акредитації, внесеним до Державного реєстру наукових організацій, яким надається підтримка держави;

24. постачання в сільській місцевості сільськогосподарськими товаровиробниками послуг з ремонту шкіл, дошкільних закладів, інтернатів, закладів охорони здоров'я та надання матеріальної допомоги (в межах одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян на місяць на одну особу) продуктами харчування власного виробництва та послуг з обробки землі багатодітним сім'ям, ветеранам праці і війни, реабілітованим громадянам, інвалідам праці, інвалідам дитинства, самотніми особами похилого віку, особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та школам, дошкільним закладам, інтернатам, закладам охорони здоров'я;

25. постачання (передплати) періодичних видань друкованих засобів масової інформації та книжок, крім видань еротичного характеру, учнівських зошитів, підручників та навчальних посібників вітчизняного виробництва, словників українсько-іноземної або іноземно-української мови, доставки

таких періодичних видань друкованих засобів масової інформації на митній території України.

26. передачі конфіскованого майна, знахідок, скарбів, майна, визнаного безхазяйним, майна, за яким не звернувся власник до кінця строку зберігання, та майна, що за правом успадкування чи на інших законних підставах переходить у власність держави (у тому числі майна, визначеного у статті 172 Митного кодексу України), у розпорядження державних установ або організацій, уповноважених здійснювати їх збереження або постачання згідно із законодавством, а також операції з безоплатної передачі зазначеного у цьому пункті майна у випадках, визначених законодавством, у володіння і користування державних органів, установ (організацій), які утримуються за рахунок бюджетних коштів, а також закладів, в яких виховуються діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, дитячих будинків сімейного типу, прийомних сімей.

4. Методика включення податку в ціни товарів, робіт та послуг

Податок на додану вартість є непрямим податком, а тому він сплачується за рахунок покупця, а не за рахунок доходів підприємства, яке реалізує відповідні товари чи послуги. Отож, платником податку виступає підприємство, яке реалізує продукцію, а податковий тягар фактично переноситься на покупця.

ПДВ включається до ціни товарів, робіт, послуг, тому він є ціноутворюючим фактором. Ціни суб'єкта господарювання, залежно від міри врахування в них витрат і прибутку поділяють на: оптові, відпускні, роздрібні. Оптова ціна виробу складається з собівартості виробу та прибутку і обчислюється за формулою:

$$O_{ц} = C_{в} + (C_{в} \times P) : 100, \quad (5)$$

де $O_{ц}$ — оптова ціна виробу;

$(C_{в} \times P)$ — прибуток;

$C_{в}$ — виробнича собівартість;

P — рентабельність виробу.

Відпускну ціну виробника з урахуванням податку на додану вартість розраховують так:

$$ВЦ_{в} = O_{ц} + (O_{ц} \times C_{ПДВ}) : 100,$$

(6)

$$\text{або } \mathbf{ВЦ}_B = \mathbf{O}_u \times 1,2$$

- де $\mathbf{ВЦ}_B$ — відпускна ціна виробника;
 $\mathbf{C}_{\text{ПДВ}}$ — ставка податку на додану вартість, %;
 $(\mathbf{O}_u \times \mathbf{C}_{\text{ПДВ}}) : 100$ — сума податку на додану вартість.

Відпускну ціну виробника з урахуванням акцизного збору і податку на додану вартість розраховують наступним чином:

1. Оптова ціна з урахуванням акцизного збору:

$$\mathbf{O}_{ua} = \mathbf{O}_u : (100 - \mathbf{C}_A) \times 100, \quad (7)$$

- де $\mathbf{O}_{ua}$ — оптова ціна виробу з урахуванням акцизного збору;
 $\mathbf{C}_A$ — ставка акцизного збору.

2. Відпускна ціна з урахуванням акцизного збору і податку на додану вартість:

$$\mathbf{ВЦ}_a = \mathbf{O}_{ua} + (\mathbf{O}_{ua} \times \mathbf{C}_{\text{ПДВ}}) : 100 \quad (8)$$

$$\text{або } \mathbf{ВЦ}_a = \mathbf{O}_{ua} \times 1,2$$

- де $\mathbf{ВЦ}_a$ — відпускна ціна з урахуванням акцизного збору і податку на додану вартість.

Роздрібну ціну визначають наступним чином:

$$\mathbf{РЦ} = \mathbf{ВЦ}_B + \mathbf{H}_p, \quad (9)$$

$$\mathbf{H}_p = \mathbf{B}_o + \mathbf{П} + \mathbf{ПДВ}$$

- де $\mathbf{РЦ}$ — роздрібна ціна;
 $\mathbf{H}_p$ — націнка;
 $\mathbf{B}_o$ — витрати обігу;
 $\mathbf{П}$ — прибуток;
 $\mathbf{ПДВ}$ — сума податку на додану вартість.

5. Порядок обчислення і сплати податку на додану вартість

ПДВ — це складний податок, який передбачає існування податкових зобов'язань щодо ПДВ і сум, що підлягають сплаті ПДВ до бюджету.

Сума податку, що підлягає сплаті (перерахуванню) до Державного бюджету України або бюджетному відшкодуванню, визначається як різниця між сумою податкового зобов'язання звітного (податкового) періоду та сумою податкового кредиту такого звітного (податкового) періоду.

Податкове зобов'язання — загальна сума податку, одержана (нарахована) платником податку в звітному (податковому) періоді.

Податковий кредит — сума, на яку платник податку має право зменшити податкове зобов'язання звітного періоду.

Важливим елементом у механізмі сплати ПДВ є дата виникнення податкових зобов'язань і права платника на податковий кредит.

Датою виникнення податкових зобов'язань з продажу товарів (робіт, послуг) вважається дата, яка припадає на податковий період, протягом якого відбувається будь-яка з подій, що сталася раніше:

- або дата зарахування коштів від покупця (замовника);
- або дата відвантаження товарів, а для робіт (послуг) — дата оформлення документа, що засвідчує факт виконання робіт (послуг) платником податку.

У разі продажу товарів (валютних цінностей) або послуг з використанням торговельних автоматів або іншого подібного устаткування, що не передбачає наявності касового апарата, контрольованого уповноваженою на це фізичною особою, датою виникнення податкових зобов'язань вважається дата виймання з таких торговельних апаратів або подібного устаткування грошової виручки.

У разі, коли продаж товарів (робіт, послуг) через торговельні автомати здійснюється з використанням жетонів, карток або інших замінників гривні, датою збільшення валового доходу вважається дата продажу таких жетонів, карток або інших замінників гривні.

У разі, коли ж продаж товарів (робіт, послуг) здійснюється з використанням кредитних або дебетових карток, дорожніх, комерційних, персональних або інших чеків, датою збільшення податкових зобов'язань вважається або дата оформлення податкової накладної, що засвідчує факт надання платником податку товарів (робіт, послуг) покупцю, або дата виписування відповідного рахунку (товарного чека), залежно від того, яка подія відбулася раніше.

Датою виникнення податкових зобов'язань орендодавця (лізингодавця) для операцій фінансової оренди (лізингу) є дата фактичного передання об'єкта фінансової оренди (лізингу) у користування орендарів (лізингоотримувачів).

Датою виникнення податкових зобов'язань при ввезенні (імпортуванні) товарів є дата оформлення ввізної митної декларації із зазначенням у ній суми податку, що підлягає сплаті. Датою виникнення податкових зобов'язань при імпортуванні робіт (послуг) є дата списання коштів з розрахункового рахунку

платника податку в оплату робіт (послуг) або дата оформлення документа, що засвідчує факт виконання робіт (послуг) нерезидентом залежно від того, яка з подій відбулася першою.

Датою виникнення права платника податку на податковий кредит вважається:

1. Дата здійснення першої з подій:

- або дата списання коштів з банківського рахунку платника податку в оплату товарів (робіт, послуг), дата виписки відповідного рахунку (товарного чека) — в разі розрахунків з використанням кредитних дебетових карток або комерційних чеків;
- або дата отримання податкової накладної, що засвідчує факт придбання платником податку товарів (робіт, послуг).

2. Для операцій із ввезення (пересилання) товарів (робіт, послуг) — дата сплати податку за податковими зобов'язаннями.

Датою виникнення права орендаря (лізингоутримувача) на збільшення податкового кредиту для операцій фінансової оренди (лізингу) є дата фактичного отримання об'єкта фінансового лізингу таким орендарем.

Суми податку, що підлягають сплаті до бюджету або відшкодуванню з бюджету, визначаються як різниця між загальною сумою податкових зобов'язань, які виникли у зв'язку з будь-яким продажем товарів (робіт, послуг) протягом звітного періоду, та сумою податкового кредиту звітного періоду. Сплата податку проводиться не пізніше 20 числа місяця, що настає за звітним періодом.

Якщо за результатами звітного періоду різниця між загальною сумою податкових зобов'язань, що виникли у зв'язку з будь-яким продажем товарів (робіт, послуг) протягом звітного періоду, та сумою податкового кредиту звітного періоду має від'ємне значення, то така сума (як надміру сплачена) підлягає відшкодуванню платнику податку з Державного бюджету України.

Підставою для отримання відшкодування є дані виключно податкової декларації за звітний період.

При наявності в платника податкового боргу минулих звітних періодів зі сплати податку на додану вартість (у тому числі відстроченого та розстроченого) сума, задекларована платником до відшкодування, зараховується в погашення такої заборгованості.

Відшкодування при настанні терміну проводиться згідно з рішенням платника податку, яке відображене в податковій декларації (одночасно може бути декілька напрямів відшкодування) шляхом:

- перерахування грошових сум з бюджетного рахунку на

рахунок платника податку в установі банку, що його обслуговує;

- зарахування суми відшкодування в рахунок платежів з податку на додану вартість;
- зарахування суми відшкодування в рахунок інших податків, зборів (обов'язкових платежів), які надходять до Державного бюджету України.

6. Податкова накладна. Звітні (податкові) періоди. Порядок надання податкової декларації та строки розрахунків з бюджетом

Платник податку зобов'язаний надати покупцю (отримувачу) на його вимогу підписану уповноваженою платником особою та скріплену печаткою податкову накладну.

Податкова накладна виписується у двох примірниках у день виникнення податкових зобов'язань продавця. Оригінал податкової накладної видається покупцю, копія залишається у продавця товарів/послуг.

Для операцій, що оподатковуються, і операцій, звільнених від оподаткування, складаються окремі податкові накладні.

Податкова накладна є податковим документом і одночасно відображається у податкових зобов'язаннях і реєстрі виданих податкових накладних продавця та реєстрі отриманих податкових накладних покупця.

Органи державної податкової служби за даними реєстрів виданих та отриманих податкових накладних, наданих в електронному вигляді, повідомляють платника податку про наявність у такому реєстрі розбіжностей з даними контрагентів. При цьому платник податку протягом 10 днів після отримання такого повідомлення має право уточнити податкові зобов'язання без застосування штрафних санкцій.

Разом з поданням податкової звітності за відповідний звітний період платник податку подає органу державної податкової служби копії записів у реєстрах виданих та отриманих податкових накладних за такий період в електронному вигляді.

Орган державної податкової служби розробляє та розміщує на своєму офіційному веб-сайті програму ведення обліку записів у Реєстрах виданих та отриманих податкових накладних в електронному вигляді та забезпечує її безкоштовне розповсюдження (включаючи необхідні зміни та доповнення) шляхом надання доступу до копіювання такої програми як через Інтернет, так і шляхом запису на магнітні носії інформації платника за його запитом.

Звітним (податковим) періодом є один календарний місяць з урахуванням таких особливостей:

а) якщо особа реєструється як платник податку з іншого дня, ніж перший день календарного місяця, першим звітним (податковим) періодом є період, який розпочинається від дня такої реєстрації та закінчується останнім днем першого повного календарного місяця;

б) якщо податкова реєстрація особи анулюється в інший день, ніж останній день календарного місяця, то останнім звітним (податковим періодом) є період, який розпочинається з першого дня такого місяця та закінчується днем такого анулювання.

Податкова декларація подається за базовий звітний (податковий) період, що дорівнює календарному місяцю, протягом 20 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного (податкового) місяця.

Платник податку зобов'язаний самостійно сплатити суму податкового зобов'язання, зазначену у поданій ним податковій декларації, протягом десяти календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку.

Декларація подається (власноруч, поштою чи в електронній формі) до податкового органу за місцем реєстрації особою, яка зареєстрована платником ПДВ. Декларація складається зі вступної частини та чотирьох розділів. З них платником заповнюються перші три розділи та вступна частина, четвертий розділ заповнюється працівниками податкової інспекції (адміністрації) лише на оригіналі декларації, який залишається у податковій інспекції (адміністрації).

Платник податку подає органу державної податкової служби податкову декларацію незалежно від того, чи виникло у цьому періоді податкове зобов'язання, чи ні.

Декларація може бути заповнена від руки чорнильною чи кульковою ручкою або видрукувана (заповнення олівцем не допускається), без виправлень і помарок; у рядках, де відсутні дані для заповнення, має бути проставлений прочерк. Платник податку самостійно обчислює суму податкового зобов'язання, яку зазначає в декларації. Дані, наведені в декларації, мають відповідати даним бухгалтерського обліку, достовірність даних підтверджується: підписом платника, якщо платник — фізична особа, підписами відповідальних осіб (директора, головного бухгалтера) та печаткою, а в разі подання декларації в електронній формі — електронним підписом підзвітних осіб, зареєстрованих у порядку визначеним законодавством.

Податкова декларація з ПДВ має таку структуру:

— Вступна частина.

- I. Податкові зобов'язання.
- II. Податковий кредит.
- III. Розрахунки з бюджетом за звітний період.
- IV. Результати розрахунків з податку на додану вартість

Одночасно з декларацією повинні подаватися всі необхідні додатки до декларації. До податкової декларації додаються:

- додаток 1. "Розрахунок експортного відшкодування";
- додаток 2. "Розрахунок коригування сум ПДВ";
- додаток 3. "Розрахунок частки бюджетного відшкодування".

Питання для обговорення:

1. У чому полягає сутність податку на додану вартість?
2. Охарактеризуйте об'єкти оподаткування ПДВ.
3. Назвіть платників ПДВ відповідно до законодавства України.
4. Нагадайте найбільш поширені пільги з ПДВ.
5. За якими ставками нараховується ПДВ в Україні?
6. Назвіть операції, з яких ПДВ обчислюється за нульовою ставкою.
7. Охарактеризуйте методику включення податку в ціну товарів, робіт та послуг.
8. Дайте визначення поняттям «податкове зобов'язання» та «податковий кредит».
9. Яким чином визначається податковий період з ПДВ?
10. Яким чином визначається сума ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету?
11. Який порядок заповнення податкової накладної, реєстру виданих та отриманих податкових накладних та декларації з ПДВ?
12. Вкажіть терміни здачі декларації до органів ДПС.
13. В які терміни здійснюється перерахування ПДВ до бюджету?
14. Визначте умови та порядок відшкодування платнику ПДВ.

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗАСВОЄННЯ ТЕМИ

1. Податок на додану вартість - це:

а) непрямий податок, що включають у ціну товарів (роби. послуг), який сплачує з нарахованого (оплаченого) доходу покупець;

б) непрямий податок, що включають у ціну високомонопольних товарів, і сплачує з отриманого (нарахованого) доходу підприємство - реалізатор;

в) непрямий податок, що включають у ціну товарів (робіт і послуг), і сплачує з отриманого (нарахованого) доходу підприємство-реалізатор.

2. Податкове зобов'язання - це:

а) загальна сума податку, що платник зобов'язаний сплатити в бюджет у встановлені терміни;

б) загальна сума податку, отримана (нарахована) платником податку в звітному (податковому) періоді;

в) загальна сума податку, отримана платником податку за місяць.

3. Податковий кредит - це:

а) сума, на яку платник податку має право збільшити податкове зобов'язання відповідного звітного періоду після погашення заборгованості перед постачальником;

б) заборгованість бюджету перед платником податку;

в) сума, на яку платник податку має право зменшити податкове зобов'язання відповідного звітного періоду.

4. Бюджетне відшкодування - це:

а) заборгованість бюджетної організації перед платником податку;

б) сума, що підлягає поверненню платнику податку з бюджету у зв'язку з надмірною сплатою податку;

в) погашення заборгованості підприємства перед бюджетом товарно - матеріальними цінностями.

5. Датою виникнення податкового зобов'язання є:

а) дата відвантаження продукції або дата отримання коштів від покупців {дата першої події};

б) дата оплати відвантаженої продукції, наданих послуг, виконаних робіт;

в) дата погашення заборгованості за відвантаженою продукцією, наданими послугами, виконаними роботами.

1. Датою виникнення податкового кредиту є:

а) дата отримання податкової накладної або дата списання коштів з розрахункового рахунку в оплату товарів постачальникам (дата здійснення першої події);

б) дата оплати отриманої продукції, наданих послуг, виконаних робіт;

в) дата погашення заборгованості за відвантаженою продукцією, наданими послугами, виконаними роботами.

7. Платником податку на додану вартість є:

- а) фізична особа, обсяг доходів якої перевищив 3600 н.м.д.г. за останніх 12 місяців;
- б) юридична особа, обсяг доходів якої перевищив 3600 н.м.д.г. за останніх 12 місяців;
- в) суб'єкти підприємницької діяльності, обсяг доходів яких перевищив 3600 н.м.д.г. за останніх 12 місяців;
- г) будь-яка особа, що зареєстрована або підлягає реєстрації як платник податку на додану вартість.

8. Платники ПДВ зобов'язані:

- а) зареєструватись в органах державної влади;
- б) зареєструватись як платник ПДВ у податковій адміністрації;
- в) отримати статистичний код - ЄДРПОУ в статистичних органах.

9. Податковий облік з продажу і придбання товарів ведуть за такими напрямками:

- а) операції, які оподатковують 20%, оподатковують за 0% та звільнені від оподаткування;
- б) операції, які оподатковують 20% та звільнені від оподаткування;
- в) операції, які оподатковують 20%, звільнені від оподаткування та операції, вартість яких не входить до складу валових витрат виробництва або не підлягає амортизації.

10. Об'єктом оподаткування є:

- а) завезення товарів і вивезення товарів за митну територію України та продаж товарів (робіт, послуг) на митній території України;
- б) вивезення (пересилання) товарів за митну територію України;
- в) передача основних засобів як внесок до статутних фондів юридичних осіб в обмін на корпоративні права;
- г) постачання товарів, місце постачання яких розташоване на митній території України, у т.ч. операції з передачі права власності на об'єкти застави позичальнику (кредитору), на товари, що передаються на умовах товарного кредиту, а також з передачі об'єкта фінансового лізингу в користування лізингоотримувача.

11. Не є об'єктом оподаткування:

- а) постачання послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України;
- б) постачання послуг з міжнародних перевезень;
- в) постачання позашкільним навчальним закладом вихованцям, учням і слухачам платних послуг у сфері позашкільної освіти;

г) вивезення товарів у митному режимі експорту або реекспорту.

12. При ввезенні давальницької сировини на митну територію України податок на додану вартість:

- а) сплачують у момент оформлення митної декларації;
- б) нараховують у момент оформлення митної декларації, але який не підлягає сплаті;
- в) нараховують у момент оформлення митної декларації та тимчасово погашають шляхом видачі простого векселя терміном на 90 календарних днів.

13. При реалізації готової продукції на митній території України, виготовленої з давальницької сировини, простий вексель погашають шляхом:

- а) оплати;
- б) подання копії ввізної митної декларації на готову продукцію (без фактичного ввезення її в Україну);
- в) вексель погашають, а ввізне мито, податки та збори не стягують.

14. При транзитному оформленні вантажів податок на додану вартість:

- а) нараховують і сплачують;
- б) не сплачують;
- в) не сплачують при умові оформлення транзитної вантажної декларації та оформлення фінансової гарантії.

15. Види фінансових гарантій при транзитному переміщенні вантажів через митну територію України:

- а) гарантійний лист отримувача вантажу;
- б) грошова застава постачальника вантажу;
- в) страхування фінансової відповідальності перевізника.

16. Що є об'єктом оподаткування ПДВ при здійсненні орендних послуг?

- а) орендна плата при фінансовому лізингу;
- б) операції з передачі майна в оренду;
- в) при оперативній оренді - орендна плата, при фінансовій - вартість переданого майна.

17. Чи є об'єктом оподаткування вартість зворотної тари?

- а) є, якщо вона не повернута покупцю до закінчення терміну позовної давності;
- б) є лише для підприємств, в яких зворотна тара передбачена технологічним процесом;
- в) є лише при оформленні належним чином договору.

18. Які з наведених первинних документів застосовують при веденні податкового обліку податку на додану вартість?

- а) податкову накладну та книгу обліку продажу (придбання) товарів;
- б) книгу обліку продажу (придбання) товарів;
- в) товарно-транспортну накладну.

19. Який податковий звіт використовують для відображення податку на додану вартість?

- а) податкову декларацію про податок на додану вартість;
- б) декларацію про податок на прибуток підприємства;
- в) розрахунок коригування.

20. Який документ надає право на відображення податкового кредиту?

- а) касовий чек;
- б) податкова накладна;
- в) товарно-транспортна накладна.

21. Обов'язкові реквізити податкової накладної:

- а) статистичний код підприємства - ЄДРПОУ;
- б) індивідуальний код платника ПДВ;
- в) окремо юридична та поштова адреса.

22. Податкову накладну заповнюють у:

- а) двох примірниках;
- б) трьох примірниках;
- в) чотирьох примірниках.

23. Оригінал податкової накладної:

- а) видають покупцю;
- б) залишають у продавця;
- в) здають у податкові органи.

24. Ставки податку на додану вартість:

- а) універсальні;
- б) загальні;
- в) 20%, 0%.

25. Місячну податкову декларацію подають:

- а) протягом 20-ти календарних днів, що наступають за останнім календарним днем звітного (податкового) місяця;
- б) протягом 40-ка календарних днів, що наступають за останнім календарним днем звітного (податкового) кварталу;

в) протягом 60-ти календарних днів, що наступають за останнім календарним днем звітного (податкового) року.

26. *Квартальну податкову декларацію подають:*

а) протягом 20-ти календарних днів, що наступають за останнім календарним днем звітного (податкового) місяця;

б) протягом 40-ка календарних днів, що наступають за останнім календарним днем звітного (податкового) кварталу;

в) протягом 60-ти календарних днів, що наступають за останнім календарним днем звітного (податкового) року.

27. *Річну податкову декларацію подають:*

а) протягом 20-ти календарних днів, що наступають за останнім календарним днем звітного (податкового) місяця;

б) протягом 40-ка календарних днів, що наступають за останнім календарним днем звітного (податкового) кварталу;

в) протягом 60-ти календарних днів, що наступають за останнім календарним днем звітного (податкового) року.

НАУКОВА РОБОТА

Демографічна криза в Україні та шляхи її подолання

*Купчак С.В., викладач
економічних дисциплін,
викладач вищої категорії*

Головною причиною загострення демографічної кризи в Україні є зниження до критичного рівня народжуваності. На сьогодні, Україна вже перетнула межу зниження народжуваності, за якою відбувається незворотне руйнування демографічного потенціалу країни, що призводить до втрати умов для відновлення чисельності населення. Процес зниження народжуваності у сучасних умовах має глобальний характер і зумовлений низкою економічних, соціальних, біологічних причин. Тенденція зниження народжуваності посилилася в Україні у 90-х роках минулого століття у зв'язку з економічною кризою, різким зниженням рівня життя та доходів населення.

Аналіз сучасної демографічної ситуації свідчить про поглиблення демографічної кризи. Порівняння статистичних показників з іншими країнами свідчать, що за основними показниками природних змін населення: народжуваності, смертності, природного приросту – Україна стоїть не тільки після країн Заходу, але й республік колишнього СРСР. За рівнем народжуваності вона посідає передостаннє місце серед них та країн Європи, за смертністю населення - друге місце серед країн континенту, за

рівнем дитячої смертності - входить у першу десятку європейських країн, за очікуваною тривалістю життя (67 років) займає 109-е місце у світі, коли ще у 1994 році посідала 87-е місце.

Демографічна криза в останні десятиліття спостерігається у всьому світі. Щорічне скорочення кількості населення відбувається в багатьох країнах. Уряди деяких держав, зважаючи на таку негативну тенденцію, проводять відповідну міграційну політику, добиваючись компенсації втрат за рахунок мігрантів. Проте чисельність корінного населення в них скорочується. Це практично всі європейські держави, а також США, Росія, Японія і кілька інших країн. Причиною скорочення кількості населення в світі стало істотне зниження рівня народжуваності, що почалося ще в 1950-1960-х роках. Нині чисельність населення продовжує зростати лише в державах Африки та Азії (найбільші темпи – в Індії й Китаї), що викликане традиціями, які все ще зберігаються, а також бідністю і неписьменністю значної частини народу. В Україні зниження рівня народжуваності, після його підвищення в повоєнні роки, почалося в 1980-ті роки. Проте істотне прискорення цього процесу сталося на початку 90-х у зв'язку з різким зниженням рівня життя громадян. Так, найшвидшими темпами скорочення чисельності жителів України відбувалося в 1993-1995 роки – це був період стрімкої інфляції і викликаного нею зниження реальних доходів населення, а також зростання безробіття у зв'язку із зупинкою тисяч підприємств.

Перший національний Всеукраїнський перепис населення відбувся в Україні 5 грудня 2001 року (попередній було проведено у 1989 році, коли Україна ще перебувала у складі СРСР). Згідно з даними цього перепису, населення України складало 48 млн. 457 тисяч чоловік. Ці дані свідчать про продовження стрімкого падіння народжуваності в Україні. За період між двома переписами загальна кількість населення України скоротилася на 3291,2 тис. осіб, або на 6,3%. Найбільшу чисельність населення в Україні зафіксовано на початку 1993 р. – 52 244,1 тис. осіб. З того часу і до 5 грудня 2001 року демографічні втрати дорівнювали 3787,0 тис. осіб. За даними переписів, з 1989 до 2001 р. частка міських жителів майже не змінилася, понад дві третини населення України проживає в міських населених пунктах.

Чисельність населення, за оцінками Державної служби статистики України, станом на 1 травня 2017 року склала 42 млн. 502 тис. осіб. Залишається суттєвим перевищення кількості померлих над кількістю народжених: на 100 померлих – 58 народжених. Дані наводяться без урахування Криму та зони проведення антитерористичної операції, а чисельність населення оцінюється лише без урахування території Криму. Сучасну демографічну ситуацію можна визначити як кризову саме тому, що

депопуляція супроводжується істотним погіршенням здоров'я людей, що виявляється у зниженні середньої тривалості життя. Прогресує тенденція значного погіршення здоров'я дітей і підлітків. Проблема поліпшення здоров'я населення сьогодні перетворилася у проблему його елементарного збереження. Радіоактивне і техногенне забруднення атмосфери, ґрунтів, водойм у більшості областей спричиняє мутантні ушкодження генів. Наслідком цього є зниження народжуваності, зростання потворності серед новонароджених, поширення спадкових хвороб тощо. Такий стан викликаний перш за все, недостатнім фінансуванням медичної галузі й неспроможністю останньої своєчасно і якісно надавати медичну допомогу населенню. Катастрофічною залишається екологічна безпека населення. Атмосферне забруднення негативно впливає на кожного третього жителя України, а 28% взагалі дихають повітрям, яке є небезпечним для життя. За показниками смертності від серцево-судинних хвороб Україна ділить останнє місце в Європі з Болгарією, утричі випереджаючи розвинені країни. Поширеність хвороб серед населення протягом останніх 10 років зросла на 38%. Статус українців як вимираючої нації (щорічне зменшення на 350-400 тис. людей) зі зниженням якості життя є неприйнятним для розвитку економіки України.

Шляхами вирішення критичної демографічної ситуації в країні є: заохочення населення до створення дво- і тридітних сімей шляхом пропаганди та матеріального стимулювання; заборона абортів; покращення економічного стану держави, оскільки зубожіння більшості населення негативно впливає на демографічну ситуацію.

Демографічні проблеми в Україні потребують розробки науково обґрунтованої комплексної програми подолання демографічної кризи, яка б охоплювала не тільки питання простого відтворення населення, але й його розвитку у широкому соціальному контексті. Необхідно розробити сучасну ідеологію демографічного розвитку України, слід посилити наукові розробки в галузі демографічних та гендерних досліджень, їх фінансову підтримку. Це має бути основним змістом демографічних стратегій держави. Необхідно реформувати систему охорони здоров'я, на якій негативно позначилися зміни соціально-економічних умов, а також збільшити асигнування на розвиток цієї сфери. У питаннях сімейної політики та народжуваності основною метою є формування системи особистих і суспільних цінностей, орієнтованих на створення сім'ї з двома дітьми, зміцнення та підвищення її виховного потенціалу як основного осередку відтворення населення. Об'єктами безпосередньої уваги держави повинні бути молоді сім'ї та сім'ї з дітьми.

У сфері покращення здоров'я, зниження смертності та підвищення тривалості життя населення необхідні заходи по підвищенню якості життя,

профілактиці шкідливих і небезпечних виробничих факторів, у поліпшенні санітарно-епідемічної та екологічної ситуації, реформування системи охорони здоров'я, стимулюванні позитивних зрушень у поведінці та способі життя людей. Також необхідно звернути увагу на обмеження фінансових ресурсів і наявність багатьох проблем у сфері демографічного розвитку та визначити пріоритети в розрізі кожного з регіонів, обов'язково передбачивши джерела й обсяги бюджетного фінансування.

Інвестиційна діяльність підприємств

*Андрейчук Р.В., викладач
економічних дисциплін,
викладач вищої категорії*

Інвестиційна ситуація в Україні є нестабільною та характеризується відсутністю достатнього обсягу інвестицій, що спричинено несприятливим інвестиційним кліматом в країні. Інвестиційна діяльність посідає значне місце в розвитку та ефективному функціонуванні підприємств, адже саме інвестиції забезпечують розширення підприємницької діяльності та освоєння нових галузей бізнесу й технологій. Від кількості капіталовкладень залежить розквіт власного виробництва підприємства та розвиток економіки загалом. Без належного інвестування досить важко розраховувати на ефективне функціонування виробництва.

Актуальним завданням держави є активізація інвестиційної діяльності та значне нарощування обсягів інвестицій.

Загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності на території України визначає Закон України "Про інвестиційну діяльність".

Він спрямований на забезпечення рівного захисту прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм власності, а також на ефективне інвестування народного господарства України, розвитку міжнародного економічного співробітництва та інтеграції.

Інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в

результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.

Такими цінностями можуть бути:

- 1) кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери;
- 2) рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності);
- 3) майнові права, що випливають з авторського права, досвід та інші інтелектуальні цінності;
- 4) сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навичок та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих ("ноу-хау");
- 5) права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права;
- 6) інші цінності.

Визначення інвестицій дається також в Законі України "Про оподаткування прибутку підприємств".

Інвестиція - господарська операція, яка передбачає придбання основних фондів, нематеріальних активів, корпоративних прав та цінних паперів в обмін на кошти або майно. Інвестиції поділяються на капітальні, фінансові та реінвестиції.

Під капітальною інвестицією слід розуміти господарську операцію, яка передбачає придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних фондів та нематеріальних активів, які підлягають амортизації.

Під фінансовою інвестицією слід розуміти господарську операцію, яка передбачає придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та інших фінансових інструментів. Фінансові інвестиції поділяються на прямі та портфельні.

Пряма інвестиція — господарська операція, яка передбачає внесення коштів або майна до статутного фонду юридичної особи в обмін на корпоративні права, емітовані такою юридичною особою.

Портфельна інвестиція — господарська операція, яка передбачає придбання цінних паперів, деривативів та інших фінансових активів за кошти на фондовому ринку.

Під реінвестицією слід розуміти господарську операцію, яка передбачає здійснення капітальних або фінансових інвестицій за рахунок доходу (прибутку), отриманого від інвестиційних операцій.

Інвестиції класифікують за різними ознаками.

Класифікація інвестицій підприємства

Вид інвестицій	Характеристика
За об'єктами вкладення капіталу	
Реальні	характеризують вкладення капіталу у відтворення основних засобів, в інноваційні матеріальні активи, у приріст запасів товарно-матеріальних цінностей та інші об'єкти інвестування, пов'язані зі здійсненням операційної діяльності підприємства або поліпшення умов праці та побуту персоналу.
Фінансові	характеризують вкладення капіталу в різні фінансові інструменти (в основному в цінні папери) з метою отримання доходів в майбутньому.
За характером участі в інвестиційному процесі	
Прямі	передбачають пряму участь інвестора у виборі об'єктів інвестування і вкладення капіталу. Вони здійснюються шляхом безпосереднього вкладення капіталу до статутних капіталів інших підприємств. Пряме інвестування здійснюють в основному досвідчені інвестори, які достатньо поінформовані і добре ознайомлені з його механізмом.
Непрямі	передбачають вкладення капіталу інвесторами, опосередковане іншими особами (фінансовими посередниками).
За періодом інвестування	
Короткострокові	характеризують вкладення капіталу на період до одного року
Довгострокові	характеризують вкладення капіталу на період понад один рік
За рівнем інвестиційного ризику	
Безризикові	це вкладення коштів у такі об'єкти інвестування, за якими відсутній реальний ризик втрати капіталу (очікуваного доходу) і практично гарантовано отримання розрахункової суми інвестиційного доходу.
Низькоризикові	це вкладення капіталу в об'єкти інвестування, ризик за якими значно нижчий від середньо ринкового.
Середньоризикові	рівень ризику за об'єктами інвестування приблизно відповідає середньо ринковому.

Високоризикові	рівень ризику перевищує середньоринковий.
Спекулятивні	вкладення капіталу в найризиковіші інвестиційні проекти або інструменти інвестування, за якими очікується найвищий рівень інвестиційного доходу.
За формами власності капіталу, що інвестується	
Приватні	характеризують вкладення коштів фізичних і юридичних (недержавних форм власності) осіб.
Державні	характеризують вкладення капіталу державних підприємств, а також коштів державного бюджету різних рівнів і державних позабюджетних фондів.
За регіональною належністю інвесторів	
Національні	(внутрішні) характеризують вкладення капіталу резидентами (юридичними або фізичними особами) даної країни в об'єкти інвестування на її території.
Іноземні	Передбачають вкладення капіталу нерезидентами в об'єкти (інструменти) інвестування даної країни.

Інвестиції, що направлені у відтворення основних фондів і на приріст матеріально-виробничих запасів здійснюються у формі капітальних вкладень (виробничих інвестицій).

Співвідношення між капітальними вкладеннями, що направляються на різні цілі, характеризує їх структуру.

Розрізняють такі види структури капітальних вкладень:

- 1) галузеву;
- 2) територіальну;
- 3) технологічну;
- 4) відтворювальну;
- 5) за формами власності.

Галузева структура характеризує розподіл капіталовкладень за галузями і видами виробництв.

Територіальна структура - співвідношення розподілу вкладень за економічними районами та областями країни.

Технологічна структура - співвідношення між основними складовими частинами капітальних вкладень: затратами на будівельно-монтажні роботи, вартістю обладнання, машин і механізмів, іншими капітальними витратами,

Відтворю вольна структура капітальних вкладень відображає співвідношення довгострокових витрат на нове будівництво, розширення, реконструкцію і технічне переоснащення, тобто форми відтворення основних фондів.

Структура капітальних витрат за формами власності характеризується співвідношенням державних інвестицій та приватного капіталу в загальному обсязі інвестицій.

Для ефективного функціонування підприємства та економіки України загалом важливим є підвищення інвестиційної активності інвесторів у країні, оскільки саме збільшення інвестиційних ресурсів допомагає підприємству та економіці все більше розвиватися й процвітати. Саме інвестиції формують одну зі складових, які визначають конкретні позиції країни на світовому ринку.

Вдосконалення системи управління підприємством в сучасних умовах господарювання

*Андрейчук Р.В., викладач
економічних дисциплін,
викладач вищої категорії*

На сьогоднішній день для успішного входження вітчизняних підприємств на світовий ринок необхідно використовувати сучасні технології, пов'язані не лише з процесом управління виробництвом, а й з управлінням діяльністю підприємства. Застосування новітніх підходів, принципів, методів, інструментів в управлінні підприємством для забезпечення його успішного функціонування в конкурентному ринковому середовищі є головною складовою успіху підприємства як на внутрішньому ринку так і на зовнішньому. Дослідження і вдосконалення системи управління, як в рамках окремого підприємства, так і держави, суспільства в цілому сприяє швидкому та ефективному впровадженні нових механізмів управління, які відповідають сучасним потребам.

Основні можливості для вдосконалення управлінської системи необхідно шукати не в спробах модернізації існуючої системи та не у використанні поліпшуючих інновацій, а в упровадженні нововведень та інноваційних підходів до управління діяльністю підприємства. Шляхи вдосконалення управлінської діяльності повинні включати всі аспекти діяльності підприємства.

Вдосконалення управління підприємством можна через такий аспект його діяльності, як управління витратами. Можна здійснювати управління витратами на підприємствах наступним чином:

- виділяти основні поняття і процедури, системи управління витратами;
- виявляти існуючі проблеми формування та контролю витрат на підприємстві;
- формувати моделі управління витратами з урахуванням особливостей галузі та підприємства;
- створювати та вдосконалювати інформаційної системи;
- адаптувати процес документообігу до обраної інформаційної системи;
- розподіляти відповідальність за формування витрат та створення механізму мотивації і стимулювання їх зниження.

Ще одним напрямком вдосконалення управління може стати використання системного підходу. Системний підхід до управління персоналом, який передбачає урахування взаємозв'язків окремих аспектів управління кадрами і виражається у розробці кінцевих цілей, визначенні шляхів їх досягнення, створенні відповідного механізму управління, що забезпечує комплексне планування, організацію і стимулювання системи роботи з персоналом. Так як у сучасних умовах головним елементом усієї системи управління є персонал, який одночасно може бути як об'єктом, так і суб'єктом управління.

Вдосконалення організаційної структури підприємства означає насамперед необхідність встановлення оптимальної чисельності та структури управлінського апарату підприємства, а також чисельності працівників виробничих відділів та підрозділів згідно з діючими нормами, нормативами та реальними потребами підприємства з урахуванням сучасних ринкових умов тощо.

Доцільно також поліпшити систему планування, обліку і контролю за основними показниками діяльності підприємства можна за допомогою впровадження ефективної системи внутрішнього контролю, широкого і всебічного впровадження обчислювальної техніки, розвитку комп'ютерних мереж зв'язку, застосування сучасних програмних засобів: технологій управління та інформаційних технологій. Насамперед це стосується системи організації фінансового менеджменту, бюджетування, управління фінансовими потоками та витратами.

Стратегічне планування вносить суттєві корективи в методи управління, визначаючи план розвитку на майбутнє. Ця управлінська концепція робить акцент на умови ринку, особливо на умови конкуренції та

збуту, як на критерій управління. Використання системи стратегічного управління на підприємстві призводить до таких результатів:

- створення системного потенціалу для досягнення цілей організації. Цей потенціал складається: з фінансових, сировинних і людських ресурсів, що входять в організацію; виробленої продукції(послуг), що затребуються ринком; сформованого позитивного іміджу організації;

- визначення структури організації та її внутрішніх змін, що забезпечують чутливість до змін зовнішнього середовища і відповідну адаптацію. Шлях удосконалення управління виробничими ресурсами і запасами означає раціональне використання всіх видів матеріальних ресурсів, застосування енергозберігаючих технологій, регулювання використання виробничих запасів згідно з прогресивними нормами.

Одним з напрямків удосконалення системи управління є об'єктно-цільовий підхід із закінченим циклом управління при визначенні організаційної структури, нових прав і обов'язків працівників, а також міри відповідальності за свої посадові функції керівників і фахівців різних рівнів. Цільова об'єктно-функціональна структура апарату управління дозволить компетентно, комплексно, компактно і своєчасно здійснювати процеси управління, як це і потрібно при ринковій економіці. Цільовими об'єктами управління є ресурси: матеріальні, трудові, фінансові, а також основні засоби виробництва, готова продукція та інші активи. Увесь процес управління тим чи іншим ресурсом розглядається як одне ціле, в рамках якого діють взаємозалежні інформаційні потоки, що проходять через усі функції управління (планування, облік, контроль тощо).

Заходи щодо вдосконалення управління підприємством дозволять значно скоротити апарат управління шляхом поліпшення його організаційної структури, визначити відповідальність працівників, чітко визначити організаційну та виробничу структуру підприємства. Тому, з огляду на вище зазначені особливості, для більш ефективного функціонування вітчизняним підприємствам в сучасних умовах, при побудові системи управління слід враховувати наступні фактори:

- виробничий процес має бути достатньо гнучким, що дозволить швидко змінювати асортимент продукції. Це фактор, насамперед, зумовлений застосуванням у виробництві нової техніки, впровадження прогресивних технологій виробництва та охорони навколишнього середовища;

- бути адекватною, складною технологією виробництва, яка вимагає більш нових форм контролю, організації та розподілу праці;

- враховувати серйозну конкуренцію як на внутрішньому так і на зовнішньому ринку продукції та покращувати якість продукції, що надається;

- приймати до уваги необхідність врахування невизначеності зовнішнього середовища;

- враховувати вимоги до рівня якості обслуговування споживачів та часу виконання договорів, які регулярно підвищують вимоги по умовам упаковки, транспортування, а також більш вигідні бази поставки;

- враховувати зміну структури попиту;

Беручи до уваги велику кількість шляхів вдосконалення управлінської системи українських підприємств, існує ряд перешкод, що заважають їх впровадженню в діяльність суб'єктів підприємницької діяльності, таких як:

- складність одержати високо кваліфіковану допомогу і консультації, та висока вартість таких послуг;

- недостатність фінансових можливостей для формування якісного управлінського потенціалу;

- низький рівень розвитку фінансового ринку;

- невисокий рівень підготовки персоналу;

- неготовність персоналу та керівництва до змін;

- високий рівень бюрократичних процедур;

- складність отримання інформації про нововведення у сфері управління.

Отже, з метою вдосконалення та створення й ефективного функціонування сучасної системи управління підприємством чи організацією слід застосовувати сучасні засоби і методи керування в межах обраної концепції управління, зосередитись на цілях розвитку і порядку удосконалення комплексної системи управління підприємством і його складовими частинами для забезпечення прийняття ефективних рішень, а також організаційних, кадрових і технічних рішень; удосконалювати організаційну структуру підприємства; покращення інформаційної системи управління підприємством, для можливості швидкого доведення рішень до виконання; використовувати світовий досвід, а також шукати шляхи співпраці всередині країни з іноземними партнерами для забезпечення необхідного рівня якості розвитку системи управління на підприємстві.

Актуальні проблеми взаємодії ринків праці та освіти

*Купчак С.В., викладач
економічних дисциплін,
викладач вищої категорії*

Взаємодія ринків праці та освіти полягає в узгодженні поведінки всіх суб'єктів ринкових відносин у процесі якої досягається збалансування попиту та пропозиції на кваліфіковану робочу силу, створюються якісні передумови для відтворення людського капіталу та забезпечується стійке соціально-економічне зростання.

Ринок праці є найскладнішим елементом ринкової економіки, оскільки на ньому не лише узгоджуються інтереси працівника та роботодавця при визначенні ціни праці, а й відображаються всі соціально-економічні явища, характерні для всього суспільства. Відносно стабільна ситуація на ринку праці є ознакою відсутності соціальної напруги та врівноваження попиту і пропозиції праці, що позитивно відображаються на результатах соціально-економічного розвитку та рівні добробуту громадян.

До головних тенденцій сучасного національного ринку праці належать: високі показники молодіжного безробіття; зростання зайнятості в неформальному секторі; поширення неформальної зайнятості у сільській місцевості; збільшення частки економічно неактивного населення; зростання частки зневірених; зростання обсягів непрацевлаштованих осіб після закінчення загальноосвітніх та вищих навчальних закладів I—IV рівнів акредитації.

У свою чергу, ринок освіти є домінантою в системі відтворення суспільного інтелекту, отримання та поширення нових знань. У суспільній площині ринок освіти виступає центром науки та культури, який задовольняє не лише індивідуальні інтелектуальні потреби, здійснює підготовку (перепідготовку) та підвищення кваліфікації кадрів, а й сприяє виробництву та поширенню нових знань. Як підсистема ринкової економіки ринок освіти виконує роль виробника інтелектуальної та інтелектуальноємної продукції, що забезпечує постійне та безперервне оновлення ресурсної бази виробництва, удосконалення якості суспільного інтелекту, науково-технічний розвиток суспільства, соціально-економічні зміни в якості життя. Характерною рисою освіти як галузі економіки є наявність в її результатах вагомості соціальної складової. З цієї позиції очевидною є потреба в комплексному державному регулюванні ринку освіти. Водночас вища освіта (на відміну від загальноосвітньої) має суттєву індивідуальну складову результату, тобто створює корисний ефект, у першу чергу тому, хто навчається. Тому вища школа лише частково має бути регульована державою. Держава має забезпечити виконання вищою освітою стратегічної функції - формування інтелектуального капіталу нації, а економічні механізми у цій сфері мають спиратись на стабільне і прогресивне законодавство та мінімально піддаватися державному втручанню.

Ринок освіти виступає ефективним інструментом ринкової економіки лише за умови наявності мобільної системи освіти, яка гнучко реагує на попит на ринку праці та здатна забезпечити економіку фахівцями належного рівня. Розвиток економіки повсякчас вимагає кількісно-якісної зміни змісту освіти, що одночасно має задовольняти вимоги локального, національного та глобального ринків праці. З огляду на це, перед національною системою освіти постає завдання забезпечення якісно нового професійно-освітнього та наукового потенціалів суспільства, що дозволить країні конкурувати на світовому ринку товарів та послуг, забезпечить рівний доступ громадянам країни до гідної праці та кращих умов життя. Розвиток системи освіти має орієнтуватися на довгострокові перспективи ринку праці та корелюватися з його середньостроковими тенденціями. Крім того, глобалізація економіки запроваджує у життя принципово нові процеси, які постійно проявляються у посиленні ролі знань та розширенні сфери освітніх послуг, що стають не просто найбільш затребуваними продуктами людської діяльності, а й одними з ключових чинників соціально-економічного зростання.

Для України, як і для всього світу, типовою є тенденція подвійного перевищення молодіжного безробіття щодо загального його рівня та складнощі пошуку першого робочого місця. Гальмування процесів

ефективного працевлаштування випускників навчальних закладів відбувається внаслідок:

1) недостатньої поінформованості старшокласників про ситуацію на ринках праці та освіти, що ускладнює вибір професій, які відповідають поточному та перспективному попиту на них;

2) нестачі необхідних навичок поведінки на ринку праці, ведення переговорів з роботодавцями щодо можливостей працевлаштування та кар'єрного зростання;

3) незацікавленості навчальних закладів у проведенні профорієнтаційної роботи з абітурієнтами та студентами, а також у вивченні змін затребуваності працівників у розрізі конкретних професій та спеціальностей, рівня кваліфікації;

4) падіння престижу робітничих професій серед молоді;

5) неефективності кадрової політики переважної більшості підприємств (організацій), що проявляється у низькій зацікавленості роботодавців щодо забезпечення умов підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників;

6) відсутності механізму узгодження потреб безробітних та незайнятих громадян у навчанні та перенавчанні відповідно до прогнозів соціально-економічного розвитку;

7) посилення невідповідності попиту на робочу силу та її пропозиції як за професійнокваліфікаційними ознаками, так і за якісними характеристиками. Перераховані чинники негативно відображаються на зайнятості населення, сприяють збереженню обсягів економічно неактивного населення та довготривалого безробіття, посилюють соціальну напругу в суспільстві та стримують соціально-економічний розвиток країни.

Взаємодія ринків праці та освіти — це технологія узгодження поведінки всіх суб'єктів ринкових відносин (держави, профспілок, організацій роботодавців, навчальних закладів, учнів та студентів) у процесі якої досягається узгодження попиту та пропозиції на кваліфіковану робочу силу, створюються передумови для відтворення людського капіталу та забезпечується стійке соціально-економічне зростання. Оскільки ринки праці та освіти є системами соціально-економічних відносин, то їхня взаємодія має системний характер. Це пояснюється тим, що: 1) механізм функціонування кожної з ринкових систем враховує інтереси та закономірності поведінки суб'єктів взаємодії; 2) у кожній з ринкових систем (ринок праці та освіти) існує цілеспрямована система делегування повноважень, розподіл прав та відповідальності не лише від верхніх до нижніх ланок, а й між окремими суб'єктами ринків; 3) особливе значення для функціонування ринків праці та освіти має організація системи інформаційних потоків між

системами на принципах достовірності та своєчасності, соціального партнерства тощо; 4) кожна з систем має власні механізми контролю за раціональним функціонуванням, реалізацією цільових установок, виконанням прийнятих рішень та своєчасністю надання інформації про внутрішній стан системи.

Таким чином, метою взаємодії суб'єктів ринків праці та освіти є максимальне задоволення потреб всіх зацікавлених сторін, що з одного боку дозволяє збалансувати попит та пропозицію на кваліфіковану робочу силу, досягти вищої якості освіти (покращення її змісту та удосконалення форми), а з іншого - задовольнити всіх стейкхолдерів у відповідних освітніх продуктах та послугах. Максимальне задоволення суспільних потреб вимагає певної видозміни потреб у послугах ринку освіти та сфері прикладання праці та досягнення раціональної поведінки всіх суб'єктів взаємодії. Для оцінки ефективності взаємодії ринків праці та освіти постає необхідність виокремлення відповідного методичного інструментарію. У якості критеріїв оцінки ефективності такої взаємодії можна розглядати наступні:

- 1) підвищення рівня національного доходу та соціальних показників;
- 2) позитивна динаміка високопродуктивних робочих місць та забезпечення безпечних умов праці;
- 3) скорочення освітньо-кваліфікаційного дисбалансу на ринку праці в розрізі професійних груп та за видами економічної діяльності;
- 4) скорочення рівнів безробіття серед населення та терміну тривалості переходу молоді від навчання до ринку праці;
- 5) зростання інноваційної активності робочої сили;
- 6) підвищення продуктивності праці та якості продукції;
- 7) покращення якості трудового життя;
- 8) підвищення рівня задоволеності працею (що оцінюється за суб'єктивною оцінкою);
- 9) активізація робочої сили у напрямі нарощення конкурентоспроможності, шляхом проходження підвищення кваліфікації.

Механізм взаємодії ринків праці та освіти є цілком природним і базується на соціальному партнерстві всіх зацікавлених сторін та має множинну способів і методів, які за умови ефективного використання можуть сприяти розв'язанню проблеми неузгодженості кваліфікацій з потребами ринку праці, досягнення балансу між захищеністю зайнятості й доходів та гнучкістю ринку праці. Короткостроковим завданням взаємодії ринків праці та освіти є підвищення рівня зайнятості населення шляхом досягнення узгодженості потреб робочих місць та робочої сили за освітньо-кваліфікаційною структурою.

Кластеризація як напрям розвитку національної економіки

*Дубінська Н.Ю., викладач-методист
студенти Барчук А.В, Ковальчук В.С.*

В сучасних умовах розвитку економічних відносин ключовими факторами досягнення та утримання переваг над конкурентами стають не лише інновації, знання та освіта, але і взаємозв'язки між підприємствами, оскільки вони сприяють забезпеченню умов щодо створення мережових структур – кластерів. Кластер – це група взаємопов'язаних компаній та інших організацій суміжних галузей/секторів економіки на певній географічній території, що співпрацюють та конкурують між собою. Кластерна модель розвитку економіки дозволяє поєднати всі переваги співробітництва між компаніями та поглиблення їх спеціалізації, створюючи значний мультиплікативний ефект в економіці, тому сприяє її ефективному розвитку.

Традиційно кінцевою метою функціонування будь-якої держави є досягнення високого рівня та якості життя населення. Враховуючи тенденції, які притаманні світовій спільноті впродовж останніх років, що пов'язані з глобалізаційними процесами та зростанням світової конкуренції, виникає неминуха потреба щодо зміни парадигми управління як національною, так і регіональною конкурентоспроможністю.

В той же час, потрібно усвідомлювати, що класичний ланцюжок «забезпечення та підвищення якості життя населення», тобто: якість освіти – якість та ефективність управління – ефективність інноваційної та інвестиційної діяльності – ефективність використання ресурсів – конкурентоздатність товарів (регіону, країни) – якість життя населення потребує певного перегляду та видозмін. В зв'язку з цим, ключовими факторами досягнення та утримання переваг над конкурентами стають не

лише інновації, знання та освіта, але на особливу увагу мають претендувати та висуватися взаємозв'язки між підприємствами, оскільки вони сприятимуть забезпеченню умов щодо створення так званих мережевих структур, тобто кластерів. Основними факторами, які стримують ефективний розвиток кластерних утворень є: відсутність чіткого механізму формування кластерних утворень; низька якість управління при формуванні кластерної моделі розвитку; низький рівень розвитку територіальних інтегрованих систем; недостатній розвиток малого бізнесу; слабкий рівень розвитку інфраструктури та організаційних умов; низький рівень довіри між основними суб'єктами економічної діяльності; низька якість бізнес-клімату; відсутність культури інформаційної відкритості; недовіра потенційних учасників кластеру та формування недобросовісної конкуренції; низька культура виробництва та відсутність досвіду управління на основі аутсорсингу; сприйняття факторних умов у якості основної детермінанти успішності розвитку кластерів; низький рівень розвитку асоціативних структур, які не справляються із завданнями розробки та просування пріоритетів і інтересів регіонального розвитку; використання, у більшості випадків, лише інструментарію короткострокового прогнозування.

Щодо можливих негативних наслідків кластеризації, то такими є: уразливість (спеціалізація та технологічна перервність може підірвати певні переваги кластера); негнучкість (жорсткі існуючі структури ризикують затримувати радикальну переорієнтацію та заважати необхідній перебудові); синдром самодостатності (звикаючи до минулих успіхів, кластер може бути не в змозі розпізнати постійно мінливі тенденції); ефект замкнутості (може бути спричинений надмірною впевненістю відносно локальних контактів і знання паралельно з ігноруванням зовнішніх зв'язків та неякісним прогнозуванням); зменшення конкурентного тиску (кооперація може сприяти зменшенню конкурентного тиску, що означатиме ослаблення рушійних сил інновацій та інноваційної діяльності); внутрішній спад (аналогічно як соціальний капітал є необхідним для формування базису розвитку кластерів, останній в свою чергу, може підірвати та знищити соціальні передумови, які його ж і формують). Не зважаючи на низку перерахованих вище проблем, кластеризація має значний потенціал та чималі перспективи реалізації і розвитку.

Такими перевагами та вигодами існування кластерів й реалізації кластерної моделі розвитку економіки вважаються: нові виробники, особливо із інших галузей, прискорюють свій розвиток, сприяючи науково-дослідним роботам та забезпечуючи необхідними коштами для впровадження нових стратегій; відбувається вільний доступ до інформації та швидке

розповсюдження новацій каналами постачальників або споживачів, які контактують з конкурентами; взаємозв'язки всередині кластеру сприяють появі нових шляхів та можливостей щодо конкуренції, а також створюють абсолютно нові можливості; людські ресурси, ідеї, інформація та знання формують нові та несподівані комбінації.

Щодо стимулювання ефективного розвитку кластерних утворень, то таким фундаментом має стати державна політика, яка б передбачала: відповідну систему оподаткування та дотацій; розробку національної та регіональної стратегії розвитку економіки, підґрунтям якої є саме кластеризація; законодавчу та правову базу для формування та розвитку кластерних утворень; підготовку фахівців та спеціалістів, які матимуть відношення до процесів кластеризації. Кластерна модель та кластерний підхід можна і, навіть бажано, застосовувати для розв'язання такого кола завдань як: вирішення проблем конкурентоспроможності; стимулювання інноваційної діяльності; удосконалення загальнодержавної економічної політики; розробка програм регіонального розвитку; взаємодія усіх форм підприємництва.

Таким чином, під кластерами можна вважати організаційну форму консолідації зусиль зацікавлених сторін, націлених на досягнення конкурентних переваг в умовах глобалізації. Крім того, кластери дають можливість для бізнесу та регіону розвиватися не за інерцією, а дозволяють забезпечити себе ключовими факторами успіху в майбутньому завдяки створенню довгострокової стратегії розвитку. Кластери формують основу ефективного економічного розвитку території регіонів та сприяють ефективному розвитку країни в цілому.

Ефективність фінансово-бюджетної політики

*Галайчук С.П.
Викладач першої категорії*

На даному етапі суспільного розвитку економіка України потребує реформування з використанням важелів фінансово-бюджетної політики. У процесах соціально-економічного розвитку країни, позитивних суспільних перетворень фінансово-бюджетна політика відіграє провідну роль та значним чином впливає на стабільність векторів розвитку. Обґрунтована фінансово-бюджетна політика має бути висхідним моментом підтримання цілісності бюджетної системи, її збалансованості у середньостроковій перспективі та формування дієвого механізму ефективного впливу на динамічний розвиток суспільства. Для цього бюджетна система, як адаптивний механізм у системі державного регулювання, має спрямовуватися на забезпечення адекватності регуляторних заходів внутрішнім і зовнішнім змінам економічного середовища з метою розвитку держави та регіонів та на цій основі – підвищення добробуту суспільства. Основною метою фінансово-бюджетної політики на загальнодержавному рівні є забезпечення стабільного фінансового розвитку держави. Її реалізація досягається розв'язанням завдань, які виникають у процесі розвитку фінансової системи. Основними завданнями фінансово-бюджетної політики є пошук та запровадження оптимальної моделі перерозподілу фінансових ресурсів з метою стимулювання виробництва та соціального захисту потребуючого цього верств населення.

Бюджет є одним з основних інструментів державного

регулювання соціально-економічних процесів, розробка основних напрямів формування та використання бюджетних коштів здійснюється, виходячи з необхідності виконання завдань, які стоять перед суспільством на певному етапі його розвитку. Бюджетна політика має розглядатися як складова системи інститутів суспільства, а розвиток системи бюджетного регулювання позитивно сприятиме здійсненню відповідних інституційних змін сучасного економічного середовища. Бюджетна політика має бути узгодженою з пріоритетами макроекономічного регулювання, важливим є визначення основних напрямів бюджетних видатків з метою забезпечення стратегічної спрямованості розвитку економіки країни. Планування бюджетних показників має ґрунтуватися на агрегованих показниках економічного і соціального розвитку країни. Досягнення середньо- й довгострокових цілей економічного розвитку країни залежить від ступеня врахування в бюджетній політиці особливостей інституційного середовища суспільства. Економічна діяльність здійснюється у межах відповідної інституційної моделі, яка є сукупністю взаємопов'язаних інститутів. Ефективна модель бюджетної політики має спиратися на інституційне середовище суспільства як систему основних економічних, соціальних, політичних, правових положень, що визначаються історією, традиціями, культурою країни.

Пошук шляхів адекватного умовам та ступеню розвитку суспільства використання регуляторного потенціалу складових бюджетної політики потребує подальшого дослідження розвитку бюджетних відносин, пошуку фундаментальних основ взаємодії їх суб'єктів із соціально-економічними процесами. Загальний аналіз показує, що суттєві проблеми бюджетної політики породжені її концептуальною невизначеністю у системі інститутів суспільства, що потребує ґрунтовного дослідження у контексті змін інституційного середовища бюджетного простору. Необхідність розвитку інститутів бюджетної політики, які б позитивно сприймалися більшістю економічних суб'єктів, сприяли розвитку економічних і соціальних процесів у суспільстві актуалізує дослідження сучасного інституційного середовища України. Фінансово-бюджетна політика повинна бути комплексною та узгодженою, мати постійний вектор розвитку та водночас оперативно реагувати на поточний економічний стан. Бюджетно-податкова політика відіграючи провідну роль у цих процесах, може стимулювати інновації та розвиток нових галузей, важливих інфраструктурних проектів, бути інструментом справедливого перерозподілу доходів між окремими верствами

населення, територіальними громадами та секторами економіки, забезпечуючи поступальний соціально-економічний розвиток країни, підвищення добробуту населення. Для забезпечення досягнення загальноекономічних цілей, виконання завдань суспільного розвитку існує низка інструментів фінансово-бюджетної політики, які позитивним чином здатні впливати на фінансову систему.

Ефективна фінансово-бюджетна політика дозволяє результативно впливати на загальноекономічні процеси в країні, перерозподіл фінансових ресурсів всередині економічної системи у відповідності до визначених національних стратегічних планів, завдань та цілей.

УЧАСТЬ В 75 НАУКОВО-ПРАКТИЧНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ ПРОФЕСОРСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКОГО СКАЛДУ НТУ

УДК 336

Економічний патріотизм українців в умовах глобалізації.

викладач Богославець-Дроздук Т.І.

Основою успіху держави є потужна національна економіка. Тільки економічно спроможна держава здатна ефективно забезпечити недоторканість власних кордонів, національну ідентичність, авторитет на міжнародній арені, а також освітній, науковий та культурницький розвиток, соціальну стабільність, добробут та щастя громадян.

Країни ведуть боротьбу за ринки, інвестиції, технології і таланти та їх втілення на власній території. Ці цілеспрямовані зусилля обумовлюють їх економічне зростання. Економічний патріотизм – дії, які цілеспрямовано сприяють прискореному економічному зростанню України.

В основі економічного патріотизму лежить україноцентризм, проактивність та професійність.

УДК 336.332

Видатки бюджету як інструмент економічного зростання.

викладач Галайчук С.П.

Бюджетні видатки є важливим напрямом дій державної політики у сфері бюджету на забезпечення розвитку економічних та соціальних процесів. Через видатки бюджету здійснюється вплив на формування величини фондів споживання та нагромадження, на необхідні зміни структури галузей економіки та відповідно виробництва, на рівень підтримки та розвиток соціальних стандартів.

Здійснення ефективної політики у сфері бюджетних видатків займає вагоме місце у процесі регулювання економічного розвитку країни. Виважений

підхід щодо планування видатків бюджету є важливою передумовою дієвої соціально-економічної політики.

УДК 336.148

Формування ефективної системи фінансового контролю у сфері управління місцевими фінансами.

викладач Гаєвська О.М.

Управління місцевими фінансами повинно відбуватися у відповідності до чинного законодавства та враховувати інтереси громадськості. Виконати цю вимогу можливо завдяки наявності системи ефективного контролю. Зважаючи на багатогалузеві реформи, здійснення яких відбувається одночасно з адміністративно-територіальними змінами, необхідно забезпечити відповідність державній політиці, контроль за витратами та моніторинг індикаторів досягнення цілей такої політики, набуває особливого значення. Задля ефективного використання фінансових ресурсів постає гостра потреба у запровадженні механізмів контролю та аудиту, як ключових елементів добросовісного врядування на місцевому рівні.

УДК 330.145

Розрахунок допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю 2018/2019 ст.викладач Савчук І.В.

Ніхто не застрахований від хвороби. І коли це трапляється, йому оплачують усі календарні дні хвороби. Перші п'ять днів тимчасової непрацездатності оплачує установа-роботодавець, інші оплачуються за рахунок страхових коштів від ФСС.

Для нарахування допомоги використовують середню зарплату не за шість, а за дванадцять місяців. Оплаті підлягають календарні, а не робочі дні тимчасової непрацездатності. Змінився розмір допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю залежно від страхового стажу:

Українське законодавство передбачає чималі фінансові та штрафні санкції за порушення порядку використання коштів соціального страхування.

УДК.657

Облік цифрового золота.

викладач Тимків Н.Р.

Необхідними є знання обліку розрахунків в біткоїнах, які слід віднести до нематеріального цифрового активу «Біткойн» (далі - НЦА). Критерії визнання НЦА: можуть бути окремо ідентифіковані та продані; є немонетарним активом; не мають фізичної форми; велика ймовірність того, що вони принесуть майбутні економічні вигоди. Біткойн є абсолютно легальним, тобто він може бути легально створений, обліковуватись як нематеріальний актив на підприємстві, переоцінюватись на звітну дату та бути обміненим на грошові кошти. Як відомо, НЦА мають невизначений строк використання, а

відповідно до п.п. 25 ПСБО 8 «Нематеріальні активи з невизначеним строком корисного використання амортизації не підлягають».

УДК 658.65.

Ринок праці в Україні та перспективи його розвитку.

Викладач Юрчило І.Й.

Макроекономічні чинники ринку праці: динаміка зростання обсягів виробництва, зростання валового внутрішнього продукту, виробництва окремих галузей економіки, інвестиційної та інноваційної діяльності, розвиток підприємництва малого та середнього бізнесу, рівень життя населення. Забезпечення конкурентних переваг національного ринку праці є пріоритетом соціально-економічної політики і пов'язано з високим рівнем зайнятості і соціального захисту, наближенням до світових стандартів заробітної плати і доходів населення.

Список використаних джерел

2. Податковий кодекс України: чинне законодавство станом на 10 грудня 2010 року: (Відповідає офіц. текстові) – К.: Алерта; Центр учбової літератури, 2011. – 488 с.
3. Андрущенко І.Г., Безрутенко С.М., Клименко О.І. та ін. Науково-практичний коментар Податкового кодексу України. 2-й том. (розділи V-XX). Станом на 01.04.2011 р. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2011.
4. Дєєва Н.М., Редіна Н.І., Дулік Т.О. та ін. Оподаткування в Україні: Навч. посіб. / За ред. Н.І.Редіної. – К.: Центр учбової літератури, 2009.
5. С.М.Еш. Податкова система України: навч.-наочний посібник. – К.: Кондор, 2008.
6. Іванов Ю.Б., Крисоватий А.І., Десятнюк О.М. Податкова система. Підручник. – К.: Атіка, 2006.
7. Захожай Р.Я., Литвиненко Я.В., Захожай К.В., Литвиненко Р.Я. Система оподаткування та податкова політика: Навч. посіб. / Під заг. ред. В.Б.Захожая та Я.В.Литвиненка. – К.: Центр навчальної літератури, 2006.
8. Пріб К.А. Податкова система: Навч. посіб. для дистанційного навчання / За наук. ред. М.Ю.Коденської. – К.: Університет “Україна”, 2005.
9. Сердюк О.М., Заревчацька Т.В. Податкова система (практикум): Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2007.
10. Гавриленко Н.В. Податкова система. Навч. посіб. – Л.: Новий Світ-2000, 2007.
11. Крисоватий А.І., Десятник О.М. Податкова система: Навчальний посібник. -Тернопіль: Карт-бланш, 2004.
12. Чугунов І.Я. Інституційна архітектура бюджетної системи // Фінанси України. 2008. № 11. С. 3–10.

13. Лук'яненко І.Г., Сидорович М.Я. Бюджетно-податкова політика країни: нові виклики: монографія. Київ. НаУКМА, 2014. 230 с.
14. Максюта А.А., Чугунов І.Я. Бюджетна складова суспільного розвитку // Вісник КНТЕУ. 2012. № 3. С. 45–54.
15. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації / В.Р.Сіденко, М.І.Скрипниченко, В.С.Пономаренко, І.Я.Чугунов та ін.; за ред. В.Р.Сіденка. – К.:Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2017. 648 с.